

Torsdagen den
18 maj 1978

Torsdagen den 18 maj

Kl. 12.00

§ 1 Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

§ 2 Om åtgärder för att hindra att intagna i kriminalvårdsanstalter bedriver narkotikahandel

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Göthe Knutsons* (m), dels *Filip Johanssons* (c) den 28 april anmälda frågor, 1977/78:440 resp. 442, och anförde:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig hur det är möjligt att en intagen vid kriminalvårdsanstalten Hall haft möjlighet att utöva affärsverksamhet i stor skala med narkotika och vilka åtgärder jag avser att vidta för att hindra att intagna bedriver narkotikahandel i och utanför anstalter.

Filip Johansson har frågat mig vad regeringen ämnar göra för att de redan gripna och de som kommer att gripas förhindras att fortsätta sin synnerligen förödande verksamhet med narkotikahandel.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag vill först erinra om att polisutredningen fortfarande pågår beträffande den intagne som Göthe Knutson syftar på. Den intagne är nu, mot sitt bestridande av brott, häktad som misstänkt för grovt narkotikabrott. Enligt kriminalvårdsstyrelsen har framkommit sådana omständigheter att anstaltsledningen i samråd med kriminalvårdsstyrelsen i dagarna har vidtagit åtgärder i syfte att förbättra kontrollen av sådana kontakter med omvärlden som kan underlätta en brottslig verksamhet från intagnas sida. Sålunda har möjligheterna för de intagna på den ifrågavarande anstalten att telefonera starkt inskränkts.

När det härefter gäller frågan hur man mera allmänt skall hindra att intagna under verkställigheten ägnar sig åt narkotikabrottslighet, vill jag vidare erinra om de åtgärder som kriminalvårdsstyrelsen har vidtagit eller kommer att vidta och som har anmälts i propositionen 1977/78:105. Vid differentieringen av de intagna ämnar styrelsen i högre grad än tidigare beakta den intagnes förhållande till narkotika. De etablerade storlangarna kan komma att placeras på någon av de fyra säkerhetsavdelningarna eller på västra flygeln på kriminalvårdsanstalten Norrköping. Grava missbrukare skall vid upprepade narkotikapåverkan samt vid misstanke om narkotikalangning kunna skiljas från övriga intagna och placeras på anstalt eller avdelning med större slutenhet.

I en departementspromemoria från slutet av 1977 om permissioner inom kriminalvården har föreslagits ett tillägg till permissionsbestämmelserna som begränsar möjligheterna till permission vid risk för fortsatt brottslig verk-

Om åtgärder för att hindra att intagna i kriminalvårdsanstalter bedriver narkotikahandel

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder för
att hindra att in-
tagna i kriminal-
vårdsanstalter
bedriver narkoti-
kahandel*

samhet. Bestämmelsen tar främst sikte på den lilla grupp intagna som regelmässigt utnyttjar permissioner för ny brottslighet. Proposition i ämnet beräknas bli förelagd riksdagen i höst.

Jag har tidigare här uttalat att jag ser utomordentligt allvarligt på narkotikasituationen inte minst på kriminalvårdens anstalter. Jag kommer att även i fortsättningen uppmärksamt följa utvecklingen. Mot bakgrund av de åtgärder som redan har vidtagits eller som, enligt det föregående, planeras anser jag att ytterligare initiativ f. n. inte är påkallade från min sida.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Vissa åtgärder har nu vidtagits, som framgår av svaret. Äntligen, konstaterar jag, har man nu på allvar tagit itu med detta som pågått och varit uppenbart så länge.

När nyheten kom ut att en intern vid en kriminalvårdsanstalt var delaktig i den omfattande brottsliga verksamhet som polisen just avslöjat, väckte detta självfallet stor förvåning hos allmänheten. Ännu större blev förvåningen och reaktionen när det framkom att det var en person som tidigare gjort sig skyldig till narkotikabrottslighet av så grovt och omfattande slag att han, enligt uppgift, fått ett åttaårigt fängelsestraff.

Man frågar sig naturligtvis hur det är möjligt att en sådan intern, en s. k. kung i denna hemska brottsbransch, kan få tillfälle att fortsätta sin brottsliga verksamhet inne på anstalten. Det är givet att de flesta människor i vårt land finner detta upprörande. Det är stötande för det allmänna rättsmedvetandet, och man undrar om kriminalvården helt enkelt är slapp och nonchalant och inte ens övervakar de verkligt farliga brottslingarna.

Det finns skäl för allmänheten och för envar av oss att undra över detta, inte minst mot bakgrund av vad man så ofta får rapporter om. I december 1976 inträffade det att en av landets, åtminstone då, absolut största narkotikaförbrytare rymde under en permission och han återfanns på en lyxkrog i Stockholm. Senare har det gång på gång framkommit skrämmande interiörer från våra anstalter när det gäller just narkotikan.

Jag har tidigare vid olika tillfällen här i kammaren ställt frågor till justitieminister Romanus på detta område och då bl. a. fått bekräftat att narkotikahandlingen på anstalterna är mycket omfattande. Det framgår också bl. a. av den s. k. ledningsgruppens rapport att på en av kriminalvårdsanstalterna upp till 90 % av de intagna nyttjar narkotika.

Man frågar sig mot den bakgrunden om de blygsamma försöken med narkotikafria avdelningar på vissa anstalter är det enda som verkningsfullt görs för att stävja detta missbruk. Och jag upprepar nu den frågan till justitieministern: Har man under den tid som gått verkningsfullt försökt stävja eller ännu hellre stoppa försäljningen av narkotika på anstalterna? Om så är fallet, hur har då en narkotikaförbrytare av värsta slag kunnat fortsätta att bedriva sin verksamhet?

Enligt det svar jag fått vidtas vissa åtgärder i det här avseendet, och det är naturligtvis ytterst tacknämligt. Här rörde det sig om en person som inte bara

var delaktig i en sådan här verksamhet utan också en av huvudmännen i en liga som har omsatt ca 25 milj. kr. på sin affärsverksamhet. Jag skulle i det här sammanhanget vilja be justitieministern att något utveckla frågan om differentieringen av klientelet för att förbättra övervakningen.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Även jag tackar för det svar jag erhållit, och jag är glad över att det i alla fall vidtas vissa åtgärder i skärpande syfte. Tyvärr har vi på det här området under många år haft en utveckling mot en ökad slapphet när det gäller personer som omhändertagits på grund av brott av detta slag, och jag behöver således inte närmare gå in på orsaken till att jag ställt min fråga.

Mot bakgrund av vad som redovisats, när det gäller de ertappanden som gjorts liksom att det redovisats att vissa personer fortsätter sin verksamhet även sedan de blivit intagna, har otaliga människor i vårt land all anledning att fråga sig hur sådant över huvud taget kan få inträffa. Det är här fråga om brottslingar som är väl medvetna om konsekvenserna av sin verksamhet och av sina handlingar. De använder sig av all den intelligens de är i besittning av som smarta affärsmän för att för egen vinning utföra handlingar som orsakar skador framför allt bland tusentals och åter tusentals ungdomar. Dessa brottslingars verksamhet medför undergång för hela familjer och innebär en utveckling som är alldeles ofattbar. Det kan inte vara rimligt att vi med de, som jag vill kalla dem, ringa straffsatser som enligt gällande lag kan tillmätas för sådana här brott inte ens kan garantera ett absolut effektivt omhändertagande under den tid som dessa straff verkar.

Här har det i större utsträckning varit fråga om en rättssäkerhet för de omhändertagna än för de oskyldiga människorna. Det gäller framför allt människorna i sådana här tätortssamhällen, där de svagaste, ungdomarna, ännu inte fått den mognad som krävs för att motstå frestelser av detta slag. Dessa människor utsätts för alldeles enorma skador. Det kan inte vara rimligt att vi godtar ett sådant sätt att omhänderta människor.

Jag kan inte bedöma om de förslag som nu övervägs kommer att lösa problemen, men jag hoppas att regeringen ser till att vi får lagar och bestämmelser, som verkligen garanterar människor som går fria den trygghet som de har rättighet till. Med de lagar och bestämmelser som gäller nu finns inte den tryggheten mot sådana här brottslingar.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det är klart att det nuvarande läget inte är bra, och det är också klart att det finns brister både i lagstiftningen, särskilt när det gäller permissionsbestämmelserna, och beträffande anordnandet av verksamheten inom kriminalvårdens anstalter. Det är ytterst beklagligt att det som här har inträffat kunnat hända.

Men beträffande lagstiftningsdelen pågår, som jag nämnde i mitt svar, en bearbetning av ett förslag som går ut på en skärpning och som väntas bli förelagt riksdagen.

Förutom vad som nämns i den proposition som sannolikt kommer att

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder för
att hindra att in-
tagna i kriminal-
vårdsanstalter
bedriver narkoti-
kahandel*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder för
att hindra att in-
tagna i kriminal-
vårdsanstalter
bedriver narkoti-
kahandel*

behandlas av riksdagen på tisdag, har det redan vidtagits åtskilliga åtgärder inom kriminalvården för att söka råda bot på missförhållanden.

Man har redan börjat genomföra en ökad differentiering genom att försöksvis anordna s. k. knarkfria anstalter. Vidare har man försökt minska möjligheterna för de intagna till yttre kontakter. Man dubblerade under förra året de visitationspatruller som finns på anstalterna. Man försöker också inom ramen för gällande bestämmelser vidta ytterligare åtgärder. Framför allt siktar man då på att få till stånd en differentiering, så att man kan hålla dem som verkligen misstänks för sådana här saker avskilda, för att därmed begränsa deras möjligheter till kontakt med omvärlden.

Det kan tilläggas att vi också gjort kraftiga satsningar på polissidan för att motverka narkotikabrottsligheten, bl. a. insmuggling på anstalter. Jag vill försäkra att kriminalvårdsstyrelsen är väl medveten om dessa problem och arbetar helt i den riktning som motsvarar både frågeställarens och minä egna önskemål.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det här är inte bra, säger justitieministern, och förstärker sin bedömning med tillägget att det är ytterst beklagligt. Men jag konstaterar liksom alla andra att ingenting av detta är nytt. Vi har känt till dessa företeelser ganska länge. Frågan är vad man har gjort under tiden. Den tidigare regeringen misslyckades med narkotikaeländet. Nu gäller det för den borgerliga regeringen att klara upp denna situation.

När det gäller försöken med narkotikafria avdelningar på anstalter vill jag fråga justitieministern, om det inte är meningen att alla anstalter skall bli narkotikafria. Detta är väl bara en begynnelse? Det är inte bara stötande mot den allmänna rättsuppfattningen utan också ganska grymt mot de människor som är föremål för vård – också kriminalvård är ju vård – att dessa skall vistas på institutioner, där läget beträffande gifter i deras omgivning kanske är betydligt värre än vad det var innan de blev föremål för denna vård.

Herr talman! Det finns också en skrämmande förlängning av perspektivet med narkotikan på anstalterna. Väldigt många interner försätter sig i skuld till langarna – dessa hajar – och begår sedan nya brott när de kommer ut på permission för att kunna betala dessa skulder. Justitieministern framhöll i slutet av sitt svar bl. a.: "Bestämmelsen tar främst sikte på den lilla grupp intagna som regelmässigt utnyttjar permissioner för ny brottslighet." Jag kanske är felunderrättad, men det förefaller som om det är ganska många som utnyttjar dessa permissioner på det sättet.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag är glad över att man i regeringskretsar äntligen insett att det föreligger omfattande brister på detta område och att man nu är beredd att vidta åtgärder mot dessa. Jag skulle bara vilja säga att det i vårt land enligt mitt sätt att se inte finns någon brottslighet som det är så angeläget att stävja som just narkotikabrottsligheten. Jag hoppas därför att man från regeringens sida skall vidta alla de åtgärder som det över huvud taget är möjligt att

genomföra för att så snabbt som möjligt få till en stånd en skärpning av lagstiftningen på detta område.

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder för
att hindra att in-
tagna i kriminal-
vårdsanstalter
bedriver narkoti-
kahandel*

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Med anledning av Göthe Knutsons nya fråga till mig om s. k. försöksvis knarkfria anstalter vill jag säga, att det självfallet är önskvärt att alla anstalter är fria från narkotika. Men att man gjort detta försök visar ändå att man inte vill lämna någon möjlighet oprövad för att nå resultat. I detta fall är det fråga om den grupp av intagna som är narkotikafria när de kommer till anstalten. Man försöker skapa möjligheter för dem att undgå att bli "besmittade" under sin anstaltsbehandling. Det hindrar inte att man samtidigt arbetar på att försöka få också övriga anstalter knarkfria.

Vad beträffar yttrandet i mitt svar att en liten grupp regelmässigt utnyttjar permissionerna för ny brottslighet framgår det av den utredning som gjordes av den arbetsgrupp som har utformat de nya bestämmelserna om permissionerna att så är fallet. Där var både kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen representerade. Det är faktiskt såvitt man vet en relativt liten grupp som begagnar permissionerna regelmässigt för ny brottslighet av denna typ.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar för de kompletterande beskedet. Jag noterar att det alltså är justitieministerns önskan att anstalterna i högre grad skall bli narkotikafria. Men bör det då inte finnas ett klart preciserat mål: att vi skall göra anstalterna narkotikafria? I så fall skulle också den personal som finns där få klara regler för hur regeringen och kriminalvården har tänkt sig framtiden.

När jag ställde min fråga med anledning av uttalandet om att en liten grupp bedriver brottslighet under permissioner syftade jag också på det svar som jag fick vid ett tidigare tillfälle här i kammaren av justitieministern. Han sade att det är en mycket omfattande brottslighet som finns så att säga i förlängningen av den narkotikahandel som bedrivs på anstalterna.

Jag vill också, herr talman, återkomma till differentieringen. Den 17 december 1976 ställde dåvarande riksdagsledamoten Astrid Kristensson en interpellation baserad just på detta spörsmål. Det har tydligen inte hänt så mycket sedan justitieministern gav det svaret i januari 1977.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! I fråga om vad som hänt sedan dess kan jag hänvisa till de åtgärder som jag har räknat upp i svaret och de som föreslås i den proposition som nu ligger hos riksdagen.

Den grupp som jag kallade för en liten grupp är den speciella grupp som regelmässigt utnyttjar permissioner för ny brottslighet. Det är enligt vad man har kommit fram till faktiskt en liten kärngrupp som man skulle kunna få tag i.

En helt annan sak är att den brottslighet som så att säga är en följd av

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder för
att hindra att in-
tagna i kriminal-
vårdsanstalter
bedriver narkoti-
kahandel*

narkotikamissbruket är mycket stor. Det är jag helt medveten om.

Beträffande målsättningen menar jag att det är så självklart att vi skall göra allt vad som går att göra för att få till stånd narkotikafria anstalter, att någon ytterligare uppställd målsättning på detta område inte skulle behöva efterfrågas.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar, liksom hela svenska folket, att den brottsliga verksamheten trots allt har kunnat fortsätta på detta område. Anstalterna är bokstavligen fulla av narkotika.

Jag ber om ett besked från justitieministern om just differentieringen. Var har man dragit gränserna under den tid som gått sedan justitieministern svarade fru Kristensson här i januari i fjol? Har gränsen gått vid just interner som har gjort sig skyldiga till narkotikabrottslighet och blivit straffade med fängelse i ett eller två år eller mer?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Under hela tiden har man fortlöpande försökt göra en differentiering. Jag tänker inte speciellt på försöken med narkotikafria anstalter utan på försöken att göra en differentiering, så att narkotikalangarna kan hållas inom en mera avskärmad avdelning eller anstalt. Det har man försökt göra hela tiden, och det fortsätter genom att man nu har öppnat nya avdelningar på de slutna anstalterna. Möjligheterna till en sådan differentiering har sålunda successivt ökat. Arbetet på detta är inte avslutat utan det fortsätter.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för hans kompletterande svar. Han konstaterar att man har försökt göra en differentiering. Det som har hänt på Hall tyder emellertid på att man från kriminalvårdens sida inte har lyckats särskilt väl. Är det kanske så, att departementet inte har kriminalvårdsmyndigheterna helt med på de här friska tagen från den nya regeringen i syfte att stävja och helst stoppa detta narkotikamissbruk och denna brottslighet?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det är min bestämda uppfattning att här inte råder någon skillnad mellan kriminalvårdsstyrelsen och regeringen eller mig – man gör allt vad som kan göras.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om ökad säkerhet vid sjötransport av farlig last

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara Pär Granstedts (c) den 9 maj anmälda fråga, 1977/78:452, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag avser att ta initiativ för att öka säkerheten vid transport av farlig last i känsliga farvatten.

Så sent som den 8 maj lämnade jag i riksdagen en omfattande redovisning över vilka åtgärder regeringen vidtagit både nationellt och internationellt för att öka säkerheten vid transporter av olja till sjöss. De åtgärder jag redovisade tar sikte på att öka säkerheten vid transport även av annat miljöfarligt gods än olja.

F. n. pågår inom sjöfartsverket arbete med att komplettera den lista över sådana miljöfarliga produkter som ställer särskilda säkerhetskrav vid sjötransport. Detta arbete beräknas vara klart inom en mycket nära framtid.

*Om ökad säkerhet
vid sjötransport
av farlig last*

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Jag är naturligtvis medveten om det allmänna arbete som bedrivs för att öka transportsäkerheten, framför allt när det gäller oljetransporter, vilket arbete, såsom kommunikationsministern framhåller, har betydelse även vid transporter av andra miljöfarliga varor.

Bakgrunden till min fråga är dock inte den allmänna problematiken utan de speciella förhållanden som har uppdagats vid transporter genom Mälaren, Södertälje kanal och vissa delar av skärgårdsområdet. Det som är anmärkningsvärt härvidlag är först och främst att det har pågått transporter av kärnbränsle och att detta inte varit registrerat bland produkter på vilka särskilda säkerhetskrav ställs vid sjötransport.

Nu säger kommunikationsministern att man håller på att komplettera listan över sådana miljöfarliga produkter. Hur den kompletteringen skall se ut nämner inte kommunikationsministern, men jag förmodar att avsikten med svaret måste vara att upplysa om att den här typen av varor kommer att tas upp på listan.

Det är emellertid ganska anmärkningsvärt att detta görs först nu, eftersom jag förmodar att sådana transporter av kärnbränsle har försiggått under en ganska lång tid. Medvetenheten om att det gällt transporter av farligt gods måste också ha förelegat under ganska lång tid. Det hade varit värdefullt att få höra någon kommentar av kommunikationsministern om hur det kan komma sig att man först nu upptäcker att listan behöver kompletteras i det här avseendet.

Ett annat problem som aktualiserats när det gäller dessa transporter genom Södertälje kanal är att det enligt uppgift förekommer att rederier köper sig fria från lotsbehovet genom ekonomisk gottgörelse till befälet ombord på fartygen. Också detta är ju någonting som man måste se synnerligen allvarligt på, om det förekommer i praktiken. Även här skulle det därför vara värdefullt att få några kommentarer om vilka konkreta åtgärder som kan vidtas för att

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om ökad säkerhet
vid sjötransport
av farlig last*

stävja ett sådant ofog.

Det är naturligt att vad som har uppdagats genom pressuppgifterna har väckt betydande oro i Södertälje och andra berörda orter. Vad jag ville få till stånd genom den fråga jag ställde till kommunikationsministern var en klar försäkran av honom om att dessa problem kommer att undanröjas, så att man i Södertälje och andra orter skall kunna känna sig trygg för att de transporter som passerar sker under fullt tillförlitliga omständigheter.

Jag vore tacksam om det ginge att få en sådan deklaration vid det här tillfället.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Också jag har sett uppgifter i pressen om att det lär kunna förekomma att rederier köper sig fria från lotsning. Det är enligt min mening ett förkastligt system, särskilt om det tillämpas i farleder där enligt gängse uppfattning lotsning är erforderlig.

Beträffande det farliga godset har jag inhämtat att de transporter av kärnbränsle som förekommit genom Mälaren har avsett förflyttning från Västerås till Finland, men det kärnbränsle som det då har varit fråga om är inte aktiverat. Enligt gällande internationella bestämmelser tillhör sådant gods den lägsta farlighetsklassen. Inför transportererna har särskilda överläggningar ägt rum mellan sjöfartsverket och befraktaren om vad som bör iakttas vid transportererna.

Pär Granstedt efterlyser en försäkran från mig om att problem av den här arten, som kan orsaka farhågor bland befolkningen, skall undanröjas. Jag kan utan någon som helst tvekan säga att det är min bestämda avsikt att medverka till att sådana problem undanröjs och till att transportererna skall kunna ske under fullt tillförlitliga former.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för den här klara och entydiga deklarationen. Jag räknar med att den kommer att innebära att vi inte behöver känna någon oro för de här transportererna i framtiden.

Det räcker naturligtvis inte med att konstatera att ofog av det slag som de lotslösa transportererna utgör är förkastligt – det gäller ju också att se till att ett sådant här system, i den utsträckning det nu kan tänkas förekomma, upphör. Jag tolkar kommunikationsministerns deklaration så att sådana åtgärder kommer att vidtas, liksom att man noga kommer att följa alla eventuella framtida transporter av kärnbränsle och liknande och se till att erforderliga säkerhetsåtgärder vidtas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om indragningen av bemanningen vid Måseskärs fyr

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara *Georg Åbergs* (fp) den 11 maj anmälda fråga, 1977/78:459, och anförde:

Herr talman! Georg Åberg har frågat mig vilka planer som föreligger på att eliminera de negativa effekterna av att bemanningen på Måseskär dras in, vilka ekonomiska besparingar som kan göras om nuvarande bemanning ersätts av observationsstationer samt vilka kontakter sjöfartsverket avser hålla med exempelvis Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutna vid eventuella diskussioner i frågan.

Inom svenskt fyrväsende har under 1960- och 1970-talen genomförts en långt gående rationalisering. Rationaliseringsvinsterna kan uppskattas till ca 50 milj. kr. I planen för automatisering av fyrarna återstår nu ett tiotal fyrplatser, bl. a. Måseskär. En fortsatt bemanning av dessa platser skulle kosta omkring 10 milj. kr. per år.

Inför en automatisering sker en nautisk-ekonomisk-teknisk prövning. Överläggningar med berörda myndigheter äger regelmässigt rum inför beslut om fyrbemanning. I fråga om bl. a. inverkan på sjöräddningen finns en central samarbetsgrupp där sjöräddningssällskapet ingår.

Inom sjöfartsverket har upprättats en fullständig plan för sjöräddningstjänsten. Planen har som syfte att åstadkomma ett kustäckande system av basradiostationer med dygnetruntpassning samt hjälpradioskåp utplacerade vid livligt trafikerade leder. Parallellt sker anskaffning av lätta och snabba sjöräddningsbåtar.

Beträffande Måseskärs fyrplats bereds f. n. särskilda framställningar i ärendet inom departementet. Jag är därför inte nu beredd att uttala mig i frågan.

GEORG ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag vill säga tack till kommunikationsministern för svaret på min fråga. Helt nöjd med svaret är jag inte, eftersom det inte ger besked om hur stor besparing skulle bli vid en eventuell indragning av bemanningen på just Måseskärs fyr. Talet om att avbemanningen av de tio fyrplatser som är kvar skulle spara 10 milj. kr. per år är såvitt jag förstår allmänt hållet. Men vad sparar man beträffande Måseskär?

Då man skall bedöma en sak som denna blir det lätt så att man enbart ser på kostnaderna för sjöfartsverkets del. Men man måste ju ta i beaktande de övriga negativa effekterna av att människor blir arbetslösa, att de måste ge sig iväg från en redan förut hårt drabbad utflyttningsort, där samhället tvingats gå in med vissa stödåtgärder. En samhällsekonomisk bedömning ger säkerligen inte samma resultat som den snävare bedömningen från ett ämbetsverk.

I svaret upplyses att inom sjöfartsverket upprättats en fullständig plan för sjöräddningstjänsten med sikte på ett kustäckande system av basradiostationer samt hjälpradioskåp utplacerade vid livligt trafikerade farleder. Om detta skall vara svaret på min fråga om vad man tänker göra för att eliminera

*Om indragningen
av bemanningen
vid Måseskärs fyr*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om indragningen
av bemanningen
vid Måseskärs fyr*

de negativa effekterna av en avbemanning, måste jag tyvärr anse att svaret är väl tunt. De nämnda åtgärderna är i och för sig bra, men de kan inte ersätta fyrbemanningen och vad den betyder. Förresten måste ju också dessa åtgärder kosta en hel del pengar.

En annan sak är att om exempelvis ett haveri inträffar så är det inte alls säkert att båten i fråga driver i land på den holme där radioskåpet är placerat. Jag vill nu, liksom jag gjorde i en interpellation som jag ställde i riksdagen i december 1967, alltså för över tio år sedan, varna för en övertro på tekniken och varna för ett nonchalerande av vad det betyder att det finns mänskliga vakande ögon, som kan göra iakttagelser, så att man kan larma när någonting inträffar.

Då ärendet om Måseskär nu enligt svaret bereds inom departementet på grund av de olika framställningarna, bl. a. från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, bör man ta hänsyn till det faktum att trafiken i dessa områden ökat avsevärt, bl. a. sedan raffinaderiet i Brofjorden kom till. Det är inte av nostalgiska eller andra känslomässiga skäl som ortsbefolkningen så ivrigt kämpar för att bemanningen på Måseskär skall finnas kvar.

Ytterligare en sak: Den nyligen tillsatta sjöövervakningskommittén kommer i sitt arbete in på en del av de detaljer beträffande sjöräddning som kommunikationsministern varit inne på i svaret. Det är då klokast att vänta med att över huvud taget diskutera avbemanningen tills denna utredning fullgjort sitt arbete. Beträffande Måseskär bör man helt skrinlägga planerna. Jag är övertygad om att ingen samhällsekonomisk besparing kan göras genom Måseskärs avbemanning.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Jag håller med Georg Åberg om att det naturligtvis i sådana här fall kan vara rimligt och skäligt att göra samhällsekonomiska bedömningar. Men sjöfartsverket skall inte göra det. Sjöfartsverket skall bedöma frågan från synpunkter som stämmer med de villkor enligt vilka riksdagen har beslutat att verket skall drivas med hänsyn till ekonomi och avgifter. Verkets avgifter är ju redan tillräckligt höga; det anser åtminstone alla sjöfarare – inte minst på västkusten. Det är i en lovvärd strävan att hålla nere avgifterna som sjöfartsverket försöker använda sig av modern teknik för att rationalisera.

Jag har i svaret anfört något av verkets argumentering och de åtgärdsförslag som verket överväger. Däremot har jag inte sagt någonting om vilken ställning regeringen kommer att ta. Det är jag tyvärr förhindrad att göra, eftersom departementet just nu bereder framställningar i detta ärende, en beredning som alltså ännu inte är avslutad.

GEORG ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag har full förståelse för att man måste spara. Jag har också förståelse för att de siffror som redovisas här är framtagna snävt från sjöfartsverkets synpunkter. Men regeringen måste – alltså även kommuni-
kationsdepartementet – ta allmänna samhällsekonomiska hänsyn. Det var

detta jag närmast ville få fram genom den fråga jag ställde. Jag har tyvärr fått en känsla av att man i varje fall hittills inte tillräckligt har sett till de samhällsekonomiska aspekterna utan mera snävt till sjöfartsverkets bedömningar. Jag vill i det sammanhanget peka på att trafikutskottet varit inne på samma linje som jag och varnat för att alltför hårt gå in för olika ämbetsverks bedömningar varvid man glömmer bort rent samhällsekonomiska aspekter.

Jag har fortfarande inte fått något svar av kommunikationsministern på min fråga om vad sjöfartsverket bedömer att man skulle kunna spara när det gäller Måseskär.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om SJ:s verksamhet i Bollnäs

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara *Gunnel Jonängs* (c) den 11 maj anmälda fråga, 1977/78:462, och anförde:

Herr talman! Gunnel Jonäng har frågat mig om jag är beredd att vidtaga åtgärder för att motverka decimering av SJ:s verksamhet i Bollnäs och för att medverka till att arbetsledningen för lokpersonalen stannar kvar i Bollnäs enligt personalens önskemål.

För att järnvägen skall kunna behålla sin konkurrenskraft är det nödvändigt att SJ fortlöpande får söka efter och pröva effektivare driftformer. Det är oundvikligt och bör accepteras att detta ibland leder till personalförändringar och personalomflyttningar. En effektivt fungerande transportapparat är en av förutsättningarna för att svensk industri skall kunna förbättra sin konkurrenskraft och skapa nya sysselsättningstillfällen. SJ:s rationaliseringar är mot denna bakgrund i dag särskilt angelägna. Den dåliga konjunkturen och det svåra konkurrensläget för de svenska basindustrierna har bidragit till att SJ detta budgetår förväntas gå med flera hundra miljoner kronors förlust. En stor del av förlusten orsakas också av styckeodstrafiken.

I fråga om SJ:s förändring av styckeodstrafiken har regeringen inte tagit ställning.

Den aviserade rationaliseringen i fråga om lokpersonalen innebär inte att arbetsledningen flyttas från Bollnäs. Åtgärderna medför dock en minskning av antalet anställda i Bollnäs med tre personer och en ökning av antalet anställda i Söderhamn med en person. Minskningen av verkstadspersonal kommer att ske i den takt personalen frivilligt eller på grund av pensionering lämnar arbetet. SJ:s verkstäder har i dag en avsevärd överkapacitet. Dessa åtgärder bör enligt min mening inte hindras.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

En gång i tiden var Bollnäs en stolt järnvägsknut med bortåt 1 500 anställda

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om SJ:s verksamhet
i Bollnäs*

vid SJ. I dag återstår ungefär en tredjedel.

SJ-verkstan har stor betydelse för sysselsättningen i Bollnäsregionen – men det är anställningsstopp på verkstan och därmed stagnation i utvecklingen. Detta upplevs givetvis som mycket oroande av de anställda och även av kommunen. Kommunikationsministern talar om att SJ:s verkstäder har en avsevärd överkapacitet. Men varför inte försöka skapa alternativ sysselsättning? De anställda vid verkstan har stor yrkesskicklighet på olika områden och de borde kunna utnyttjas och komma även andra företag på orten till nytta, t. ex. genom legoarbeten.

Från centerledamöterna på Gävleborgsbänken har vi tidigare i motion tagit upp frågan om styckegodstrafiken för *länets* vidkommande. Kommunikationsministern fattade sig kort på denna punkt och det har jag förståelse för. Det kommer redan i kväll att bli en debatt i de här frågorna med anledning av trafikskottets betänkande.

Bollnäs ligger särskilt illa till, eftersom godsmagasinet brann ned i fjol. SJ är inte intresserat av att bygga ett nytt magasin. Man skulle mycket väl kunna bygga ett mindre magasin på den gamla grunden – det finns t. ex. både ny värmepanna och ny oljetank som är helt användbara.

En sådan investering skulle kunna innebära fortsatt god service för SJ:s kunder och också en fortsatt trygghet för de anställda. Det kan bli svårigheter för det total som är anställda om det blir omorganisation av styckegodshandlingen. En del av dessa lider av ryggsbesvär och annat och kan få svårigheter med annan sysselsättning. Som statligt företag borde SJ vara ett föredöme när det gäller ansvar för sina anställda.

Det sista som drabbat SJ i Bollnäs är förflyttningen av personalfördelaren för hundratalet lokförare från Bollnäs till Söderhamn. Detta bidrar naturligtvis också i någon mån till en decimering av SJ-verksamheten i Bollnäs, men framför allt är det fråga om de anställda lokförarnas villkor.

Beslutet innebär att man delar den nuvarande avdelningen i Bollnäs. Lokgruppschefen sitter kvar i Bollnäs, personalfördelaren och den kamerala tjänstemannen flyttas till Söderhamn.

Kommunikationsministern säger att detta är en rationalisering, vilket jag starkt betvivlar. Från effektivitetssynpunkt är det ett orimligt beslut; det måste ligga andra beräkningar i botten, om man gör en sådan konstig delning. Är det lokgruppschefen som ryker nästa gång från Bollnäs eller vad är det fråga om?

Värderar verkligen SJ sina anställda så dåligt att man inte är beredd att ta hänsyn till lokpersonalens klart uttryckta önskemål om och behov av kontakter med personalfördelaren? Vi som åker tåg och är beroende av de många skickliga lokförarna önskar verkligen att de får dessa elementära krav på kontakt tillgodosedda.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
18 maj 1978

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Stig Alemyrs* (s) den 10 maj anmälda fråga, 1977/78:458, och anförde:

Herr talman! Stig Alemyr har frågat mig dels om det är en korrekt uppgift att 16 000 sökande till gymnasieskolan hösten 1978 inte kommer att beredas plats, dels om regeringen är beredd att i dagens arbetsmarknadssituation för ungdom öka antalet elevplatser i gymnasieskolan och vid vilken tidpunkt i så fall ett regeringsbeslut kan väntas.

Jag vill inledningsvis erinra om att jag för nästan exakt ett år sedan – den 26 maj 1977 – besvarade en fråga av Kerstin Göthberg som i princip behandlade samma problem, fast då givetvis situationen inför höstterminen 1977. Det svar som jag nu skall ge Stig Alemyr har därför vissa likheter både i form och i sak med det svar som jag tidigare har givit Kerstin Göthberg.

Uppgiften om de 16 000 sökande som inte kommer in i gymnasieskolan torde ha framkommit efter en jämförelse av skolöverstyrelsens (SÖ) preliminära organisationsbeslut och aktuella uppgifter över förstahandssökande till gymnasieskolans direkt grundskoleanknutna del. Dessa uppgifter visar att antalet sökande till någon av linjerna eller till linjerna hörande till specialkurser ökat med ca 8 000 jämfört med föregående år, till totalt ca 116 000. SÖ:s preliminära organisationsbeslut för läsåret 1978/79 innebär att SÖ vid ansökningstillfället fördelat ca 100 000 intagningsplatser av den ram på totalt 105 380 platser som upptagits i årets budgetproposition. Arbetet med att lägga ut utbildningsplatser fortsätter inom SÖ. Jag räknar därför med att betydligt fler platser skall finnas tillgängliga för de studerande inför höstterminen 1978 än vad SÖ:s preliminära organisationsbeslut nu utvisar.

Erfarenhetsmässigt vet vi även att en tämligen stor del av dem som sökt till gymnasieskolan och även antagits sedan inte påbörjat sin utbildning. En del av dem som går ut grundskolan söker till gymnasieskolan men blir inte antagna.

Jag anförde redan förra året att man således bör vara försiktig med att vid denna tidpunkt dra alltför långtgående slutsatser av föreliggande uppgifter rörande förhållandet mellan antalet förstahandssökande och antalet utlagda utbildningsplatser till den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasieskolan. Innevarande läsår har antalet utbildningsplatser inom denna del av gymnasieskolan räckt till, och några extraordinära insatser har således inte behövt vidtagas. Detta trots att situationen för ett år sedan var tämligen osäker.

Jag kan inte nu bedöma om antalet utbildningsplatser av detta slag i gymnasieskolan kommer att räcka nästa läsår. Om det emellertid visar sig att fler platser behövs, kommer jag att med största skyndsamhet föreslå regeringen att på nytt pröva frågan. Regeringen har ju riksdagens bemyndigande att utöka antalet utbildningsplatser inom gymnasieskolan, om t. ex. arbetsmarknadsskäl talar härför.

Regeringen och ansvariga myndigheter är beredda att även i övrigt göra de insatser som kan erfordras för att bereda de ungdomar som av en eller annan

*Om ökat antal
platser i gymna-
sieskolan*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om ökat antal
platser i gymna-
sieskolan*

orsak inte kommit in i gymnasieskolan fortsatt utbildning, praktik eller arbete. Som exempel härpå kan jag visa på de åtgärder som föreslagits i proposition 1977/78:164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Låt mig få säga att jag i stort sett är nöjd med svaret. Jag skall inskränka mig till ett par kommentarer och till att begära en precisering av svaret.

Först ett allmänt konstaterande, herr talman. Den hänvisning till propositionen om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet, som görs i slutet av svaret, kommer jag inte att ta upp i detta inlägg. Det är en debatt som vi kommer att få senare, och vi socialdemokrater har i en motion visat att vi inte tycker att det är en bra proposition. Vi gör rätt många invändningar mot propositionen, men det finns ingen anledning att redan i dag ta den debatten, eftersom riksdagen senare får tillfälle att diskutera saken.

Det ärende vi talar om just nu, herr talman, är utomordentligt viktigt. Vi har en armé av unga människor som går utan sysselsättning i landet. Det är ett av de svåraste och mest allvarliga problem som vårt samhälle på mycket lång tid haft att kämpa med. Därför har det varit så viktigt för oss att kunna stimulera och hjälpa dessa ungdomar in i utbildning. Olika åtgärder vidtas från tid till annan för att få in dem i t. ex. gymnasieskolan.

Nu har den glädjande tendensen kunnat iakttagas att antalet ungdomar som söker till gymnasieskolans mera reguljära utbildningar ökar, och det är ganska länge sedan detta senast hände. Den ökningen är så stor att det finns skäl att räkna med att alla inte kan få plats i höst. Då säger statsrådet Mogård att regeringen är beredd att vidta åtgärder för att hjälpa dem att komma in i skolorna, och det är jag tacksam för.

Får jag då bara fråga hur jag skall tolka den mening i svaret som lyder: "Om det emellertid visar sig att fler platser behövs, kommer jag med största skyndsamhet föreslå regeringen att på nytt pröva frågan." Ligger i den formuleringen ett löfte att regeringen skall se till att det blir ett ökat antal platser eller är det bara en allmän diskussion som här utlovas?

Herr talman! Min bedömning av det lämnade svarets värde är i hög grad beroende av vilket svar statsrådet ger på denna sista fråga.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag anser det inte vara rimligt att i dag säga att det finns skäl att förmoda att gymnasieskoleplatserna inte skulle räcka till. Det kan finnas vissa risker, men vi känner ännu till bara litet därom. Stig Alemyr vet mycket väl att den formulering han vill ha en precisering av är den korrekta, eftersom vi ju aldrig på förhand kan utställa löften; det förutsätter en behandling både på myndighetsnivå och i budget- och utbildningsdepartementen.

Jag tycker ändå inte att Stig Alemyr har någon anledning att ifrågasätta den här regeringens vilja att ta sig an den allvarliga frågan om ungdomsarbetslösheten. Själv har jag på olika sätt engagerat mig för denna fråga. Jag har föreslagit regeringen och också fått beslut på genomförandet av korta,

yrikesinriktade kurser i flera omgångar, någonting som den föregående regeringen inte lyckades få dåvarande finansministern att plocka fram pengar till. Förslaget framfördes visserligen på grundval av ett utredningsarbete som utträttats under den socialdemokratiska regeringen, men detta har jag alltså lyckats med, och jag tycker att det är utomordentligt. Jag har sagt det många gånger tidigare, men det kanske är bäst att jag säger det nu också. Det har även visat sig vara en utomordentligt lyckad satsning, där vi fått kontakt med många ungdomar som annars skulle ha gått utan både sysselsättning och utbildning.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det rör sig om gissningar från oss båda när vi gör bedömningar av huruvida det kommer att stå ungdomar i kö till gymnasieskolan i höst.

Under de senaste åren har antalet vakanser i gymnasieskolan minskat, och ungdomarnas tendens att stanna kvar har ökat. För några år sedan diskuterade vi skälen till att 10 000–15 000 platser i gymnasieskolan stod tomma. Men så är det inte längre. Det har skett en ändring av ungdomarnas attityd. Om det i höst finns en kö av utbildningssökande ungdomar, vill Britt Mogård då göra allt som står i hennes makt för att ge dem en chans att komma in i gymnasieskolan?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Svaret är obetingat ja.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Då ber jag att få uttala en stor tillfredsställelse och tacka så mycket för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om försöksverksamhet i Örebro län med betygsfri intagning till gymnasieskolan

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Helge Hagbergs* (s) den 11 maj anmälda fråga, 1977/78:460, och anförde:

Herr talman! *Helge Hagberg* har frågat mig när regeringen ämnar fatta beslut angående försöksverksamhet med betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län.

Gymnasieutredningen har den 15 mars 1978 hemställt att regeringen måtte besluta om viss försöksverksamhet i Örebro län. Jag avser att ge skolöverstyrelsen i uppdrag att i samarbete med gymnasieutredningen analysera och planera en försöksverksamhet i Örebro län med intensifierad SYO-verksamhet i årskurs 7 i avsikt att ge eleverna ett bättre underlag för valet av utbildningsväg i gymnasieskolan. I årskurserna 8 och 9 skall SYO-insatserna

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Om försöksverksamhet i Örebro län med betygsfri intagning till gymnasieskolan

Torsdagen den
18 maj 1978

Om försöksverksamhet i Örebro län med betygsfri intagning till gymnasieskolan

ytterligare intensifieras. Syftet med försöket är att skapa en bättre relation mellan det faktiska antalet utbildningsplatser på olika studievägar i gymnasieskolan och elevernas val. Betyg som instrument vid intagning till gymnasieskolan skulle enligt gymnasieutredningens framställning då kunna undvaras.

Så snart resultatet av detta förberedelsearbete redovisats till utbildningsdepartementet avser jag att föreslå regeringen att fatta beslut om försöksverksamheten.

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Britt Mogård för svaret.

Jag går inte in på någon historieskrivning eller på bakgrunden till denna fråga. Jag går inte heller in på önskvärdheten av att påbörja det försök som man har lämnat in en ansökan om att få göra. Jag vill bara konstatera att svaret egentligen innehåller detta, att SÖ får i uppdrag att nu utreda organisationen för den utökade SYO-verksamheten. Jag vill emellertid påstå att SÖ egentligen redan har fått detta bemyndigande. I ett brev till regeringen, då SÖ anhöll om att få medge detta försök i Örebro, säger nämligen SÖ följande:

”SÖ har bemyndigande att medge försöksverksamhet med intensifierad SYO inklusive utökad praktisk yrkesorientering. Sådan försöksverksamhet pågår redan nu i vissa kommuner i Örebro län.”

I slutet av sitt svar säger Britt Mogård:

”Så snart resultatet av detta förberedelsearbete redovisats till utbildningsdepartementet avser jag att föreslå regeringen att fatta beslut om försöksverksamheten.”

Får jag hårdra detta och fråga: Är det Britt Mogårds ambition och förhoppning att försöksverksamhet med betygsfri intagning skall kunna påbörjas i varje fall fr. o. m. hösten 1979?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Gymnasieutredningen har skrivit till regeringen och sagt sig tillstyrka SÖ:s förslag att man skulle få tillfälle att gemensamt utreda denna fråga.

Det stod också i regeringens beslut. Nu tycker jag faktiskt att det är på tiden att vi börjar diskutera vad det egentligen gäller.

Framställningen från Örebro har från början, enligt min mening vilseledande, rubricerats som Försöksverksamhet med betygsfri intagning till gymnasieskolan. Jag sade redan i en tidigare debatt att betygsfri intagning var bara en del i det hela och inte ens en del som fanns med bland de punkter som framställningen från Örebro län utmynnade i.

Jag tycker att Helge Hagberg innan han ställer en sådan här fråga borde ha underrättat sig om vad gymnasieutredningens nu aktuella framställning går ut på. Jag kan tala om att rubriken på den framställningen är Försöksverksamhet med intagning i gymnasieskolan som grundar sig på elevernas fria val, m. m. Vidare anser gymnasieutredningen i sin framställning ”att en

Om försöksverksamhet i Örebro län med betygsfri intagning till gymnasieskolan

försöksverksamhet med inriktning på betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län 1981 bör startas. Man bör vänta med att ta ställning till vilket urvalssystem som eventuellt behöver tillämpas. När försöksverksamhet med utbyggd studie- och yrkesorientering och mer flexibel organisation för gymnasial utbildning har pågått en tid, bör det finnas större möjligheter att bedöma behovet av urvalsregler. Frågan om eventuell dispens från nuvarande urvalsregler inför intagning till gymnasieskolan i Örebro län bör därför tas upp senare."

Kan vi inte börja diskutera det som är verkligt intressant i den här försöksverksamheten, nämligen den förstärkta studie- och yrkesorientering som man avser att starta i årskurs 7 och följa upp i årskurserna 8 och 9 och som möjligen kommer att leda till att ungdomarna fördelar sig bättre över utbildningsplatserna i gymnasieskolan?

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Vad som är viktigt är ju om statsrådet Mogård är intresserad av att vi får en försöksverksamhet med betygsfri intagning. Lokalt finns den ambitionen – i varenda skolstyrelse i Örebro län, i alla gymnasieskolorna, i intagningsnämnderna och i länskolnämnden. SÖ har också ställt sig positiv.

Som SÖ sade är ju detta med studie- och yrkesorientering någonting som vi redan har möjligheter att se vissa resultat av. Det viktiga nu är att försöket med betygsfri intagning kommer i gång i Örebro län. Det skulle också vara bra för det kommande försöket med betygsfri intagning i hela landet.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! För det första har skolöverstyrelsen *icke* tillstyrkt Örebro läns framställning. För det andra angavs det i kommentarer till regeringens avslagsbeslut med anledning av Örebro läns framställning att regeringen ställde sig positiv till en sådan här försöksverksamhet, om gymnasieutredningen ansåg att det låg i dess intresse.

Vi behandlar nu en framställning från gymnasieutredningen, och jag har läst upp vad utredningen har sagt. Där är verkligen inte frågan om betygsfri intagning det väsentliga, utan där är det väsentliga de förstärkta SYO-insatserna.

Sedan vill jag också säga att gymnasieutredningen räknar med att det här projektet skall börja under budgetåret 1978/79 och att jag kommer att göra allt vad jag kan för att detta projekt skall komma till stånd.

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I mitt första inlägg hårdrog jag vad statsrådet sagt i sitt svar när jag undrade om det skulle uppfattas så att Britt Mogård kommer att bifalla ansökan om att få påbörja betygsfri intagning i Örebro län. Det är detta jag tycker är viktigt. Yrkesorientering osv. är också något mycket viktigt, men SÖ säger ju att den verksamheten pågår i vissa kommuner. Det finns alltså en ambition att börja bygga ut denna verksamhet.

Betygsfri intagning är ändå en mycket viktig princip, och därför tycker jag att man borde få svar på när den kan börja.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Projektet som har skissats i Örebro län innehåller många punkter. Jag har icke fattat att man där har prioriterat betygsfri intagning. Då tycker jag faktiskt att man borde ha satt upp den punkten bland de sju åtta attsatserna som den framställningen handlar om.

Nu talar jag alltså om att regeringen har sagt nej till detta. Regeringen kommer att ställa sig positiv om gymnasieutredningen finner att denna försöksverksamhet är intressant. Gymnasieutredningen har kommit med en framställning där man lägger vikten vid just dessa förstärka SYO-insatser och säger att man senare får ta ställning till frågan om betygsfri intagning.

Om man studerar den här frågan och ser till vad syftet med projektet är tycker jag det är svårt att förstå hur någon kan haka upp sig på en punkt och säga att den är den viktigaste och att jag alltså skall låta bli att ta hänsyn till vad en enhällig gymnasieutredning föreslår. Det är en ganska orimlig ståndpunkt.

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Statsrådet Britt Mogård har nog missuppfattat den framställning som gjordes en gång från intagningsnämnderna och länskolnämnden i Örebro län. Den första att-satsen handlade om att man skulle få starta verksamhet med betygsfri intagning.

I gymnasieutredningens framställning finns ju ingenting negativt mot de att-satser som formulerats i framställningen från Örebro län. Jag hoppas därför att Britt Mogård verkligen uppfattar att här finns både ambitionen och den politiska viljeinriktningen att påbörja detta försök snarast.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om vissa fackliga förhandlingar på skolorrådet

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Lennart Bladhs* (s) den 12 maj anmälda fråga, 1977/78:465, och anförde:

Herr talman! Lennart Bladh har frågat mig dels om i vilket skede förhandlingarna om arbetstids-, arbetsskyldighets- och medbestämmandeavtal på skolorrådet befinner sig, dels om vilka effekter som kan väntas för SIA-reformen om avtal inte kan slutas i god tid före nästa läsårs början.

Samtliga de av Lennart Bladh nämnda förhandlingarna handhas av statens avtalsverk på regeringens uppdrag. Någon mer ingående redogörelse för förhandlingsarbetets gång kan jag därför inte redovisa. Enligt vad jag emellertid inhämtat är arbetstidsförhandlingarna inne i ett mycket aktivt skede. Parallellt härmed pågår en genomgång av arbetsskyldighetsfrågorna i en partssammansatt grupp. I avvaktan på att förhandlingarna om ett

*Om vissa fackliga
förhandlingar på
skolorrådet*

medbestämmandeavtal på den kommunala sektorn skall komma i gång pågår mellan statens avtalsverk och huvudorganisationerna förhandlingar i syfte att anpassa det statliga medbestämmandeavtalet till den del av skolväsendet som den statliga skoladministrationen utgör.

Från regeringens sida bedömer vi det som angeläget att snarast få till stånd ett arbetstidsavtal på skolorrådet. Skulle ett arbetstidsavtal dröja, innebär det vissa svårigheter att praktiskt omsätta SIA, men ett arbetstidsavtal är ingalunda ett huvudvillkor för reformen. Såvitt nu kan bedömas bör dock en sådan försening inte behöva uppkomma.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka skolministern för svaret.

Anledning till att jag ställde min fråga var i första hand att arbetstidsförhandlingarna, som alla känner till, dragit ut på tiden utan att några konkreta resultat syntts till. Jag beklagar att så blivit fallet och hade inte heller väntat mig att statsrådet här i dag skulle redovisa något annat läge i förhandlingarna.

Jag finner dock i svaret en liten ljusning i läget, eftersom Britt Mogård klart ger uttryck för att förhandlingarna handhas av statens avtalsverk på regeringens uppdrag. Det var välgörande att höra att regeringen tar sitt ansvar för de långt utdragna förhandlingarna. Det gjorde emellertid inte Britt Mogård när hon uttalade sig vid LR:s kongress i början av månaden: "Men som ni vet har jag – och regeringen – inga möjligheter att påverka förhandlingarna. De åligger för statens del avtalsverket."

Nu har alltså Britt Mogård ändrat uppfattning och säger att avtalsverket sköter förhandlingarna på regeringens uppdrag. Alltid ett framsteg när det för skolorrådet ansvariga statsrådet för sig själv har klargjort vilken organisation som gäller! Nu kanske vi kan få resultat också!

Den 2 december 1977 upplyste budgetminister Mundebo som svar på en fråga av Åke Gillström att ett nytt bud hade överlämnats till personalorganisationerna. Detta uttalades naturligtvis för att ge intryck av regeringens handlingskraft på området. Men det visade sig att budet inte var det minsta förankrat hos lärarna. Detta var för snart ett halvt år sedan. Nu säger Britt Mogård att förhandlingarna är inne i ett mycket aktivt skede. Ja, det låter ungefär lika bra som när budgetministern lämnade sin upplysning. Skall vi vänta ännu ett halvår på att regeringen och dess förhandlande organ tar ytterligare ett steg framåt?

Jag hoppas att de andra förhandlingarna inte kommer att få samma förlopp vad gäller arbetstiderna.

Britt Mogård säger i svaret att om ett arbetstidsavtal skulle dröja "innebär det vissa svårigheter att praktiskt omsätta SIA ---." Det var ju en välformulerad fras, som kan innebära en hel del i fråga om genomförandet av den reform som av många upplevs som det mest angelägna på skolans område – inte minst av Britt Mogård själv, som i tisdagens interpellationsdebatt här i kammaren med bestämdhet uttalade: "SIA-reformen är nu beslutad. Den införs den 1 juli i år!" Men Britt Mogård fortsatte och sade att

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om vissa fackliga
förhandlingar på
skolområdet*

”ett arbetstidsavtal ingalunda är ett huvudvillkor för reformen”.

Här tror jag att Britt Mogård helt undervärderar saken. Tror verkligen skolministern att lärare och skolledare kommer att påbörja en reform, för vilken man upplever att nödvändiga avtal inte har slutits? I själva verket torde det vara så, att ett arbetstidsavtal är en förutsättning för att få i gång den skolutveckling som ligger i reformen. Jag tror att flertalet lärare och all annan personal i skolorna delar min uppfattning på denna punkt.

Britt Mogårds här redovisade uppfattning visar att hon egentligen inte förstår kravet på ett arbetstidsavtal, ty i så fall hade svaret här i dag varit annorlunda.

Men eftersom skolministern tror att SIA-reformen kan påbörjas utan ett arbetstidsavtal, undrar jag vad som ligger bakom detta uttalande. Jag tror det skulle vara av stort värde om vi fick en redovisning av det här, och jag ber att få fråga Britt Mogård: Hur är det egentligen? Vilka konkreta inslag av SIA-reformen kan påbörjas utan att arbetstidsavtal har slutits?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! SIA-reformen införs den 1 juli 1978. Det har riksdagen beslutat.

Jag har inte ändrat uppfattning om ansvarsfördelningen beträffande arbetstidsavtalet, men möjligen uttrycker jag mig inte alltid på samma sätt.

Jag tycker med förlov sagt att anledningen till Lennart Bladhs fråga, mot bakgrund av det inlägg som han nu gjort, är skäligen svag.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! De besked som jag nu fick var heller inte något svar.

Låt mig här påpeka att regeringen kan genomföra i stort sett vilka administrativa reformer som helst utan att det påverkar den verksamhet som administreras. Det är klart att staten och kommunerna kan reglera sina mellanhavanden genom ett nytt statsbidragssystem, men det betyder inte att skolarbetet ändras på något sätt. Statsbidragssystemet, Britt Mogård, leder inte till någon reform på skolans område.

Låt mig i detta sammanhang åter få erinra om vad Britt Mogård sade här i kammaren den 27 oktober rörande SIA-reformens fortsatta öden och äventyr. Hon sade: ”Vad det handlar om är en långt mer djupgående förändring av skolans hela verksamhet; det handlar om en förändring av vardagen i den enskilda skolan, av samspelet mellan skolans ledning, skolans personal och eleverna, samspelet med hemmen och med det omgivande samhället.” Jag håller med skolministern om att mycket finns med i denna process. Men kärnan i SIA-reformen är likväl att de som har hand om arbetet i skolan får ett avtal. De avtalslutande parterna har insett detta – alltså även regeringens förhandlande organ – och skrev i 1977 års avtal in följande: ”Parterna ska sträva efter att föra arbetstidsförhandlingar för arbetstagare inom TFU-området i sådan takt att förestående reformer på skolans område kan genomföras.” Det är beklagligt att inte samma uppfattning förekommer i

svaret från Britt Mogård till mig här i dag.

Om några månader börjar skolan och SIA-reformen skall sättas i gång. Tror Britt Mogård, som är ansvarig på skolans område, att det kan genomföras någon SIA-reform utan att ett avtal har slutits? Är det en möjlig utveckling?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Om Lennart Bladh i likhet med mig reste runt till olika skolor i landet skulle han upptäcka att det har skett stora förändringar i arbetssättet och i arbetsmiljön i skolan redan nu, innan det nya statsbidraget har trätt i kraft. Jag vidhåller att arbetstidsavtalet icke är ett huvudvillkor för SIA-reformen. Det var det inte i SIA-utredningen, det var det inte i SIA-propositionen och det är det inte heller nu. Men det är oerhört viktigt att vi snarast möjligt får till stånd ett arbetstidsavtal ändå.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Vi är överens om en punkt, och det är att ett avtal skall komma till stånd, men vi är inte överens om när. Det är så här enkelt: Skolterminen är slut om tre veckor, sedan går man till ferier. En del skolledare är kvar för att planera för nästa läsår. Även om vi hade slutit ett avtal i dag skulle man likväl inte hinna med att göra de förändringar som innebär att SIA-reformen kan genomföras. När Britt Mogård säger att en försening inte kan uppkomma så är det helt felaktigt. Det vore skönt att få svar från skolministern: På vilket område kan man genomföra SIA-reformen med ett icke slutet avtal? Tror Britt Mogård att detta är möjligt?

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Som ansvarigt statsråd för skolfrågorna kan jag försäkra att det jag säger inte är felaktigt.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Britt Mogård sade till mig: Om Lennart Bladh åkte runt och besökte skolorna och talade med lärarna skulle han finna en annan anda. Britt Mogård! Jag har mycket god kontakt med lärare och skolledare i detta land. Jag skall när sommaren är slut, när hösten har börjat och vi ses i denna sal igen be att få ställa en ny fråga till statsrådet. Den frågan kan ha två lydelser. Dels kan den formuleras: Hur upplever skolministern arbetstidsavtalet som har slutits? Dels kan frågan bli: När kommer ett avtal att slutas? Jag hoppas, Britt Mogård, att alternativ ett blir min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om vissa fackliga
förhandlingar på
skolområdet*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om koncession för
ny kraftledning
i Stockholms län*

Statsrådet OLOF JOHANSSON erhöll ordet för att besvara *Stina Anderssons* (c) den 2 maj anmälda fråga, 1977/78:445, och anförde:

Herr talman! Stina Andersson har – mot bakgrund av att statens vattenfallsverk sökt koncession för en ledning för 800 kV Odensala–Grantorp – frågat mig om jag anser att frågan om en 800 kilovolts ledning fortfarande har aktualitet vad gäller den fortsatta handläggningen av frågan.

Frågan om byggande av ledningar för 800 kV spänning har aktualiserats av statens vattenfallsverk med anledning av att det enligt verket föreligger ett behov att förstärka elförsörjningen till Stockholm. För att möta detta behov har vattenfallsverket hos statens industriverk ansökt om tillstånd att få utföra bl. a. en ledning för 800 kV från Forsmark till Grantorp förbi Odensala.

Enligt vad jag fått veta från industriverket är ärendet f. n. föremål för remissbehandling. Sedan ärendet beretts färdigt har industriverket för avsikt att överlämna det till industridepartementet för beslut i regeringen.

Ansökningarna prövas således i föreskriven formell ordning. Jag vill erinra om att enligt ellagens bestämmelser får koncession ej meddelas med mindre anläggningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Det får ankomma på regeringen att vid prövningen av ärendet bl. a. göra denna bedömning.

STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret på min fråga. Jag gör inte detta bara därför att man skall så göra, utan jag vill tacka för det innehåll som svaret hade.

Denna 800 kV-ledning som skall gå från Forsmark till Hall utanför Södertälje kan man verkligen ställa sig frågande och undrande inför på många sätt. Vad jag pekade på i mitt svar är att den är onödig. Jag vidhåller den uppfattningen, vilken statens vattenfallsverk inte synes dela av svaret att döma. Sverige har mig veterligen inte tidigare haft någon ledning med sådana dimensioner som det här är fråga om. För att mata kraft i denna ledning skulle det enligt uppgift behövas fyra reaktorer. Så många reaktorer har vi inte i dag och kommer väl inte heller att få i Forsmark.

Man frågar sig: Skall Stockholms län och kommun behöva så mycket elkraft i framtiden och varför? Vilken koncentration skall vi i så fall få till Stockholmsområdet på övriga landets bekostnad? Vore det, herr energiminister, inte vettigare att försöka planera Stockholm och Stockholmsområdet efter dess förutsättningar, baserat på en folkmängd med en för framtiden oförändrad andel av rikets befolkning?

Jag och flera med mig hade hoppats att de koncentrationsplaner som bredde ut sig på 1960-talet och i början av 1970-talet skulle ha gett vika för en vettig planering av vår region.

Beträffande Vattenfalls begäran om koncession på sträckningen Odensala–Grantorp vill jag ställa ytterligare ett par frågor till energiminister Johansson: Vilka förutsättningar är nödvändiga för ett sådant beslut? Vilka

markförhållanden kommer att tas i anspråk?

Centerpartiet i Stockholms län har sagt nej till en 800 kV-ledning. Naturligtvis beror detta på att vi säger nej till kärnkraften, men skulle en sådan ledning som Vattenfall nu begär koncession för beträffande sträckan Odensala–Grantorp komma till stånd, så skulle detta medföra problem i naturvårdshänseende liksom när det gäller landskapsbilden. Ledningen skulle komma att gå genom jaktmarker för de utrotningshotade fåglarterna kungsörn, havsörn och pilgrimsfalk. Vidare skulle natur- och kulturlandskapet med gårdar och kyrkor kring Garnsviken störas. Ledningen skulle också kunna fungera som mordredskap för fåglarna. Hjälstaviken och Garnsviken berörs av den sträckning som Vattenfalls koncession omfattar, och Hjälstaviken finns upptagen på den lista som upprättats av Convention on Wetland, en konvention som kommit till för att ge skydd åt sankmarker av internationell betydelse. Hjälstaviken är också fridlyst som naturminne. De faktorer jag här berört är oerhört viktiga och angelägna och bör ur miljösynpunkt komma med i bilden när det gäller denna fråga.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja ställa ytterligare en fråga till energiministern: Varför är det så bråttom med detta ärende?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag fick ytterligare ett par frågor, och jag skall försöka besvara dem kortfattat. Ställningstagandet i sak kan jag naturligtvis inte föregripa – det utgår jag ifrån att Stina Andersson accepterar – men det finns vissa principer som kan vara värda en kommentar i ett sådant omfattande ärende som detta.

Det är riktigt som påpekades av frågeställaren att 800 kV-ledningen aktualiserar tekniska problem, som i varje fall inte i samma omfattning uppkommer i samband med ledningar med lägre spänning. Exempelvis frågan om tryggheten i arbetsmiljön för dem som skall montera den här ledningen är i hög grad omdiskuterad och har särskilt uppmärksamats liksom de telestörningar som finns med i det här sammanhanget.

Enligt ellagen skall, som jag sade i mitt svar, en ledning av det här slaget vara behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. När den aktuella ledningen föreslogs, baserades den helt naturligt på andra elprognoser än de som kan bli aktuella i dag med tanke på den utveckling som skett. Förutsättningarna har därvidlag förändrats, därom råder inget som helst tvivel.

Jag har i dag inte tillgång till vad Stina Andersson efterlyste, nämligen beslutsunderlaget i botten på ansökan när det gäller befolknings- och näringslivsutveckling i Storstockholmsområdet. Det är emellertid självklart att man när det gäller den här ledningen i övrigt skall rätta sig efter de planer som finns. Detta är inte något samhällsplaneringsinstrument som skall styra något annat, utan det skall rätta sig efter vad som beslutats i annan ordning.

En viktig princip som i och för sig inte har berörts i frågan är att regeringen i avvaktan på koncessionsfrågans avgörande inte har föreslagit budgetmedel

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om koncession för
ny kraftledning
i Stockholms län*

för denna ledningssträckning. Regeringen har helt enkelt inte ansett det försvarligt att föregripa ett koncessionsärende genom att binda kapital i olika typer av materiel. Jag utgår också ifrån att inte heller det ansvariga affärsverket gör det, i detta fall lika litet som när det gäller andra aktuella tunga koncessionsärenden och högspänningsledningar.

Beträffande frågan om huruvida det är särskilt brådskande med det här ärendet vill jag säga att saken f. n. behandlas i industriverket. Enligt uppgift därifrån räknar man med att hinna bli klar med ärendets slutbehandling under det här året.

STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiminister Johansson för det verkligt kompletterande och upplysande svar som jag fick. Det framgick ju klart att elutvecklingen har förändrats sedan de första tankarna började ta form beträffande den här 800 kV-ledningen.

Vad jag oroar mig för är den koncentrationspolitik som trots allt kommer in i bilden när det gäller en så stor ledning inom Stockholms län. Jag tror att energiministern hyser samma farhågor som jag om den koncentration som den här ledningen kan bidra till.

En av orsakerna till att jag frågade om brådskan var att just det här problemet kom upp till behandling inom AB-landstingets regionplane- och näringslivsnämnd. Då avslogs centerpartiets begäran om i första hand en bordläggning. De återopade då för kort handläggningstid. Men man upplystes om att ärendet var brådskande, och det var därför jag ställde den här frågan till energiministern.

Som sagt, jag ber att få tacka för det kompletterande svaret.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag upprepar att jag inte har sett den här ledningen som något styrinstrument för samhällsutvecklingen utan som något som måste underordnas samhällsplaneringen i övrigt. Men det är viktigt att konstatera vilka bindningar som sådana här ledningar innebär på grund av deras stora kapacitet. Dessutom rör det sig ju också om stora naturingrepp, som jag inte hann kommentera i mitt förra inlägg. Jag skall inte göra det nu heller.

Men för att man skall vara medveten om storleksordningen kan jag nämna att det i detta fall är fråga om ett krav på en byggnadsfri zon på 2 x 35,5 m, vilket naturligtvis inte gör det hela lätt i ett redan tätbefolkat område. Dessutom krävs det i den byggnadsfria zonen av säkerhetsskäl en skogsgata på 2 x 23 m. Detta är ett stort ingrepp, som innebär att man måste se frågan ur en rad olika aspekter, innan man tar ställning. Inte minst måste man ta hänsyn till naturresurserna och naturingreppen.

STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag är väl medveten om att denna fråga är underordnad samhällsplaneringen i övrigt, men den är också en del av denna. Det är vidare mycket angeläget att studera de miljöaspekter som jag tidigare var inne på, för

den händelse att den aktuella ledningen skulle komma till stånd. Det är ju stora markområden som då skulle komma att tas i anspråk, och jag vill framhålla att det är fråga om ett stort ingrepp i naturen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder mot prisöverenskommelser rörande returpapper

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Grethe Lundblads* (s) den 2 maj anmälda fråga, 1977/78:443, till jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! *Grethe Lundblad* har frågat jordbruksministern om vilka åtgärder han tänker vidta med anledning av en rapport från statens pris- och kartellnämnd (SPK) om prisbildning och konkurrensförhållanden på returpappersmarknaden.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

I syfte att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet gäller enligt lag förbud mot vissa arter av konkurrensbegränsningar. Det åligger vidare näringsfrihetsombudsmannen (NO) att ta upp till behandling även andra former av konkurrensbegränsningar som kan bedömas ha skadlig verkan. Uppgiftsskyldigheten rörande pris- och konkurrensförhållanden är också en del av den konkurrensrättsliga lagstiftningen. Det åligger SPK att föra ett s. k. kartellregister.

Handeln med returpapper regleras genom ett flertal överenskommelser mellan grupper av förbrukare av returpapper. Pris- och konkurrensmyndigheterna har genom olika åtgärder under de senaste åren uppmärksammat dessa förhållanden inom handeln med pappersavfall. SPK:s nyligen färdigställda undersökning av returpappersmarknadens struktur, effektivitet och konkurrensförhållanden är således ett led i myndigheternas fortlöpande bevakning av denna marknad. Denna utredning omfattar inte bara tidningspapper utan hela marknaden för återvinning av pappersavfall. I SPK:s kartellregister finns f. n. fyra avtal som rör returpappersmarknaden registrerade. NO hemställde våren 1977 att SPK inom ramen för den då pågående större branschutredningen skulle klarlägga om de likartade anbud som förekom vid en kommunal upphandling av tidningsinsamlingar var resultatet av överenskommelser mellan pappersbruken och de pappersinsamlade företagen. Enligt vad jag har erfarit överväger också f. n. NO att ta upp förhandlingar med bl. a. pappersbruken med anledning av SPK:s rapport.

Jag anser det i princip väsentligt från effektivitetssynpunkt att det finns en stark konkurrens inom vårt näringsliv. Återvinning av pappersavfall har den speciella fördelen att hushållningen med energi och råvaror kan förbättras samtidigt som även belastningen på miljön minskar. I vad mån den sannolikt mycket konjunktur känsliga marknaden för returpapper utan visst branschsamarbete kan ge upphov till prisfluktuationer, som på sikt skulle skada

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder mot
prisöverenskommelser rörande
returpapper*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder mot
prisöverenskom-
melser rörande
returpapper*

etablering i branschen och därmed konkurrensen och insamlingsverksamheten. är svårt att utan närmare studium bedöma. Det blir i första hand NO:s uppgift att pröva ärendet enligt konkurrensbegränsningslagen. Det finns därför nu inte anledning till ingripanden från regeringens sida.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! I en marknadsekonomi är konkurrensbegränsning en mycket allvarlig företeelse. Det gäller kanske speciellt i detta ärende, som berör alla kommuner i Sverige. En konkurrensbegränsning i detta fall kommer att drabba kommunernas ekonomi och även vår önskan att få en ekologisk balans i utnyttjandet av naturresurserna. Därför kan den konkurrensbegränsning som i SPK:s rapport har lagts i dagen komma att innebära att 1975 års lag om ökad återvinning bl. a. av hushållsavfall saboteras. Jag tyckte detta var så allvarliga perspektiv att jag ville ställa en fråga om det.

Det kanske kan förefalla som enbart en liten fråga, men det insamlades faktiskt redan 1976 490 000 ton papper för återvinning, varav 30 % var tidningspapper. Det är alltså fråga om stora mängder. Priset år 1976 per ton tidningspapper var 190 kr., och det innebär att kommunerna går miste om många miljoner kronor genom de avtal som pappersbrukens inköpsbolag träffat och som medför att kommunerna inte alls skall få någon ersättning för returpapper. Ett kommunalråd från Uppsala sade nyligen: Det är utomordentligt osannolikt att kommunerna skall kunna nå upp till den målsättning som riksdagen har spikat och så snabbt som riksdagen har sagt. Faller det inte på något annat så faller det på att de ekonomiska resurser som kommer att stå till kommunernas förfogande de närmaste åren kommer att bli alltför knappa.

Just i belysning av sådana uttalanden ter det sig mycket allvarligt när SPK nu har kunnat lägga fram på vilket sätt pappersbruken har begränsat kommunernas möjlighet att få ersättning för papperet.

Jag kan förstå att handelsministern hänvisade till NO, för naturligtvis kommer näringsfrihetsombudsmannen att ta upp detta ärende. Men jag tycker det skulle vara mycket bra om vi från riksdagens talarstol kunde få ett uttalande av ett statsråd att han tar avstånd från den konkurrensbegränsning som har skett i detta fall.

Jag tycker inte att man – som handelsministern gör – enbart kan säga att det från effektivitetssynpunkt är väsentligt med konkurrens. Jag tycker det värsta är att det från prissynpunkt är mycket allvarligt att kommunerna får ökade kostnader för sin hantering av hushållsavfallet. Det kommer mycket snabbt att påverka de kommunala taxorna och kommer alltså därigenom att innebära ökade kostnader för alla hyresgäster och villaägare i Sverige.

Jag tror, som sagt, att det skulle vara bra om handelsministern från riksdagens talarstol ville uttala att han ser mycket allvarligt på det här ådagalagda exemplet på konkurrensbegränsning och att han anser att näringsfrihetsombudsmannen omedelbart och snabbt skall ta itu med detta ärende.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag tror att jag från denna talarstol oftare än Grethe Lundblad förfäktar konkurrensens betydelse för att man skall ha ett näringsliv som fungerar. Mot monopol, vare sig de är privata eller statliga! Men man skall då vara medveten om det faktiska förhållande som Grethe Lundblad har frågat om. Jag vill understryka att samtidigt som det finns ett utomordentligt stort behov av konkurrens även i den här ifrågavarande branschen, kan man dock knappast göra sig till anhängare av något slags konspirationsteori, som Grethe Lundblad gör, inte minst i motiveringen till sin fråga. SPK säger i sin utredning:

”SPK har inte funnit att det skulle ha förekommit någon direkt överenskommelse mellan anbudsgivarna om att inte erbjuda något till Stockholms kommun” – som är den kommun det gäller – ”för rätten att samla in tidningspapper. Det enhetliga uppträdandet är resultatet av rådande marknadsituation och etablerandet av en princip att värdet av tidningspapper från hushållen är noll.”

För den som är sparsam i själen, som jag personligen är, känns det mycket påfrestande att se telefonkataloger och högar av lästa tidningar försvinna i soptunnor. Men samtidigt är jag medveten om att det kostar resurser att samla in dessa grejor. Det går åt bensin till de bilar som skall åka längs gatorna för att samla in buntarna och det behövs människor för att sköta hanteringen. Det är sorteringsbesvär m. m. Man måste ju i ett ekonomiskt tänkande ta hänsyn även till denna typ av kostnader. Det är det som leder fram till att det samlas in mycket returpapper av litet mer förädlat slag, papperavsfäll i pappersanvändande branscher och överblivna tidningar från Pressbyrån. De sopor och det papper som kommer från hushållen är tyvärr väldigt utspridda och osorterade och drar därför höga kostnader att samla ihop. Det är detta som är bakgrunden till det läge som man kan konstatera, samtidigt som det dock, herr talman, pågår en kraftig investeringsverksamhet för att göra det mer lönande att samla ihop papper och använda returpapper även från hushåll.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag vill här gärna säga att jag, trots att jag hade kritiska synpunkter på svaret, ändå var tacksam för att få ett så pass utförligt och öppet svar. Men när handelsministern säger att han tycker att det är bra med konkurrens men att han också i viss mån kan förstå vad som ligger bakom pappersbrukens agerande i detta fall, nämligen att de skulle ha så stora kostnader, vill jag anföra att man måste förstå att detta är en speciell situation.

Kommunerna har skyldighet att ta hand om pappersavfallet och avyttra detta. Här har emellertid pappersbolagen bildat olika inköpsbolag, som i sitt samarbete är överens om – det vill jag ändå säga – att kommunerna inte skall få någon ersättning för returpapperet. Kommunerna befinner sig alltså i en oerhört klämd situation. Man har också skrivit till jordbruksministern och hemställt om befrielse från skyldigheten att ta hand om pappersavfallet eller

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder mot
prisöverenskom-
melser rörande
returpapper*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder mot
prisöverenskom-
melser rörande
returpapper*

att få bränna det, varigenom man skulle uppnå bättre ekonomi i insamlingsverksamheten. Jordbruksministern har i en skrivelse den 28 mars i år sagt att han inte kan ge kommuner med förbränningsanläggning "generell befrielse från skyldighet att ordna pappersinsamling", men att han anser det önskvärt att insamlingsverksamheten ger "ett sådant ekonomiskt resultat att renhållningskostnaderna för den enskilde kunde nedbringas" och att det ankommer på kommunerna att teckna långsiktiga leveransavtal med pappersbruken till priser som ger god kostnadstäckning.

Jag skulle vilja fråga handelsministern hur kommunerna skall kunna teckna sådana avtal som jordbruksministern avser när pappersbruken kommit överens om att inte ge någon ersättning för returpapper.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Enligt SPK:s utredning – och sådana utredningar som vem som helst kan göra – kommer man fram till att i den rådande marknadssituationen i den här mycket deprimerade branschen, pappers- och cellulosaindustrin, är kostnaden för att samla in avfallspapper i hushåll – till skillnad från vad som gäller när avfallspapper insamlas från andra håll – så pass hög att man inte kan få täckning för hela denna kostnad när man sedan skall avyttra returpapperet. Det är det stora problemet, och det är samma problem också när det gäller att samla in saker i största allmänhet, såsom skrotbilar som ligger och förstör vår natur och övrigt material som man gärna skulle vilja se återanvänt.

Det är inte på det viset att pappersbruken av någon sorts konspirationslust har bestämt sig för att inte vilja använda denna lönande tillgång, returpapper i hushåll, utan det är i stället så att kostnaderna för insamlingsverksamheten är väldigt höga, och då kan man naturligtvis inte tvinga pappersbruken att samla in det papperet. Vi är ju i den här kammaren från debatter i andra sammanhang väl medvetna om hur besvärligt läge industrin har. Den går med stora förluster.

Jag vill också säga, herr talman, att man i en och annan kommun dock f. n. är i färd med att inom ramen för nya investeringar och resurser som satsas på det här området möjliggöra en lönande insamling av returpapper. Sålunda har t. ex. Nacka kommun nyligen slutit ett sådant avtal, som innebär att kommunen, om jag minns rätt, får 27 kr. per ton. Det är dock, herr talman, en mycket blygsam ersättning för den enskilda människan. Även om priset för returpapper skulle vara 100 kr. per ton, skulle det bara betyda i genomsnitt 7 kr. för en familj för allt insamlat papper under ett helt år.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag tror säkert att pappersbruken kan ha vissa ekonomiska svårigheter att brottas med, men det är nästan rörande att höra handelsministern förklara deras stora ekonomiska svårigheter. Jag tycker att vi då också skall berätta litet om kommunernas ekonomiska svårigheter när de skall ta hand om detta papper, eftersom det inte råder något tvivel om att man på kommunalt håll anser att det skulle bli billigare att bränna papperet. Men det får man alltså inte lov till. Eftersom riksdagen har sagt att vi skall eftersträva

att ta vara på pappersavfallet och inte låta det hamna på soptipparna, befinner sig kommunerna i en svår situation. De skulle verkligen vilja få betalt för sitt papper. År 1976 var priset på detta 190 kr. per ton, varför jag tycker det är otroligt att priset i dag skulle vara noll. Det har också visat sig – vilket framgår av SPK:s undersökning – att det fanns inköpsbolag som var beredda att ge viss ersättning till kommunerna men efter kontakt med andra pappersbruk drog tillbaka sina anbud.

Jag hoppas – och detta skall bli min sista replik i frågan – att den undersökning som näringsfrihetsombudsmannen nu skall göra naturligtvis först och främst tar hänsyn till de avtal som föreligger men sedan också tar hänsyn till det oerhört besvärliga läget för kommunerna, som inte har någon möjlighet att göra av med detta papper på annat sätt, utan är skyldiga att anta de erbjudanden som kommer från de inköpsbolag som ägs av pappersbruken. Jag tror att man just i ett sådant fall måste se mycket allvarligt på detta slag av flagrant konkurrensbegränsning.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Den fråga som Grethe Lundblad tar upp består av två delar. Den ena är om det har förekommit någon otillbörlig konkurrensbegränsning. Den andra är hur man skall betrakta det förhållandet att det synes vara så dyrt att samla in papper från hushållen att kommunerna egentligen inte får någonting betalt om de gör detta.

Om det visar sig – vilket NO skall undersöka – att det har förekommit otillbörlig konkurrensbegränsning är jag den förste att anse, eftersom jag är en stark anhängare av konkurrens, att NO med all kraft skall driva den frågan.

Däremot har jag väldigt svårt att ansluta mig till tanken att man, om det skulle visa sig att det verkligen är förenat med de här höga kostnaderna att samla in papperet, på något vis skulle tvinga pappersförbrukarna att ändå betala 50 eller 100 kr. per ton. Det är faktiskt ett helt annat problem, Grethe Lundblad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1977/78:186 till näringsutskottet

§ 12 Föredrogs men bordlades åter

Socialutskottets betänkanden 1977/78:35 och 41–43

Trafikutskottets betänkande 1977/78:25

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1977/78:36 och 37

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Om åtgärder mot
prisöverenskom-
melser rörande
returpapper*

Torsdagen den
18 maj 1978

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:32 med anledning av motioner om befolkningsutvecklingen.

Befolkningsutvecklingen

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:473 av Tore Nilsson (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning om progressivt familjestöd genom högre barnbidrag för varje tillkommande barn per familj,

1976/77:730 av Ingrid Sundberg m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om tillsättandet av en befolkningskommission med uppgift att dels följa utvecklingen på befolkningsområdet, dels medverka till att högre utbildning och forskning på detta område kom till stånd,

1976/77:1098 av Bonnie Bernström (fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om vilka åtgärder som borde vidtas för att människor ej skulle behöva avstå från att ha barn på grund av brister i samhället,

1977/78:729 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt här var i fråga hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en snabbutredning med uppgift att framlägga förslag till åtgärder för att förbättra särskilt flerbarnsfamiljernas läge (yrkandet 1),

1977/78:1083 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) och Karl Leuchovius (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om vidtagande av åtgärder – i motionens anda – som kunde antas främja befolkningsutvecklingen i vårt land, samt

1977/78:1097 av Lisa Mattson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om orsakerna bakom de senaste årens kraftiga nedgång i födelsetalen.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionerna 1976/77:473, 1976/77:730, 1976/77:1098, 1977/78:729 såvitt här var i fråga, 1977/78:1083 och 1977/78:1097 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Befolkningsutvecklingen i vårt land har inte uppvisat några särskilt dramatiska förändringar under de senaste årtiondena. Vi har haft en tillväxt på i genomsnitt 0,6 % under tiden mellan 1960 och 1975. Men under åren från 1975 och till 1977 har dock ökningen varit betydligt mindre: 0,4 % under 1975, 0,34 % under 1976 och 0,37 % under 1977.

Ser vi till födelsetalen blir bilden ännu mer ogynnsam. Födelseöverskottet har sjunkit markant och 1977 utgjorde det 0,09 %, vilket är den hittills lägsta siffran under hela 1900-talet.

Nu är låga födelsetal inget speciellt för Sverige. Ett flertal av länderna i Europa uppvisar exakt samma mönster. I såväl Väst- som Östtyskland, Tjeckoslovakien och Holland har man i dag en naturlig befolkningsminsk-

ning.

Samtidigt kan man iaktta en förändring i fruktsamhetsbilden. En ökning har inträtt i åldrarna 15–24 år medan födslarna i åldern över 30 år har avtagit. Ett talande exempel är att under åren 1901–1905 var 30 % av mödrarna äldre än 35 år, medan motsvarande procenttal 1975 kunde noteras till bara 3 %.

Vår befolkningsbild skulle i dag har sett helt annorlunda ut om inte invandringen till Sverige hade varit så förhållandevis kraftig under tiden efter andra världskriget. Av den befolkningsökning på 1,75 miljoner som skett sedan den tiden svarar invandrarna för 540 000.

Den svenska befolkningsbilden i dag påminner i mångt och mycket om den som rådde då Alva och Gunnar Myrdal på 1930-talet slog larm med sin bok *Kris i befolkningsfrågan*.

Deras larmsignal ledde till att vi då fick en rad familjepolitiska åtgärder insatta – åtgärder som uppenbarligen hade en positiv verkan på befolkningsutvecklingen.

Var och en vet att det kostar mycket pengar att ha barn och att barnfamiljerna lever på en lägre standard än familjer utan barn.

Då var det naturligt att vi fick en befolkningskommission som gav svar på en rad frågor som man ställde sig om befolkningsnedgången och gav riktlinjer för det fortsatta utredningsarbetet.

Då saknade man i betydande grad kunskap om de åtgärder som behövde sättas in på exempelvis det familjepolitiska området och som sedan kunde förverkligas.

I dag är situationen annorlunda. Utskottet tror inte att det i första hand behövs en befolkningskommission för att klara de utredningar och undersökningar som erfordras. En kommission skulle rent av kunna försena de åtgärder som annars skulle kunna vidtas och behöver vidtas.

Socialutskottet har tagit mycket seriöst på de motioner som lämnats i denna fråga. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet föreslog att man borde ordna en hearing med landets främsta expertis på olika områden som befolkningsfrågan berör, och utskottet ställde sig i sin helhet bakom detta förslag.

Detta medförde att vi i vårt betänkande kan redovisa ett stenografiskt protokoll på ungefär 60 sidor som redovisar experternas syn på frågan. Jag vill betona att denna hearing jämte de remissvar som utskottet infortrade har gett oss betydligt vidgade perspektiv på frågan och att vi fått ett underlag för bedömning av de åtgärder som kan behöva vidtas.

Om jag som hastigast skulle redovisa bara några av de synpunkter som hearingen gav kan jag sammanfatta dem så här:

Vi behöver mera stöd till forskning och högre utbildning i befolkningsfrågan. Det är angeläget att den demografiska sidan härvidlag förstärks.

Vi kan behöva något av ett permanent organ som i samarbete med planeringsmyndigheter och centrala ämbetsverk ser till att befolkningsaspekterna kommer in vid behandlingen av olika tänkta förslag.

Det finns en klar social motivering att inrikta reformer på familjer med flera barn.

Familjepolitiken måste byggas ut. Barnomsorgen likaså.

Följderna av en minskad befolkningstillväxt på såväl kortare som längre tid blir utomordentligt allvarliga för samhällsutvecklingen. Detta slås fast bl. a. av Carl Johan Åberg och Allan Nordin i deras bok *Befolkning och ekonomi*.

I det längre perspektivet är det många problem som uppstår, om inte befolkningstillväxten uppehålls på vad man skulle kunna kalla en normal och naturlig nivå. Arbetskraftsresurserna kommer att vika, åldersfördelningen blir mera ogynnsam än i dag, de produktiva åldrarna kommer att få bära ännu större ekonomiska bördor.

Detta är bara några av de konsekvenser som en vikande befolkningstillväxt obönhörligen kommer att få. Det finns självfallet också andra problem inrymda i befolkningsfrågan, som är något av en ödesfråga för ett land. Men jag vill betona att det inte finns någon anledning för oss att gripas av något slags panik inför den situation som råder i dag. Den kan snabbt växla igen. Men vi måste vara observanta inför vad som sker – den saken är uppenbar för utskottets ledamöter och jag hoppas också för hela riksdagen.

Utskottet påpekar att befolkningsutvecklingen i Sverige i mångt och mycket påminner om vad som sker i en rad andra industriländer. Nedgången har noterats oberoende av olikheter i politiska och sociala system. Ingen känner egentligen till varför den skett.

Utskottet understryker att det är angeläget att man får mera kunskap om vad det är för orsaker som ligger bakom den sjunkande nativiteten. Det är förvisso många komplicerade orsaker som ligger bakom denna situation.

Man skall emellertid ha klart för sig att i dag kan familjerna för första gången i historien med olika hjälpmedel planera sin storlek. De moderna preventivmedlen utgör i dag det skydd som inte fanns tidigare. Ingen behöver i dag ha oönskade barn. Detta faktum har säkert påverkat utvecklingen i viss grad.

Men självfallet finns det en rad andra orsaker till födelsenedgången, exempelvis kvinnans dubbelarbete i hem och förvärvsarbete och bl. a. svårigheter att få barnpassning. Hon har alltid haft den ansvarsfulla sysslan att sköta hem och barn och skall numera också bidra till familjens ekonomiska försörjning.

I motionerna från olika partier tas upp olika förslag till lösningar av befolkningsproblemen. Jag kan bara konstatera att det är många värdefulla uppslag som därvid framkommer.

Utskottet har berört dem i sitt betänkande och redovisar de aspekter som kan läggas på frågan. Som jag tidigare konstaterat är det en rad åtgärder som erfordras, men först och sist måste vi få mera kunskaper om orsakerna till den vikande nativiteten.

Medan arbetet pågick i utskottet med skrivningen av betänkandet och inför det väntade resultatet av utskottets behandling av ärendet tog socialministern upp frågan och beslöt om en statistisk undersökning för att försöka få fram orsakerna till den vikande befolkningsutvecklingen. Det är bra att socialministern varit lyhörd för signalerna från utskottet, men det får naturligtvis inte

stanna vid detta.

Därför begär utskottet att regeringen ägnar stor uppmärksamhet åt befolkningsutvecklingen i vårt land:

att man om möjligt redan nästa sommar skall ha den statistiska undersökningen klar och

att flerbarnsfamiljernas ekonomiska och praktiska problem med barnomsorgen ägnas särskild uppmärksamhet. – Det gäller självfallet även övriga barnfamiljer, eftersom ekonomin uppenbarligen är en markant orsak till att många familjer inte skaffar sig fler barn. Vidare önskar utskottet:

att de positiva resultat med information och upplysningsverksamhet som Gotlandsprojektet visar skall medföra att man använder samma metoder i andra delar av landet,

att ökat stöd ges åt befolkningsläran – den demografiska forskningen – och utbildningen på detta område.

Herr talman! De finns självfallet många synpunkter ytterligare att lägga på denna fråga, och givetvis kommer en mängd förslag att utkristallisera sig så småningom. Befolkningsfrågan har många aspekter men den inbjuder inte till partipolitiska spekulationer. Därför är jag som ordförande i socialutskottet glad över att utskottet har kunnat uppnå enighet i denna viktiga fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets enhälliga förslag.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Vad är anledningen till att riksdagen i dag diskuterar befolkningsfrågan? Den kan enkelt sammanfattas med ett par siffror: 1977 föddes bara 96 000 barn i Sverige mot 110 000 år 1970. Eller, ännu mer brutalt formulerat: Den föräldrageneration som består av ungefär 120 000 individer per årgång producerar mindre än 100 000 barn per år.

Det här är ingen ny utveckling. De svenska fruktsamhetstalen har varit nedåtgående sedan 1964. Vad är det som gör att det inte har uppmärksamats förut, som gör att diskussionen nu i riksdagen och massmedia fortfarande har något yrvaket över sig, att den vanliga formeringen efter partilinjer ännu inte är alltför märkbar?

Det är svårt att veta. Jag tror att en väsentlig orsak är att de flesta svenskar är medvetna om att befolkningsproblemet för jorden som helhet är överbefolkning, inte minskande födelsetal. Det tar emot litet att intressera sig för befolkningsminskning i Sverige när befolkningsexplosionen i delar av den fattiga världen är ett så gigantiskt problem, som också Sverige har engagerat sig för att hjälpa till att lösa. Det verkar litet inskränkt egoistiskt, något av ett välfärdsproblem, att då bekymra sig över vår vikande fruktsamhet. Det tar emot att uppmana svenskar att föda fler barn när man önskar att u-ländernas människor skall föda färre.

Men förra året och i år har ändå väckts en rad motioner här i riksdagen, från de flesta partierna, som tar den vikande befolkningsutvecklingen till utgångspunkt för allvarliga krav på åtgärder som syftar till att få en ändring till stånd.

Det finns skäl att vara tacksam mot motionärerna för att de har fäst

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Befolkningsutvecklingen

uppmärksamheten på de här tendenserna och givit riksdagen anledning till en grundlig genomgång av området. Särskilt tänker jag då på motionen av Ingrid Sundberg m. fl. till förra årets riksmöte, som gav mycket att tänka på – även för oss som inte delar alla åsikterna i den motionen.

Socialutskottet ordnade, som Göran Karlsson har berättat, med anledning av motionerna en grundlig utfrågning. Undet två dagar samlade vi den främsta expertis på området som vi kunde få tag i. Våra överläggningar har redovisats ovanligt utförligt – praktiskt taget ord för ord – i en bilaga till utskottets betänkande. Det var mycket stimulerande och lärorika dagar – vi hoppas naturligtvis att det också skall vara givande läsning för dem som inte hade tillfälle att vara med.

En parentes: Detta är ännu ett exempel på hur värdefullt det vore om man genomförde folkpartiets gamla förslag om offentliga utfrågningar i utskotten. Om massmedierna hade kunnat följa de här två dagarna, hade det kunnat ge snabb, direkt och personligt färgad information. Men vi har som sagt försökt avhjälpa bristen på offentlighet denna gång genom att ge ut samtalet i tryck.

Herr talman! Låt mig ur det digra materialet i första hand dra fram ett antal grundläggande frågor som ställdes och belystes – en del kanske tycker de är naiva, men jag tror det är frågor som många ställer eftersom området är nytt för dem, liksom det var för oss i utskottet när vi började behandla motionerna.

Först den fråga som ligger bakom många människors tvekan att ge sig in i befolkningsdebatten: Är de vikande befolkningstalen något problem?

Den frågan har belysts ingående av två författare, Carl Johan Åberg och Allan Nordin, av vilka i varje fall den ene är en ledande socialdemokratisk ekonom, i skriften *Befolkning och ekonomi*, som redovisades av Carl Johan Åberg inför utskottet. De diskuterar tre tänkbara alternativ för den framtida befolkningsutvecklingen, som bygger på statistiska centralbyråns beräkningar. Jag citerar ur författarnas sammanfattning:

”Trots att skillnaderna mellan de tre olika alternativen inte på 50 års sikt framstår som alarmerande stora har vi ändå kommit till den bestämda slutsatsen att både låg- och mellanalternativet skulle leda till en icke önskad utveckling av vårt samhälle och vår ekonomi. Särskilt lågalternativet skulle kunna medföra risker för en allmän stagnation av vår samhällsutveckling. Spänningarna mellan olika folkgrupper och kraven på en alltmer restriktiv ekonomisk politik visavi de förvärvsarbetande grupperna skulle i detta fall så småningom kunna bli allt större och skulle kunna leda till att utvecklingen fördes in på banor som inte står i överensstämmelse med i varje fall vår uppfattning om hur det svenska samhället bör utveckla sig. Skall vi kunna fortsätta att bygga ut välfärdssamhället och skapa trygghet åt alla är det viktigt att inte befolkningsutvecklingen skapar så stora problem att ett förverkligande av dessa övergripande mål försvåras. Det är till en del sådana skäl som ligger bakom vår uppfattning att den svenska befolkningspolitiken nu bör inriktas på att skapa betingelser för att uppnå åtminstone en stationär befolkning, dvs. förverkliga vårt högalternativ.”

Med en stationär befolkning menar författarna en som varken ökar eller minskar.

Man kan alltså tillägga att även vår förmåga att lämna ett bidrag till utvecklingen i den fattiga världen är beroende av att utvecklingen i vårt eget land går vidare utan allvarliga störningar.

Befolkningsutvecklingen, som den kan bli enligt ett par tänkbara linjer, är alltså oroande i sig själv. Den kan leda till svåra problem. Dessutom är den oroande från en annan utgångspunkt, nämligen som ett tecken på att något är i olag redan nu i vårt samhälle. En befolkning som inte kan leva vidare utan som minskar, fungerar inte bra. Det är något fel i ett samhälle som inte kan erbjuda sådana levnadsvillkor att människor föder de barn som de skulle vilja ha. Det är viktigt att ta reda på vilka de brister är, som ligger bakom de minskade födelsetalen.

Den första viktiga slutsatsen som vi kunde dra av vår utfrågning var alltså att man inte behöver skämmas för att intressera sig för, och vara oroad av, den svenska befolkningsutvecklingen.

Den andra frågan var: Vad beror nedgången i födelsetalen på?

Här lämnades under vår utfrågning en mängd förslag till förklaringar, men jag tror ändå den mest rättvisande sammanfattningen är: Det vet vi inte i dag. Ingen av de många experter på olika områden som utskottet hade inbjudit kunde ge ett bestämt besked om orsaken eller orsakerna till att det föds så få barn i Sverige nu.

Det gör att jag för min del inte vill delta i några tvärsäkra uttalanden om att orsaken självklart är att det är så dyrt att ha barn, att det inte finns barnomsorg, att man inte orkar med både heltidsarbete utanför hemmet och barn eller att man är orolig för utvecklingen i världen. Sådana problem ligger säkert bakom beslutet att inte ha barn eller att inte ha flera barn i många familjer. Men av detta följer inte att de kan användas som förklaring till den kraftiga nedgången i fruktsamhet sedan mitten av 1960-talet i Sverige.

Frågeställningen blir inte lättare av att man kan konstatera att en liknande utveckling har ägt rum i en mängd andra länder med förhållanden som i väsentliga avseenden är annorlunda än i Sverige. Inte heller blir det lättare av att man inom Sverige kan se stora skillnader mellan befolkningsutvecklingen i en del av landet och i en annan del av landet, som inte särskilt lätt låter förklara sig med sådana här självklara synpunkter som jag nyss nämnde.

Den slutsats som utskottet har dragit av utfrågningen är: Eftersom vi inte vet vad utvecklingen beror på är det viktigt att vi tar reda på det. Vi har med tillfredsställelse kunnat notera att regeringen tänker göra en bred undersökning av orsakerna till befolkningsutvecklingen, bl. a. genom att fråga människorna om hur många barn de tänker sig och orsaken till att det verkliga antalet blir ett annat. Vi stryker också under att vi gärna ser att resultatet från den här undersökningen redovisas så snabbt som möjligt. Naturligtvis bör man även försöka analysera vad skillnaderna i födelsetal mellan olika delar av landet kan bero på.

De nya preventivmedlen och den ökade möjligheten till abort dras ofta in i diskussionen om befolkningsutvecklingen. Det är naturligtvis motiverat.

Inte så att lösningen på befolkningsfrågan skulle ligga i att man genom att försvåra familjeplanering eller abort skulle öka antalet barn som inte är önskade av föräldrarna. Det kan naturligtvis inte komma i fråga. Det är självklart. Det nya är att man nu mer än tidigare kan utgå från att de barn som föds är planerade eller i varje fall önskade.

Det betyder, som utskottet påpekar, att orsakerna till den minskade fruktsamheten inte behöver vara särskilt nya eller speciella för vår tid. De kanske har funnits tidigare men slår igenom kraftigare nu, eftersom människor i större utsträckning kan kontrollera barnantalet.

En tanke som ligger under när man tvekar att engagera sig för ökade födelsetal i Sverige är att våra problem skulle kunna lösas genom ökad invandring. Man kan ju lätt se att utan den invandring som har varit skulle vi inte ens ha haft den måttliga befolkningsökning som vi hittills haft. Nu frågade vi experterna om den framtida utveckling, som ligger i de lägsta alternativen, kan mötas med ökad invandring. Vi fick klara besked, bl. a. av invandrarverkets chef Kjell Öberg, om att detta inte är möjligt eller rimligt. Det är mycket svårt att rätta till en felaktig åldersfördelning genom invandring. Även om vi skulle gå in för att bara låta sådana människor invandra som befinner sig i de från vår synpunkt "rätta" åldrarna, så skulle det fordra en mycket kraftigt ökad invandring. Det skulle dessutom betyda påfrestningar för de länder som fick släppa till sin aktiva och ofta välutbildade arbetskraft. Till detta kommer att vi har stora problem att ta hand om en invandring redan av den omfattning som vi hittills har haft på ett riktigt sätt. Vi borde satsa resurser på att bättre lösa invandrarernas problem och ge dem en bra start i det svenska samhället, innan vi planerar för en ökning motiverad av den svenska befolkningsutvecklingen.

Slutligen, som svar på den här frågan: Om orsakerna till vikande födelsetal ligger i brister i det svenska samhället, då bör vi väl koncentrera vår uppmärksamhet på att lösa dessa brister? Inte gör vi det genom att vi ersätter de barn som svenskarna inte vill föda med invandring.

Vilka åtgärder skall vi då vidta för att motverka den nuvarande utvecklingen? Ja, viktiga delar av svaret på den frågan vet vi inte i dag – det hoppas vi kommer fram genom de undersökningar som planeras. Men det betyder naturligtvis inte att vi skall sitta med armarna i kors och vänta. Det finns en rad väl motiverade åtgärder för att göra det svenska samhället barnvänligt som redan pågår eller förbereds. De bör naturligtvis fortsätta, oavsett om de kan ges en befolkningspolitisk motivering eller inte. Det mesta inom familjepolitiken kom upp under utskottets utfrågning och var välkänt för alla som deltog men för den skull inte mindre viktigt.

Vi behöver i dag knappast föra en allmän familjepolitisk debatt. Därför skall jag bara nämna dessa åtgärder punktvis.

En barnvänligare miljö måste skapas. Det gäller både planering av nya bostadsområden och förbättringar av gamla.

Barnomsorgen måste byggas ut så att alla som vill ha en plats på daghem eller fritidshem kan få en.

Föräldrarna måste få möjlighet till kortare arbetstid så att de orkar med

både yrkesarbete och att ägna sig åt sina barn. Här har på den nuvarande regeringens förslag tagits viktiga steg, dels genom den lag som riksdagen antog för någon vecka sedan och som ger rätt till kortare arbetstid för föräldrar med barn under åtta år, dels genom den utbyggnad av föräldraförsäkringen som har påbörjats.

Barnfamiljernas ekonomiska situation måste underlättas. Fortfarande lever de som har barn under väsentligt knappare omständigheter. De har mer ont om pengar än andra. Det gäller naturligtvis särskilt familjer med flera barn.

Föräldrarna måste äntligen få en utbildning så att de känner sig mindre osäkra inför alla de påfrestningar och svårigheter som det innebär att ha barn – vid sidan av de odiskutabla glädjeämnen. Här har nu kommit fram ett förslag till ett första steg i en bred reform. Jag hoppas verkligen att det kommer att finnas utrymme för den snart.

Det här är krav som länge har förekommit i den politiska debatten och som både folkpartiet och andra partier har arbetat för. En nyhet har utskottet i alla fall kunna peka på, nämligen betydelsen av information, utbildning och rådgivning om planerat föräldraskap. Vi tar upp de positiva erfarenheterna av socialstyrelsens Gotlandsprojekt. Det kanske förvånar någon. Att rådgivning om preventivmedel leder till minskat antal aborter är givetvis glädjande, liksom att graviditeterna inträffar något senare än i tonåren. Men hur kan denna rådgivning ha någon positiv betydelse för födelsetalen? Kan den öka antalet födda barn? Ja, säg det.

Man har i alla fall mot slutet av försöket kunnat märka en viss ökning av antalet födselar – 10 % uppgång 1977, och den kom till stor del i åldrarna över 20 år. Detta kanske kan vara en fördröjd effekt av att man tidigare har skjutit upp barnafödandet. Men man vill gärna hoppas att en sådan intensiv samlevnadskampanj som den på Gotland också har hjälpt människor mer allmänt att klara av sina samlevnadsproblem samt givit dem en mer förtröstanstull inställning till det som har med samliv, familj och barn att göra. Om det är en del av förklaringen, är det ytterligare ett skäl för att gå vidare med den här verksamheten till andra län och se om samma gynnsamma effekter kan uppnås där. Utskottet säger att en sådan utvidgning är motiverad. Vi utgår från att regeringen tar intryck av detta, om riksdagen ger till känna vad utskottet föreslår.

I utskottet diskuterades också den svåra frågan om Sverige skall ha någon befolkningspolitisk målsättning och vilken den i så fall skall vara. Vi kom denna gång knappast fram till något färdigt svar på den frågan, i varje fall inte i form av några procenttal eller riktpunkter.

Kanske kan man säga att massmedia trots detta har uppfattat utskottet som om vi hade en sådan målsättning, vilket bl. a. illustreras av den teckning av Poul Ströyer i *Dagens Nyheter* som jag visar på TV-skärmen. Där säger barnmorskan när hon kommer med trillingarna: "Jaha, så är er kvot uppfylld, herr Olsson." Den teckningen förargar säkert en och annan blivande mamma och pappa. Inte nog med att socialstyrelsen vill att man skall äta 6–8 skivor bröd; nu vill dessutom socialutskottet att varje familj skall skaffa sig tre

Torsdagen den
18 maj 1978

*Befolkningsutveck-
lingen*

barn.

Så har vi naturligtvis varken sagt eller menat. Vi har utgått från statistiska centralbyråns prognos. Enligt denna kommer antalet kvinnor som föder barn inte att minska. Däremot kanske varje kvinna föder färre barn. Den första trevande undersökning som har gjorts angående människors önskemål om antalet barn och som redovisades vid vår utfrågning tyder på att hälften tänker sig att ha två barn och hälften att ha tre barn. Men tankarna på tre barn förverkligas inte. Om detta är grunden till minskningen av födelsetalen, borde man ordna samhället så, att de som vill ha tre barn också förverkligar denna önskan. Det har varit vår tanke. Och vi har lagt till den iakttagelsen att tredje barnet tycks vara planerat i hög grad. Om detta håller, borde det vara möjligt att åtgärder när det gäller de tänkbara trebarnsfamiljerna – naturligtvis även de som vill ha fler än tre barn – också får verklig effekt på födelsetalen. Längre än så anser vi inte att man kan gå i slutsatser på det bräckliga material som vi i dag har.

Såsom ett befolkningspolitiskt mål, som jag tror att alla kan vara överens om, skulle alltså kunna sättas: Människorna skall inte på grund av brister i samhället behöva avstå från att sätta så många barn till världen som de i dag önskar sig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Befolkningsfrågan har plötsligt blivit ett brännande problem. Den uppmärksamhet som sedan en tid ägnats frågan bär vittne om det – nu senast den omtalade hearingen som socialutskottet anordnade med framstående företrädare för den forskning som på olika sätt sysselsätter sig med problemen kring demografien och angränsande frågor. Att frågan relativt plötsligt gjort sig påmind och påkallat intresse, inte bara från dem som professionellt umgås med dessa frågor utan också från beslutsfattare på olika nivåer, hänger samman med att varningssignaler avgivits när det gäller den utveckling som kan mätas och beläggas i otvetydiga siffror.

Det är kanske att ta i att tala om kris i befolkningsfrågan – boktiteln från 1934, som Göran Karlsson också nämnde, dyker lätt upp i minnet och på tungan, även om situationen då och nu i flera avseenden är helt olika – men ändå är det angeläget att rätta åtgärder och beslut vidtas snart. Det är nämligen så som Erland Hofsten påpekade, att vad som sker på befolkningsområdet sker långsamt men med obönhörlig kraft. Det betyder att en kris, om den skulle bli verkligt akut, har haft lång tidsinställning, den har länge varit på väg.

Därför gäller det att upptäcka, diagnostisera, den i tid, ju förr dess bättre. Det paradoxala är alltså att det blir kris i befolkningsfrågan om man inte långt på förhand upptäcker en kommande kris. Ett av verktygen för en sådan nödvändig kontinuerlig bevakning av vad som händer har uppenbarligen varit otillräckligt. Att befolkningsaspekterna – en väsentlig del av hela landets planering för framtiden med direkta konsekvenser för arbetskraftens storlek, antalet åldringar under en överblickbar period, behovet av lärarkrafter osv. –

blir genomlysta och föremål för ständigt uppmärksamhet måste vara en fråga av högsta vikt för de centrala myndigheterna.

Det är från forskningen som varningssignalerna först har avgivits, men samtidigt som den demografiska forskningen sålunda dokumenterar sin nytta och nödvändighet måste man konstatera den svaga ställning som den faktiskt har vid universiteten t. ex. Det är kanske svårt att tänka sig något område där sambandet mellan tilldelade forskningsanslag och resultat av forskning som skulle komma samhället till godo skulle vara mer påtagligt. Utskottet understryker också behovet av sådan forskning.

Det material som SCB producerar skall ju också både analyseras och tolkas, och det är bra att den undersökning som socialdepartementet nu tar initiativet till blir av. Att det är den statistiska uppsamlingen av material och den metodiska bearbetningen av detta material med direkta kontakter och återverkningar på planeringen inom statens centrala organ som utgör den första försvarskedjan gentemot obehagliga överraskningar på befolkningslärans fält är tydligt.

Vår situation i dag kan belysas med några siffror vad gäller födelsetalen. En del är redan nämnda. Varje kvinna skulle behöva föda 2,1 barn för att en generation skall kunna, som det heter, reproducera sig själv. Kvinnor födda under 1930-talet uppnådde det talet. För 1940- och 1950-talens kvinnogeneration beräknas antalet stanna vid 1,6–1,8 barn per kvinna, men det kan kanske mycket väl enligt Erland Hofsten stanna vid 1,5. Om normen för normalfamiljen är att ha två barn, så blir födelsetalet per kvinna betydligt lägre, och reproduktionen uppnås inte. Redan dessa i och för sig enkla tal är talande nog – de medför rent matematiskt konsekvenser för t. ex. antalet åldringar, som kommer att öka i förhållande till antalet unga och antalet yrkesverksamma. Försörjningsbördan för denna sista grupp som bär upp produktionen ökar då i samma grad.

Jag vill i det här sammanhanget något beröra en kanske nära till hands liggande tanke som man ofta stöter på och som också Gabriel Romanus var inne på. Man säger: Om nu det svenska befolkningstalet sjunker, så kunde väl en kompensation ske genom en ökad invandring.

Utan att i detalj gå in på ett bemötande tror jag att alla numera inser att den tanken inte bara är för enkel, utan också för lättvindig för att bli tagen på allvar.

Låt mig bara erinra om att när vi öppnar gränserna för invandrare är det inte bara fråga om en kvantitativ åtgärd, utan det ställer också kvalitativa krav på mottagarlandet. Det som döljer sig bakom siffrorna har också en djupt mänsklig sida.

Vi blir ju mer och mer varse att det inte är så enkelt som att importera arbetskraft. Det är också för den enskilde fråga om ett uppbrott från en miljö och ett inplanterande i en annan och helt annorlunda miljö – båda sakerna smärtsamma processer som tar sin tid och som kräver förståelse. tålmod och insikt från omgivningens sida.

Vi iklär oss alltså stora förpliktelser, och det måste man också ta med i beräkningen.

Torsdagen den
18 maj 1978

*Befolkningsutveck-
lingen*

F. ö. är det redan nu så att en växande del av antalet födda är barn till invandrare, vilkas fruktsamhet är större än den inhemska svenska befolkningens.

Nej, utgångspunkten måste ändå vara att en svensk befolkning måste kunna fortbestå och ha en framtid i det här landet. Jag vill skynda mig att tillägga att det här icke är fråga om någon nationalismens höga visa, inte heller en s. k. pronatalistisk motivering. Det är inte fråga om en fortsatt folkökning.

Jag tror emellertid att det är väsentligt också för oss svenskar att vi, liksom vi oförbehållsamt tillerkänner alla andra folk samma rätt, kan hysa den tilltron inför framtiden att vi inte tillhör en avtynande och utdöende gren på det mänskliga trädet.

Det finns annars mycket i tiden, när man blickar ut över världen, som kan hota livslågan, förta oss tron på en framtid. Det är skillnad på om man som livsstämning har en förlamande brist på tilltro – efter oss syndafloden – eller om grundinställningen bärs upp av en frisk tilltro till framtiden. Att sätta barn till världen och få se dem växa upp är på sätt och vis livets kvintessens. För den enskilde betyder det en inteckning i framtiden, en borgensförbindelse med framtiden, ett ansvarstagande för framtiden, en satsning på framtiden, ett tecken på en framtid.

Befolkningsstatistikens siffror är inte kalla, för det är detta det handlar om.

När man tar del av befolkningsstatistiken och den alarmerande nedgången i barnafödandet ställer man sig helt naturligt frågan varpå nedgången beror. Att svaret är sammansatt är uppenbart, och att alla större samhällsfrågor berör och på ett eller annat sätt påverkar människors vilja och önskan att sätta barn till världen är inget att förvåna sig över. En sådan negativ påverkande faktor behöver man inte tveka om: att antalet barn inverkar mycket kraftigt på föräldrarnas ekonomi. Att ett barn alltså betyder en kraftig standardsänkning och att två och tre barn innebär en mycket stark belastning på standarden är grundfakta. Alla som själva har barn känner ju till hur mycket som krävs. Det kan vara kläder, sportartiklar, en och annan resa. Inget av detta kan man avfärda med att det är prylar som man kan avstå ifrån, för det är sådant som praktiskt taget alla har.

Erland Hofsten påpekar att för en trebarnsfamilj, där båda föräldrarna förvärvsarbetar och har normal inkomst och barnen är på daghem, ter sig situationen ogörlig med tanke på konsumtionsstandard, arbetsbelastning och barnkostnader. Att människor tänker sig för innan de skaffar sig tre barn är naturligt. Men likväl är det onaturligt att så många föräldrar inte vågar ta det steget, fastän de anser att tre barn skulle vara det ideala. Detta är egentligen ett ämne för djup eftertanke, att en trebarnsfamilj numera för många är en ekonomisk omöjlighet, trots att båda föräldrarna arbetar, trots att man egentligen skulle vilja ha tre barn och trots att samhället skulle behöva ett sådant födelsetal. F. n. är det bara 17 % av alla barn som är tredje barnet i en familj, och det är en för låg siffra. Samhället motverkar här sina egna vitala intressen. Det har helt enkelt kommit i strid med sig självt.

Om man tar fasta på dessa handgripliga ekonomiska förhållanden måste reformer avsedda att förbättra födelsetalen innebära ett mycket kraftigt ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Givetvis kan det aldrig någonsin bli fråga om hel kostnadstäckning som kompenserar hela den ekonomiska bördan av ett barn eller ytterligare ett eller ytterligare ett. Barn kan ju tack och lov aldrig helt värderas i pengar.

Vad jag hittills har uppehållit mig vid har berört befolkningsstatistiken och de slutsatser som kan dras av den. Det är siffror och konsekvenser av siffror. Dit hör också det som rör barnfamiljernas ekonomi. Det ligger då nära till hands att stanna vid att utifrån dessa premisser dra slutsatser om vilka åtgärder som bör vidtas på skilda politiska fält. Jag kan nämna höjning av barnbidrag och hyresbidrag, hjälp med vård och tillsyn, fler daghem, bättre arbetsförhållanden, ändrade sjukkaseregler, längre ledighet i samband med barnafödande etc. Det är ett stort och omfattande reformpaket. Men ändå måste man ställa frågan: Skulle detta, helt genomfört, räcka? Och är inte allt detta exempel från det dagspolitiska fält som vi rör oss på och där reformverksamheten har varit intensiv sedan lång tid? Är det inte med andra ord som att fästa nya klutar på en gammal mantel? Föreligger det ett mer grundläggande fel i samhällskonstruktionen, något som vi inte så lätt kommer åt, men som man dunkelt kan ana?

En beskrivning av samhället som inte tar sin utgångspunkt i konkreta och exakta siffror, som befolkningsstatistiken ger, kanske ger en bild som är mer förvirrande och mångdimensionell och samtidigt mer djuplodande. Såväl Rita Liljeströms som Kajsa Ekholms, Kajsa Sundströms och Annika Baudes inlägg under hearingen var exempel på det.

I diskussionen om födelseminskningen finns det anledning att känna villrådighet. Ett uttryck för denna villrådighet kan formuleras så som Kajsa Ekholm gjorde. Hon tillbakavisar förklaringen att bristen på daghemplatser skulle vara den viktigaste orsaken till födelseminskningen. Hon säger så här – det återfinns på s. B 45 i betänkandet: "Även om det fanns fler daghem kan jag inte förstå varför kvinnor skulle börja föda barn, placera dem på daghemmen och gå till sitt arbete. Problemet kvarstår: man har en separation mellan sitt sociala liv och sina barn."

Även om man alltså svävar i ovisshet om de djupaste orsakerna till situationen i befolkningsfrågan får inte den ovissheten dölja vad man faktiskt vet – eller i varje fall vad man med stor sannolikhet kan ana. Och man kan inte i det sammanhanget gå förbi de misstag som gjordes i bostadspolitiken under 1950- och 1960-talen. Alla är numera överens om att det är miljöer som är fattiga för människor att leva i och för barn att växa upp i. När dessa bostadsområden planerades och byggdes – det är trots allt inte så länge sedan – skedde det som ett led i ett mycket storstilat program. Det rädde ingen brist på kapital, på tekniskt kunnande, på planeringsresurser och på människo-kunskap – och framför allt rädde det ingen brist på god vilja. Tvärtom – alla var besjälade av viljan att ge alla en bra bostad. Här tog det nya samhället form. Nu, efteråt, skrivs historien om hur barnet, den vuxna människan och naturen kom bort i planeringen. Det är väsentligt att ta fasta på att, trots den

Torsdagen den
18 maj 1978

*Befolkningsutveck-
lingen*

goda viljan som fanns, något måste ha brustit i själva samhällssynen. Var den kanske alltför starkt präglad av samma dominerande motiv som åstadkom den oerhört starka centraliseringen och koncentrationen till städerna, som av lönsamhetsskäl såg till att arbetarna och inte arbetstillfällena flyttades?

Nu vet vi att det var en ganska kortsiktig kalkyl. Räkningen för de sociala problem som faktiskt byggdes in skulle komma långt senare. Det är nog inte alltför osökt att påstå att en del av förklaringen till de problem vi här sysslar med är just detta.

Samma motiv – alltså det strikta lönsamhetstänkandet – som så att säga var formgivare åt de här bostadsområdena har också i mycket fått prägla förhållandet mellan arbetsliv och föräldransvar. Rita Liljeström sade under hearingen – det återfinns på s. B 25 – att ”så länge arbetslivet inte har anpassat sina villkor till den arbetskraft som har föräldraansvar, så länge arbetstiderna inte förändrats, så länge lagstiftningen inte byggts ut i föräldrars och barns intresse och så länge männen inte börjat fullgöra sin del av de reproduktiva, känslomässiga uppgifterna” kommer en grundläggande skevhet att finnas.

Denna initierade insikt understryker det angelägna i en förändring som består i att det är arbetslivet som i högre grad får ställa upp på familjens villkor. Det understryker det angelägna i en reform – som också en del berörde under hearingen – som redan är beslutad och som är ett steg i rätt riktning, nämligen sextimmarsdag för småbarnsföräldrar. Det är det andra steget i regeringsförklaringens aviserade familjepolitik – en reform som vill forma arbetsvillkoren efter familjens och barnens villkor. Det är inte på produktionens villkor utan på reproduktionens villkor man måste bygga.

Det första steget var den utbyggda föräldraförsäkringen. Det tredje steget är en samlad lösning för föräldraledighet och vårdnadsbidrag. Det innebär i praktiken en ytterligare anpassning till de krav som barn och föräldrar, inte minst ensamstående, har rätt att ställa. Allt detta medför också att vårdnaden om barnen i hemmet tillerkänns namn och värdighet av arbete.

Herr talman! Vi konstaterar att befolkningsfrågans utveckling är ett tecken på att samhället inte fungerar som det skall. Däremot är vi osäkra och trevande om hur ett samhälle som har det sociala nätverk som tillgodoser grundläggande mänskliga behov skall se ut.

Bitar i en sådan vision har i alla fall framskyttat i den hearing som socialutskottet anordnade, och det är ett slags vision som inte är tillbakablickande utan framåtsyftande. Men värdefulla skärvor från ett förgånget samhälle borde man förhoppningsvis kunna återvinna också här: den nära kontakten mellan generationer, möjligheter för de uppväxande att ta del av yrkeslivets roller och på ett mjukt sätt överta dem, närheten mellan teori och praktik, möjligheten för många mänskliga resurser, också de äldre, att vara till nytta. Av det följer också ett nätverk av sociala kontakter, en gemenskap där många fler behövs.

Denna utskottets enighet vittnar om ett slags politisk besinning inför svårigheten med samhällsbyggande. Ingen har monopol på sanningen här, och det bådär gott för framtiden att man med en viss ödmjukhet söker

lösningar, att man pragmatiskt söker sig fram hela tiden med en känslighet för de grundläggande mänskliga behoven, gräsrötternas behov.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det betänkande vi nu diskuterar är troligen ett av de mest omfattande som på länge lagts på riksdagens bord – skada bara att den tid som stått till ledamöternas förfogande att läsa det före ärendets avgörande har varit så kort. Det är även på andra sätt ett ovanligt betänkande. Det är enhälligt, och det yrkar inte avslag på någon av de sex motioner från två riksmöten som föranlett betänkandet. I stället leder det, med utgångspunkt från innehållet i motionerna, fram till konstruktiva förslag, som vi i utskottet hoppas att regeringen skall ta fasta på och handla efter i den takt som läget kräver och omständigheterna medger.

Vid höstens allmänpolitiska debatt tillät jag mig att diskutera *nuets* politik i relation till den bild vi försöker – eller borde försöka – göra oss av *framtiden*. Om framtidskunskap och framtidsmedvetande hade varit mera utvecklade i svenskt näringsliv och i svensk politik, skulle vi kanske i tid ha kunnat förutse och planera för den strukturomvandling som nu tvingas fram under akut tidspress och med ovissa resultat. Vår egen befolkningsutveckling har kunnat följas år för år i Statistisk årsbok, men det är föga mer än ett år sedan den aktualiserades i riksdagen, och inte förrän socialutskottet nu föranställt om en bred belysning av frågan har den väckt någon nämnvärd uppmärksamhet i massmedia.

Detta sammanhänger naturligtvis med att denna fråga griper in i åtskilliga känslomässigt laddade och kontroversiella – ideologiska snarare än praktiskt-politiska – ämnesområden, och den har därför varit bemängd med tabuförställningar av skilda slag. Såvitt jag förstår är tidpunkten nu inne att tala klarspråk även på detta område, *inte* för att riva i gamla sår, *inte* för att bringa i dagen dolda motsättningar, utan för att försöka i normal samtalston diskutera vad vi vid det här laget borde ha kommit över och förbi, och därför kan avskriva, för att i stället försöka finna realistiska gemensamma nämnare för den politik vi måste föra *i dag*, om vi skall lyckas uppnå det som de flesta av oss vill hoppas för framtiden – våra barns och barnbarns framtid.

När befolkningsfrågan aktualiserades i Sverige 1934 av Alva och Gunnar Myrdal, så väckte saken enormt uppseende och skapade åtskilliga spänningar. Ditintills hade man särskilt på radikalt och socialdemokratiskt håll sett en nedgång i födelsetalen och en begränsning av familjestorleken som ett eftersträvanvärt socialpolitiskt mål: en väg till kvinnans frigörelse, ett sätt att minska familjens försörjningsbörda, en möjlighet att stärka arbetstagarnas ställning och minska riskerna för arbetslöshet – mycket annat att förtiga. Det var emot denna, ofta självupplevda, bakgrund som vissa ledande socialdemokrater välkomnade makarna Myrdals insats, mindre för dess eventuella befolkningspolitiska effekter än för dess användbarhet som argument för en bred socialpolitisk satsning; för att tala med Olivia Nordgren – ”att spekulera i att dessa åtgärder skola höja nativiteten tror jag vi skola låta bli”.

I själva verket vände befolkningsutvecklingen redan innan de socialpolitiska effekterna av befolkningskommissionens arbete blev märkbara. Andra världskrigets början ledde emellertid på kort tid till ett nytt fall i födelsetalen. Nu var man mera medveten om problematiken och reagerade snabbare. De nationalekonomiska och socialpsykologiska argument för en positiv befolkningspolitik som makarna Myrdal förfäktat förstärktes genom den upplevelse av yttre hot och inre gemenskap som "beredskapsåren" innebar och födde en vilja att överleva, som folk och som familjer, vilken resulterade i en språngartad stegring av födelsetalen under krigets sista och fredens första år.

Snart nog föll födelsetalen igen, med en ny topp 20–25 år senare, när de stora kullarna från andra världskrigets slut bildade familj, men därefter bär det nu, sedan 1972, raskt nedåt. 1977 års siffra, 96 000 födda, är den lägsta sedan andra världskrigets början, och minskningen fortsätter av allt att döma vidare under innevarande år. Den naturliga folkökningen är nu den lägsta under hela 1900-talet. Det är knappast någon uppmuntran för oss att liknande tendenser också kan iakttas i en del andra europeiska länder och i Förenta staterna.

Sedan den förra befolkningsdebatten har mycket förändrats inom och utom vårt land. *Utänför* vårt land har befolkningstillväxten på andra kontinenter skapat svåra problem redan för att tillgodose grundläggande livsvillkor och därmed även politiskt. *Inom* vårt land har kvinnans frigörelse fortsatt, och speciellt de unga kvinnornas krav på utbildning och yrkesverksamhet har raskt påverkat samlevnadsformer och familjestruktur. Samtidigt har en totalt förändrad preventivteknik, i kombination med en praktiskt taget totalt liberaliserad abortpraxis, som i efterhand ratificerats genom lagstiftning, medfört att det i dag fordras ett positivt beslut för att *skaffa sig* barn, medan man bara för något tiotal år sedan måste fatta beslut för att *undvika* att få barn. De barn som i dag föds i vårt land är väsentligen av föräldrarna önskade barn.

En modern svensk kvinna föder under sina fruktsamma år i genomsnitt 1,6 barn och har genomgått 0,6 aborter. *Tillsammans* motsvarar dessa tal ungefär det antal *graviditeter* som man anser nödvändiga för att hålla den svenska befolkningen konstant, dvs. att varje kvinna bör ha minst 2,1 barn. Eftersom inte alla kvinnor kan få barn – det finns alltså av föräldrar önskade barn som inte kommer till världen –, betyder detta i praktiken att av de kvinnor som får barn åtskilliga borde kunna ha tre eller flera barn, som vi också har hört de tidigare talarna säga. Detta har emellertid nu blivit allt mindre vanligt, och det är här man finner den kanske väsentligaste orsaken till nedgången i födelsetalen.

Under efterkrigsperioden har Sverige tagit emot ett mycket stort antal invandrare. Många av dessa har varit i den ålder då man bildar familj och får barn. Kulturella och sociala traditioner hos flera av våra invandragrupper har gynnat uppkomsten av flerbarnsfamiljer bland dem, och nativiteten hos invandrarna är högre än hos den svenska befolkningen. På sina håll har det sagts och skrivits att vi svenskar nog kunde avstå från att skaffa egna barn –

under hänvisning till befolkningsöverskottet i andra världsdelar eller till kvinnans rätt till yrkesarbete obehindrat av barnafödande –, eftersom vi ju kan öppna gränserna för invandrare eller adoptera barn från överbefolkade världsdelar.

Sådana funderingar har vid de hearings som socialutskottet har haft med experter på dessa problem eftertryckligen tillbakavisats. Det är betydelsefullt att så har skett och att det har skett av personer som i och för sig har en positiv inställning till u-landshjälp och till invandrare. Även på detta område har vår egen självöverskattning satts på plats av en ny verklighet. Om vi vill tänka oss att få hjälp och stöd på vår ålderdom, kan vi inte lasta över den uppgiften på andra. Varje generation bär först och främst ansvar för sina egna barn och föräldrar: *charity begins at home*.

Jag antydde nyss att det i den första befolkningsdebatten under vår tid, på 1930-talet, kunde spåras motsättningar mellan socialdemokratiska teoretiker, sådana som makarna Myrdal, och det praktiska livets socialdemokrater. Denna motsättning överbryggades väl i stort sett inom det socialpolitiska reformarbetets ram men har ändå i viss mån överlevt in i vår tid, kanske därför att befolkningsfrågan inte omedelbart passar in i det sedvanliga fackliga idémönstret.

Det kan knappast bestridas att en positiv inställning i befolkningsfrågan däremot låtit sig väl förenas med ett konservativt och traditionalistiskt tänkande – sådant det givits ord av en av våra stora skaldar: "— du land, där våra barn en gång få bo, och våra fäder sova under kyrkohällen". Det är möjligt att denna poesi av somliga uppfattats som retorik och väckt motstridiga känslor. Ändå är det kanske just de mest framåtblickande, de som vill gälla som progressiva, vilka mer än andra borde identifiera sig med en barn- och familjevänlig befolkningspolitik. Den skald som i dikten knöt samman våra barn och våra fäder var dock samme man som skrev: "Så sant vi äga ett fädernesland, vi ärvde det alla lika." Det är bara riktigt och rättvist att understryka att det i dag, liksom för 40 år sedan makarna Myrdal, är socialistiska teoretiker, sådana som Erland Hofsten och Carl Johan Åberg, som har givit de tyngsta bidragen till den ekonomiska argumentationen för en positiv befolkningspolitik. Mellan dem och mig finns i detta hänseende inga egentliga *meningsmotsättningar*, och jag skall inte försöka fuska i deras fack. Dem de har att övertyga finns snarare i deras egna politiska led och kanske också bland vissa företrädare för det svenska näringslivet. Jag vill här uttala en varm uppskattning av den uppslutning kring ett positivt hålllet betänkande, som utskottets socialdemokrater medverkat till.

Andra väsentliga fakta har tagits fram från medicinskt håll. Gynekologer och socialmedicinare i Uppsala har – som framgår av betänkandet – engagerat sig i analyser av vad som karakteriserar den nuvarande nativitetsutvecklingen. Förutom det jag tidigare relaterat är det uppenbart att det numera finns en tendens att koncentrera barnafödandet till åldrarna mellan 20 och 30 år. Allt färre barn föds av mödrar som är mer än 30 år gamla. Detta sammanfaller med att det framför allt är uteblivandet av ett tredje, fjärde eller ytterligare barn, som särskilt svarar för nedgången i födelsetalen. Samtidigt

tycks det finnas åtskilliga föräldrar, som gärna skulle vilja ha mera än två barn, om inte den ena eller andra omständigheten lade hinder i vägen.

Av detta har Karl Leuchovius och jag i vår motion dragit två slutsatser. Den ena är att det framför allt är de unga kvinnorna mellan 20 och 30, som har nyckeln till den framtida svenska befolkningsutvecklingen. Den andra är att man därför måste lyssna till vad det är de upplever som de svåraste hindren för att våga skaffa sig flera barn, och speciellt för att våga skaffa sig mer än två barn.

Detta är säkert problem, som inte kan innefattas i en enda formel. Analyser som gjorts av doktor Kajsa Sundström-Feigenberg i socialstyrelsen visar betydande skillnader i både födelsetal och abortfrekvens mellan olika regioner och städer i vårt land. Ekonomiska, arbetsmarknads- och utbildningsmässiga och förmodligen även kulturella och religiösa faktorer modifierar tendenserna på skilda sätt. Detta innebär att man förmodligen *kan* påverka utvecklingen både med praktiska samhällsåtgärder och genom stöd åt uppbyggande – och icke nedrivande – kulturmönster.

Vi har i vår motion nämnt några praktiska åtgärder av det slag som regering och riksdag har möjlighet att bjuda på. Dit hör progressivt ökande barnbidrag. Dit hör att – trots det ekonomiska lägets begränsningar – överväga ett system med vårdnadsbidrag för dem som så skulle önska i samband med ankomsten av ett tredje barn. Dit hör också lagstiftning för att tillförsäkra den, som har vårdnaden om barn, meriteringspoäng vid ansökan inte blott till utbildning utan även till anställningar i offentlig och enskild tjänst och för befordran. Dit kan också höra ett tidigareläggande av skolstarten med ett motsvarande tidigare slut på skolan och tillträde till utbildningssamhället.

Säkert kan många andra förslag komma fram, exempelvis en förlängning av föräldraförsäkringen till att täcka hela spädbarnstiden. Det väsentliga är dock att det är de blivande föräldrarnas åsikter och önskemål man måste lyssna till, utan förutfattade meningar eller ideologiska inskränkningar och utan krav att låsa sig till en enda modell. Jag hoppas att den studie statistiska centralbyrån nu på regeringens uppdrag skall ta itu med inte bara kommer att fråga efter *orsakerna* till den sjunkande nativiteten, utan också på ett realistiskt sätt samtidigt – liksom i Frankrike 1976 – försöker få besked om vad man tror om *botemedlen*. Ur kunskapen om samhällsutvecklingens och den hittills förda politikens konsekvenser måste vi utforma en ny konsekvensernas politik.

En av de känsligaste aspekterna på befolkningsfrågan har jämställdhetsideologin förefallit att leda till. Allteftersom jämställdheten, inte minst i vårt nuvarande utbildningssamhälle, varje dag gör nya framsteg tycks stridstrumpeterna snarast bli gällare. Den svenska motsvarigheten till Annie i Annie get your gun, i gestalt av Fredrika-Bremer-Förbundets ordförande, tycks mena att "allt vad männen kan, kan vi göra bättre". I vissa avseenden har hon obestriddligen rätt. Vi män är klart sämre, för att inte säga helt utklassade, när det gäller att vänta barn, att föda barn och att amma barn. Det skulle fordras övermänskliga kirurgiska och endokrinologiska insatser för att åvägbringa jämställdhet i dessa hänseenden. Jag skulle önska att man från kvinnorörel-

sernas sida trots allt ville erkänna detta förhållande. oavsett om man gillar eller ogillar det i princip, och anpassa sina förslag till en än så länge ofrånkomlig verklighet.

För om vi å ena sidan erkänner kvinnans lika rätt till utbildning och arbete, men å den andra måste konstatera att det svenska folkets framtid står och faller med att dess kvinnor mellan 20 och några och 30 års ålder tar på sig besväret – och glädjen – att vänta, föda och i görligaste mån amma två eller tre barn. så måste vi finna former för att förena dessa önskemål. I sak kommer man knappast ifrån det faktum att biologiska skäl begränsar barnafödandet till en relativt kort period, 10–15, högst 20 år av de flesta kvinnors liv, medan yrkesutbildning och yrkesarbete kan försiggå under kanske 50 år av deras liv, ibland t. o. m. längre – och man behöver faktiskt bara 30 av dem för att få full ATP, och denna beräknas på de 15 bästa årens inkomster. Barnperioden kommer inte tillbaka, om man har missat den; yrkeslivet står, i princip, till buds fram till och kanske förbi pensionsåldern. Fastän livet är längre nu än förr, tycks perspektivet för många i stället ha blivit kortare. Det vore önskvärt att man kunde levandegöra också de långa perspektiven för yngre människor, kanske i samband med samlevnadsundervisning enligt Gotlandsmodell.

Herr talman! Ett av de vanligaste ekonomiska argumenten till förmån för en ökad nativitet här i landet har varit nödvändigheten att få tillräckligt med vårdpersonal för att ta hand om våra gamla: dvs. i klartext – oss själva. Argumentet är sannolikt i sak riktigt, men jag tror inte att det är särskilt användbart i marknadsföringen. Våra barns motiv att i sin tur få barn måste byggas på *deras* glädje av att se livet och släktet – kanske t. o. m. släkten – föras vidare genom en ny generation. Jag tror inte man skaffar barn för att de skall ta hand om sin egen eller någon annans farfar, och jag tror inte heller – som Kajsa Ekholm – att man skaffar sig barn för att så fort som möjligt själv stuva in dem på ett barndaghem. Mekanismerna till den oreglerade fortplantningen kan vi tillskriva hormonerna, men till nutidens reglerade fortplantning är motiven psykologiska, vilket inte utesluter en intuitiv strävan att ge livet en mening bortom vardagen, inte bara individuellt utan också, och kanske inte minst, för den biologiska enhet som familjen utgör.

Jag vill därför gärna sluta detta anförande med några ord om *familjen*. Familjebegreppet i äldre – och vidare – bemärkelse har dels medvetet angripits av ideologiska skäl, dels successivt uttunnats genom den ökade rörligheten inom och även utom landet.

I den artificiella värld som utgörs av massmedia och av politik, tillyxad för eller reflekterad i massmedia, förefaller "familjen" av i dag bestå av ett par personer av olika kön, sammanboende eller gifta, med ett, högst två små barn. Det är om denna "familj" som den s. k. familjepolitiken uppenbarligen handlar. Det är journalisternas egen generation som får stå för mönstret. Denna familj är emellertid en kortlivad företeelse: om ett fåtal år är barnen halvstora och reder sig rätt bra själva; föräldrarna kan redan vara separerade eller skilda. När mormor och morfar beskrivs i dagstidningarnas söndagsnoveller är det gamla tontar som läser Bibeln och täljer barkbåtar men som på något sätt redan har lämnat sinnevärlden. I själva verket är mormor numera i

genomsnitt 48 år och morfar något äldre. De har i många fall – och skulle kunna ha det i många fler – krafter att ta sig an både lilla Rödluvan och sina egna gamla föräldrar, som har blivit bortemot 80 och just hör till den generation som nu är mest i behov av hjälp. Vilka som skall ta hand om vårduppgifterna i det svenska fyragenerationssamhället är ett samhällsproblem som kräver nytänkande.

I fredags i förra veckan kunde de som var kvar i kammaren lyssna till Lilly Berganders försvarstal för sin motion om rätt för personer, som under en kortare tid stannar hemma för att vårda en sjuk anhörig, att få ersättning från försäkringskassan. Tidigare har både Gunnel Jonäng och jag, var för sig, motionerat i samma riktning, och med samma resultat, det vanliga: avslag, oberoende av om Sven Aspling eller Göran Karlsson hållit i klubban. Den här gången var det socialförsäkringsutskottet som drämde till och menade att sådant var inte familjemedlemmars sak, utan det skulle förstås "samhället" sköta, med hemsjukvårdare eller långvårdskliniker. Det skulle annars bli en alltför stor belastning på socialförsäkringsväsendet. Men, herregud, allt detta är ju kommunicerande kär! familjen – hemsjukvården – institutionsvården. Inte kan man ordna förhållandena i samhället utifrån den budgetmässiga belastningen av det ena eller det andra anslaget, utan efter vad som är praktiskt och mänskligt. Lilly Bergander lovade att komma igen, och det tycker jag att hon skall göra. Förr eller senare kan vi nog med gemensamma krafter få någon fason även på socialförsäkringsutskottet.

Endast om man på allt sätt försöker stärka och stödja familjen – i en vidare mening än vad som framgår av våra vanligaste bastuannonser – tror jag vi kan skapa ett psykologiskt klimat, som placerar in barnen i deras större sammanhang, som förmedlare av livet, av det vi trott på och arbetat för, det vi uppnått och det vi ännu inte uppnått, till nya släktled. Och om jag säger att den djupaste driften att vilja skaffa barn till världen är att vi själva vill leva vidare genom dem, låter det kanske både förmätet och egocentriskt, men den tanken kommer faktiskt inte primärt ur min fatatur eller ur Heidenstams, utan – som kammarens ledamöter kan läsa i betänkandets slutavsnitt – ur doktor Thorsten Sjövalles, "känd från" Riksförbundet för sexuell upplysning och en gammal grånad radikal och sedlighetsmotståndare. Det tål att tänka på, nu när startskottet har gått till den tredje befolkningsdebatten på 40 år och vi är på jakt efter tillvarons innersta drivkrafter.

Herr talman! Jag ber att få rekommendera kammaren att bifalla socialutskottets hemställan men att därutöver också läsa själva betänkandet vid nästa lägliga tillfälle. Det kunde ha haft som motto orden: "Intet folk med oförsvagad livsvilja och livskraft kan inför den i vårt land nu konstaterbara utvecklingstendensen underlåta att vidtaga energiska åtgärder för att få en ändring till stånd." Det låter kanske litet högtidligt i dag. Den som skrev det var emellertid snarare radikal än högtidlig. Orden var Gustav Möllers, i direktiven till 1935 års befolkningskommission.

I detta anförande, under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde Karl Leuchovius (m) och Blenda Littmarck (m).

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Befolkningsutvecklingen

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill först lyckönska socialutskottet till det fina initiativet att ordna en hearing om befolkningsfrågan och redovisa materialet på det sätt som skett. Inläggen från de olika sakkunniga och utfrågningen av dem har gett ett utmärkt material, som man verkligen önskar stor spridning. Andra utskott rekommenderas varmt att följa socialutskottets initiativ.

Det är svårt att tillföra debatten om befolkningsfrågan helt nya synpunkter – jag menar nya i den meningen att de inte redan framförts av någon under hearingen. Men ett markerande av de olika partiernas positioner i de viktigaste frågeställningarna i debatten om befolkningsutveckling och befolkningspolitik är på sin plats. Jag skall göra några sådana markeringar.

Det diskuterades under socialutskottets hearing om det är riktigt att ha en befolkningspolitisk målsättning och vad den i så fall bör vara. Omedvetet eller medvetet har klasser, partier och individer säkert någon typ av befolkningspolitisk målsättning eller befolkningspolitiska värderingar. Då är det bra att man uttryckligt söker formulera dem.

Nu behöver en sådan målsättning inte nödvändigtvis och i varje fall inte i alla lägen vara formulerad i sådana termer som att man önskar ett visst antal invånare i Sverige. Jag har större sympati för formuleringen att alla skall ha möjlighet att skaffa sig så många barn de vill ha. Bakom denna formulering ligger tanken att de flesta människor vill ha egna barn. Motiven härför diskuterades i socialutskottet. Det är inte nödvändigt att gå djupare in på denna fråga – vi kan utgå från denna önskan som given utan att stanna i vad som ändå blir spekulationer. Men något kan sägas.

Önskan att ha barn är säkert mycket sammansatt. För min del är jag benägen att lägga stor vikt vid ett behov av gemenskap. Trots förändringarna i familjens roll är släkterelationerna fortfarande något relativt givet och säkert som man kan återvända till, som ger ett slags trygghet. Men självklart finns en rad andra motiv.

För varje samhälle är behovet av det man kallar reproduktion det avgörande. Men den svåra frågan är hur detta i ett marknadssamhälle översätts i reaktioner och ställningstaganden hos individerna. Både i ett agrart samhälle – ett jordbrukssamhälle – och i ett socialistiskt planhushållningssamhälle är dessa sammanhang enklare, åtminstone i teorin.

Om den befolkningspolitiska målsättningen sålunda inte behöver vara formulerad i ett visst antal miljoner invånare i Sverige utan i stället bör formuleras på annat sätt, så måste jag ändå erkänna att man inte helt kommer ifrån den kvantitativa frågan. Detta är inget helt nytt problem. De generationer som föddes på 1890-talet var de sista som reproducerade sig, dvs. fick så många barn att befolkningstalet bibehölls. Tidigare föddes fler än vad som behövdes för reproduktion. Efter 1920-talet har det i allmänhet fötts färre än

vad som har behövts för reproduktionen av befolkningen i Sverige. Under hearingen i socialutskottet nämdes att antalet födda barn år 1977 uppgick till 96 000. Detta kan jämföras med i runt tal 120 000 per årgång i föräldragegenerationen.

De tre alternativ för befolkningsutvecklingen, som man nu arbetar med och som väl kan anses avgränsa de olika utvecklingsmöjligheter som är realistiska, bygger på födelsetalen 2,1, 1,8 resp. 1,5. Högalternativet innebär en befolkningsökning på ungefär en halv miljon i förhållande till nuläget, dvs. från 8,2 till 8,7 miljoner människor år 2025. Mellanalternativet leder till en minskning av befolkningen med ungefär en halv miljon och lågalternativet till en minskning år 2025 med 1,5 miljoner människor jämfört med läget i dag. De fruktsamhetstal man räknar med för de nu aktuella kvinnogenerationerna är, som redan nämnts, 1,6–1,8 barn i genomsnitt. Med nuvarande utvecklingstendenser kommer alltså befolkningen i Sverige att minska på medellång sikt.

Jag håller inte med dem som menar att detta är en stor katastrof. Om det bor 7,5 eller 8,2 miljoner människor i Sverige kan inte från någon som helst synpunkt vara avgörande eller mycket betydelsefullt. När jag gick i skolan fick jag lära mig att Sverige hade 6 miljoner invånare. Mina barnbarn får lära sig att det finns 8 miljoner invånare i Sverige. Men denna förändring i befolkningstalet har ju inte i och för sig inneburit att svenska folket lever tryggare, bättre eller vilka värderingar man nu vill anlägga. Andra omständigheter än denna förändring i befolkningens storlek har varit avgörande för utvecklingen.

Rörelser i en befolknings storlek är enligt mitt sätt att se en relativt passiv storhet. Varje produktionssätt har sin egen lagbundenhet för befolkningsutvecklingen. Stor eller liten folkmängd har en annan betydelse under det ena produktionssättet än under det andra.

Hastiga förändringar i en befolknings storlek kan däremot skapa en rad problem. Det gäller framför allt på tre olika områden, och här tänker jag återigen på det aktuella läget i Sverige. Hastiga förändringar i folkmängden – vare sig det gäller ökning eller minskning – skapar för det första problem på en rad samhällsområden när det gäller tillgången på olika nyttigheter och tjänster. Det gäller bostäder, det gäller sjukhusplatser, det gäller platser i skolan, det gäller befolkningens fördelning på olika näringsgrenar osv. Sådana förändringar kan för det andra skapa disproportioner i förhållandet mellan de olika ålderskullarna, mellan generationerna. Befolkningen i arbete kan bli liten i förhållande till antalet barn och pensionärer osv., vilket skapar problem. Förändringar i befolkningens storlek kan för det tredje skapa regionala problem, särskilt om de äger rum i samband med s. k. strukturförändringar inom näringslivet. Glesbygden kan bli helt utarmad på vissa ålderskullar osv., en företeelse som i dag är verklighet i en rad områden i Sverige.

Allt detta är problem som måste och kan mötas. Jag sympatiserar därför med kravet på större resurser till den demografiska forskningen, forskningen om befolkningsförändringarna och deras orsaker. Det första som krävs är ju

att man noggrant kan följa befolkningsutvecklingen och göra de nödvändiga prognoserna och analyserna. Endast då kan man snabbt ingripa.

Den befolkningsstillväxt som trots allt ägt rum i Sverige under senare år härrör som bekant till betydande del från invandringen. Mer än 10 % av de barn som nu föds har föräldrar som invandrat. För min del finner jag inget skrämmande eller negativt i detta. Min egen farfar var invandrare från Finland. Jag kan inte se att de generationer som kommit efter honom skulle ha inneburit något sämre tillskott till befolkningen i det här landet än andra. Däremot tar jag avstånd från tanken att luckorna i vissa svenska generationer skall fyllas ut genom organiserad import av arbetskraft. Till den som eventuellt vill motivera en sådan immigration med solidaritet gentemot fattigare folk vill jag säga att den ingenting har med solidaritet att göra. Att beröva andra folk de bäst utbildade, de mest produktiva, de mest rörliga är ju att försvåra deras utveckling. Skulle vi ha organiserad immigration till Sverige av solidaritetsskäl, då skulle den framför allt gälla äldre människor och utslagna. Svensk utlänningspolitik skall vara human och bygga på solidaritet med förföljda människor, men den får inte underordnas befolkningspolitiska argument. Och det återstår fortfarande mycket innan vi avlägsnat den diskriminering som det senaste årtiondets invandrare fortfarande är utsatta för. Invandrarnas stora problem får inte underskattas i något slags belåtenhets känsla över genomsnittlig svensk standard.

Man måste också bestämt ta avstånd från vissa argument i den allmänna debatten om befolkningsutvecklingen som talar om den svenska folkstammen eller kan återföras till militaristiska och allmänt chauvinistiska tankegångar. Här finns en riklig flora av fördomar som det gäller att bekämpa. Man bör också akta sig för formuleringar om barnafödandets betydelse som är utmanande för de människor som inte kan eller vill få barn av den ena eller andra orsaken.

Om de flesta människor vill ha barn – vilket är utgångspunkten – varför föds det då inte tillräckligt många i dagens Sverige för att bevara en oförändrad befolkning? Det finns många försök till svar på frågan i det material som socialutskottet gett oss. Att frågan är oerhört komplex är närmast en banalitet. Vad jag skulle vilja understryka som avgörande i ett läge när människor i allt högre grad själva kan bestämma om de önskar göra barn är följande:

Svårigheten för yrkesarbetande mödrar – och fortfarande är det mödrarna, inte fäderna som får dra det tunga lasset – att klara både omvårdnaden om barnen och yrkesarbetet.

De barn- och allmänt människofientliga inslagen i det nuvarande samhället. Skall jag låta barn växa upp i en miljö, t. ex. Stockholms innerstad, där jag vet att trafiken förgiftar barnen och kan allvarligt hämma deras utveckling – det är en fråga som många unga människor ställer sig.

Bristen på verklig kollektivitet och gemenskap för många familjer i det högkapitalistiska samhället med dess hårda krav på individen och ringa grad av solidaritet.

Den starkt ökade belastning, såväl ekonomiskt som arbetsmässigt, som

Torsdagen den
18 maj 1978

*Befolkningsutveck-
lingen*

flera barn innebär.

Den allmänna otryggheten i dagens samhälle, som kommer till uttryck i kriser, arbetslöshet och hot om arbetslöshet.

Den direkta utslagningen av många människor, även ungdomar, genom handikapp, olycksfall, alltför hårda krav i skolan och arbetslivet, alkohol, narkotika, som gör att många aldrig förmår att bilda familj eller misslyckas i försöken.

Jag skall inte förlänga uppräknningen. Ingen kan bestrida att de nämnda orsakerna troligen spelar en roll när det gäller svårigheten för människor att omsätta en ursprunglig önskan om barn i verklighet. Man behöver inte betrakta dessa orsaker som så självklara att inte undersökningar och fortsatt analys erfordras. Om man anser att det föds för få barn i dagens samhälle är felet enligt min mening i allt väsentligt samhällets. De låga födelsetalen är uttryck för att någonting är galeat. De kan vara utslag av en protest men torde framför allt uttrycka misströstan och verkliga svårigheter för människorna.

Vpk anser att man måste göra allt som är möjligt för att avlägsna dessa svårigheter, för att avlägsna de hinder som nu finns för människor att ha så många barn som de själva önskar. Det handlar i betydande utsträckning om djupgående och långsiktiga förändringar i samhället som är nödvändiga. I stället för det kapitalistiska samhället – som uppfostrar människorna att klättra på varandras ryggar för att söka nå lyckan och vars oundvikliga följeslagare är arbetslöshet och otrygghet i anställningen – måste skapas ett samhälle som garanterar alla ett meningsfullt arbete och som bygger på kollektiviteten och verklig gemenskap mellan människorna. Den nuvarande familjeformen, som betyder instängdhet och isolering för många, måste vidgas till en större gemenskap som omfattar flera generationer och flera människor över huvud taget. Vi måste känna ett gemensamt ansvar för alla barn, tillsammans dela både den glädje och det bekymmer det innebär att ha barn. *Den solidariteten i praktisk handling är motsatsen till konkurrensmentalitet, betygssjukt och marknadssamhällets förnedring av även barnen till ett slags objekt.*

Men reformarbetet måste självfallet börja i dagens situation. Vpk har länge arbetat för en förbättring av barnfamiljernas läge, för högre bostadstillägg och föräldrapenning, för en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, för demokratisering av skolväsendet, för studielön till alla över 16 år, för stöd till kollektiva boendeformer, för förbättring av hemspråksträning och hemspråksundervisning för att hjälpa invandrarbarnen, för en höjning och indexreglering av barnbidragen osv. En del av dessa förslag kommer att behandlas under återstoden av detta riksmöte, andra har avslagits men återkommer.

Ett barnvänligt samhälle måste skapas. Det är detsamma som ett människovänligt samhälle, där samverkan och gemenskap ersätter konkurrensmentalitet och kamp, där alla strävar gemensamt för det gemensamma bästa. Det är ett sådant socialistiskt samhälle som arbetarrörelsens pionjärer drömde om och som det är vpk:s målsättning att medverka till att skapa. Den kampen gäller alla områden av politiken – ekonomisk politik lika väl som

socialpolitik, trafikpolitik och kulturpolitik. I den meningen är befolkningsfrågan en övergripande politisk fråga.

Den är samtidigt i grund och botten som alla andra frågor en klassfråga. Det bör klart och bestämt sägas ut i ett läge när man riskerar att en allmän välvilja mot barnen och barnfamiljerna breddas ut som en ideologisk smet för att skyla över motsättningar och klassklyftor. Det är de sämst ställdas intressen vi förespråkar. Det är deras önsknings, deras drömmar som det kapitalistiska klassamhället brutalt gör om intet. En riktig lösning av det som kallas befolkningsfrågan förutsätter att överklassen berövas sina privilegier och verklig jämlikhet skapas. Det är därför det bl. a. behövs en förkortning av arbetsdagen för alla, inte bara för dem som har råd att avstå från en betydande del av sin inkomst.

Socialutskottet har skrivit sitt betänkande på ett nästan allt omfamnande sätt. Det är därför svårt att resa invändningar mot vad som står där. I likhet med utskottet anser jag en särskild befolkningskommission onödig. Däremot är det befogat, som utskottet också anför, med särskilda insatser för den demografiska forskningen och det befolkningsstatistiska arbetet. Det finns enligt min mening också skäl att bifalla yrkandet i vpk-motionen nr 92 om en snabbutredning för att framlägga förslag om åtgärder för att förbättra barnfamiljernas läge. Jag yrkar bifall till denna motion, väl medveten om att de nödvändiga åtgärderna sträcker sig över praktiskt taget alla politikens fält.

Socialministern RUNE GUSTAVSSON:

Herr talman! Vi har nu lyssnat till talare från de fem riksdagspartierna. Jag måste säga att det är sällan jag hört någon debatt här i kammaren då samstämmigheten i huvudfrågan varit så stor som här.

Jag vill passa på att ge uttryck för min uppskattning för det sätt på vilket socialutskottet har behandlat den här stora och viktiga frågan och det sätt på vilket mycket värdefullt material här har presenterats. Jag har den uppfattningen att det här kan bli mycket värdefullt för den fortsatta socialpolitiska och familjepolitiska debatten.

Som samtliga talare hittills i debatten redan framhållit har det allmänna födelsetalet nu sjunkit till det lägsta i den svenska befolkningsstatistikens historia. Det är en oroande utveckling, inte minst i perspektivet att antalet äldre kommer att öka starkt under de närmaste årtiondena. Vi går enligt prognoserna mot en förändring i befolkningsbalansen som kommer att medföra stora försörjningsproblem i framtiden.

En lugn och positiv befolkningsutveckling är självfallet av största vikt för vårt samhälle.

Vi har under en följd av år trots det låga födelsetalet haft en relativt positiv utveckling, tack vare vår invandring.

Jag vill emellertid betona att vi inte kan acceptera det förhållandet att det råder brister i vårt samhälle som innebär att människorna inte skaffar de barn de egentligen vill ha.

Att ha barn – att få följa ett barns utveckling under dess första år, under

skolåren och upp i vuxen ålder – är en stimulerande och rik upplevelse för föräldrarna. Det innebär också ett stort ansvar att ha barn, ett ansvar som i första hand måste vara föräldrarnas. Samhällets ansvar måste vara att ge föräldrarna kompletterande stöd på skilda områden. Dit hör att genom planering för goda boendemiljöer, goda uppväxtmiljöer, god gemenskap och ett arbetsliv som tar hänsyn till barnfamiljernas situation skapa förutsättningar för goda livsvillkor för barnen.

Min uppfattning är att en positiv befolkningsutveckling i vårt land i första hand hänger samman med våra möjligheter att skapa ett barn- och familjevänligt samhälle. Det har jag tidigare deklarerat här i kammaren, och jag vill återigen upprepa det.

Regeringen har i regeringsdeklarationen på olika områden redovisat en rad konkreta åtgärder för att föra vidare en socialt inriktad reformpolitik och för att värna och utveckla vårt fria och öppna samhälle.

På punkt efter punkt har regeringen lagt fram och lägger fram förslag till en förbättrad familjepolitik, som vill ge föräldrarna valfrihet och barnen möjlighet till goda uppväxtvillkor.

Riksdagen har sagt ja till regeringens förslag om en utbyggd föräldraförsäkring och till den utvidgade rätten till ledighet för småbarnsföräldrar. Dessa förbättringar har tillkommit för att skapa större möjligheter för föräldrar och barn att vara tillsammans och större valfrihet för föräldrarna. Regeringens familjepolitiska grupp arbetar nu vidare på att i ett tredje steg lägga fram förslag om en samlad lösning av frågorna om utbyggd föräldraförsäkring och vårdnadsbidrag i takt med vad det ekonomiska utrymmet medger. Barnbidraget har höjts senast den 1 april i år.

Stora satsningar har gjorts för att bygga ut barnomsorgen med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser under perioden 1976–1980. Kvaliteten i samhällets service för barnfamiljerna förbättras.

Frågan om att skaffa barn eller att avstå är naturligtvis inte enkel. Några enkla och entydiga svar finns inte. Många hävdar att förhållandena i samhället har lett till att familjer i dag inte har möjlighet att förverkliga det önskade barnafödandet.

Man kan också fråga sig om inte förhållanden i samhället i och för sig förändrat önskemålen om familjestorlek och samtidigt konstatera att utvecklingen först nu givit familjen möjlighet till en effektiv familjeplanering och därmed uppnående av andra mål. Jag tror bestämt att för många människor är brist på barnomsorg, långa arbetstider, dubbelarbete osv. avgörande för att inte skaffa barn eller för att inte skaffa fler barn. Många ställer sig också frågan om det är rätt att skaffa fler barn till världen när miljoner av världens barn svälter. För många är det en fråga om att våga sätta barn till en värld som man upplever hotas av krig, svält eller miljöförstöring.

Jag har utifrån dessa frågeställningar tagit initiativet till en bred statistisk undersökning för att få fram orsakerna till den vikande befolkningsutvecklingen. Inte minst har det för mig varit viktigt att få reda på vad människorna själva anser vara anledningen till att det uppenbarligen föds ett mindre antal barn i dag än tidigare.

Man kan formulera ett antal hypoteser inför en sådan undersökning. Är det kanske så, att de stora omflyttningarna under 1960-talet ledde till att det sociala nätverket och därmed släkt- och familjekänslan bröt samman och att detta förklarar nedgången i födelsetalen? Eller är det kanske så, att de effektivare preventivmetoderna först nu givit familjerna möjlighet att skaffa sig det antal barn man egentligen alltid eftersträvat? Eller är det kanske helt enkelt så, att människornas ökade krav – t. ex. på boendestandard med egna sovrum för barnen – i sig begränsar familjestorleken?

Det material jag har sett har inte givit något entydigt svar på dessa frågor. De experter som uttalat sig har uppenbarligen också delvis olika uppfattning om de verkliga orsakerna till fruktsamhetsnedgången. Faktum är att vi i dag saknar kunskap om fruktsamhetens nivå och utveckling i olika socioekonomiska grupper, i olika regioner, i olika utbildningsgrupper etc. Vi måste därför göra en kartläggning, som ger svar på frågan om fruktsamheten över huvud taget sjunkit och i så fall om den sjunkit generellt eller endast i vissa grupper av befolkningen. Vi måste få svar på frågan om antalet barnlösa familjer ökat eller om antalet barn per familj minskat.

Jag har givit statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra denna undersökning. Som utskottet har framhållit är orsakssammanhangen bakom de sjunkande fruktsamhetstalen komplicerade. En informell referensgrupp med sociologisk och socialmedicinsk expertis kommer därför att medverka vid undersökningens genomförande. Undersökningen skall omfatta två delar: en registreringsdel där basinformation insamlas och en attityddel där människors attityder till barnafödande skall kartläggas. Den allmänna målsättningen med attitydundersökningen är att söka kartlägga hur eller om attityder förändrats till barnafödande, familjebildning och familjestorlek.

När det gäller planering av barnantalet framgår av utskottsbetänkandet att det första barnet är planerat till 75 % och det yngsta till 85–90 %. Jag tror att de flesta barn i framtiden kommer att vara planerade till närmare 100 %.

Vilka skilda insatser i och förändringar av samhället behövs då för att få en höjning av födelsetalen? Jag hoppas att vi genom denna undersökning skall få svar på den frågan. Genom undersökningen bör man kunna klarlägga hur familjebildning och barnantal påverkas av det ökande förvärvsarbetet och den därav nödvändiga förändringen av arbetsfördelningen inom familjen. Man bör också kunna få vetskap om hur människor själva ser på förändringen av ekonomisk standard och servicen från samhällets sida när barnantalet ökar.

Avslutningsvis vill jag säga att undersökningen är ett led i det grundläggande arbete vi bedriver för att skapa en tillvaro, där människor kan känna sig trygga och vågar ha en framtidstro. Då är också framtidsfrågorna, som gäller vårt livsrum och vår miljö, av avgörande betydelse.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är inte mer än fyra år sedan Förenta nationerna höll sin stora befolkningskonferens i Bukarest. Överbefolkningen hade kommit att bli ett av de stora globala problemen som angår alla och vars lösning är av

Torsdagen den
18 maj 1978

*Befolkningsutveck-
lingen*

avgörande betydelse för vår jords utveckling. Det kan därför synas märkligt att jag förra julen började intressera mig för den negativa befolkningsutvecklingen här i Sverige. Statistiska centralbyrån hade publicerat sina siffror om förändringen i födelsetalet, och jag roade mig med att få dem framskrivna till år 2015. Resultatet blev så alarmerande att jag tillsammans med några kamrater väckte en motion, 1976/77:730.

Behandlingen av motionen dröjde, därför att de socialdemokratiska ledamöterna i socialutskottet begärde en hearing med anledning bl. a. av min motion. Nu efteråt är jag ytterligt tacksam för denna begäran och för att behandlingen av motionen dröjde så länge. Det föreligger ett utskottsbetänkande som är enhälligt, utomordentligt instruktivt och av stort intresse, och jag finner det naturligtvis vara mycket positivt. Dagens långa debatt om detta enhälliga betänkande visar också att riksdagen tar allvarligt på det problem jag pekade på i min motion.

Herr talman! 1977 var det summerade fruktsamhetstalet i vårt land 1,64. Det innebär att det är det antal barn som varje kvinna föder under sin fruktsamma ålder. För full reproduktion i vårt land fordras att varje kvinna föder 2,1 barn, vilket i statistiska centralbyråns beräkningar har kallats för högalternativet. Jag skall kalla det så också i fortsättningen.

SCB:s lågalternativ med 1,5 som fruktsamhetstal visar, om det skulle bli verklighet, på en minskning av vårt lands befolkning med 18 % eller 1 1/2 miljon under de närmaste 50 åren.

Enligt mellanalternativet med ett fruktsamhetstal på 1,8 skulle befolkningsminskningen inskränkas till en halv miljon eller 7 %. Detta skulle dock erfordra att kvinnorna födde fler barn än i dag.

Vilka konsekvenser får då en befolkningsminskning för vårt land? Det är en betydelsefull fråga, dels eftersom den är aktuell, dels därför att svaret på den måste ligga till grund för samhällsplanering, för fastställande av vår utbildningspolitik och av vår ekonomiska politik, vår näringspolitik m. m.

I utskottets betänkande redovisas från hearingen många intressanta uppgifter. Docent Carl Johan Åberg har gjort vissa undersökningar som jag finner skäl att delvis redogöra för i korthet. Med de antaganden som han gjort om produktionskapacitet och arbetstidens längd påvisas markanta skillnader i bruttonationalproduktens tillväxt beroende på fruktsamhetstalen.

Enligt lågalternativet kan BNP antas växa med 0,9 % per år under den antagna 50-årsperioden. Enligt mellanalternativet och högalternativet är motsvarande siffror 1,2 resp. 1,5 %. Om denna tillväxt räknas fram under 50 år, framgår med stor tydlighet vilken oerhörd skillnad i vår välståndsutveckling som de olika talen för fruktsamhet ger. Om man dessutom tar i betraktande att under denna tidsperiod utvecklingen i tredje världen är beroende på välståndsutvecklingen i industriländerna, är det självklart att våra möjligheter att bidra till u-länderna är beroende av vår egen befolkningsutveckling.

Men det är inte bara bruttonationalproduktens utveckling som är beroende av denna. Samhällsplaneringen bygger på att vi har tillgång till rimliga prognoser. Antalet sjukvårdsplatser, läkare och öppenvårdsinstitutioner är

beroende av hur många människor som behöver vård. Också utbildningskapaciteten måste bedömas med hänsyn till befolkningsutvecklingen.

Låt mig ta några exempel som redovisas i betänkandet. Enligt låg- och mellanalternativen skulle antalet elever i den obligatoriska skolan minska med 475 000 resp. 250 000 fram till år 2025. Högalternativet skulle ge en mindre ökning.

Vidden av problemet kan belysas med följande data.

Under förra läsåret fanns det i Sverige 46 000 skolklasser och ca 80 000 lärare. Av dessa lärare var 50 000 under 40 år och kommer alltså fortfarande att vara verksamma vid skelskiftet. Enligt lågalternativet skulle lärarbehovet år 2000 uppgå till 59 000, dvs. obetydligt fler än de som i dag redan är verksamma och är under 40 år. Utbildningen av lärare borde alltså redan nu skäras ner till mycket, mycket låg nivå.

På samma sätt är planeringen av barnomsorgen helt beroende på befolkningsutvecklingen. Till detta kommer, vilket här också förut påpekats, att om vi föder för få barn blir relationen mellan produktiva och icke produktiva kategorier i vårt samhälle oförmånlig och försörjningsbördan på de aktiva ökar.

Också den regionala utvecklingen blir beroende på befolkningstillväxten. En minskning av befolkningen kommer i första hand att drabba de regioner där utflyttningsproblemen redan i dag är akuta.

Gabriel Romanus tog här upp frågan om vi behöver en befolkningspolitisk målsättning. Jag tror att han sade, vilket jag också instämmer i, att vi på sikt behöver det, men att tiden i dag kanske ännu inte är mogen för att fastställa en sådan.

Låg- och mellanalternativen skapar emellertid sådana problem och så negativa effekter att målet måste vara att inrikta den svenska befolkningspolitiken på att skapa betingelser för att uppnå åtminstone en stationär befolkning.

Herr talman! Hur skall nu detta ske? Socialstyrelsen må råda oss att äta sex till åtta skivor bröd om dagen, men den kan knappast råda oss att föda fler barn. Det betydelsefulla måste vara att se till att varje människa får möjlighet att skaffa det antal barn han eller hon vill ha och att därvid, vilket är betydligt svårare, se till att de vill ha barn.

Sverige är inte barnvänligt. I den allmänna debatten har barn alltmer kommit att betraktas som ett hinder. Vårt samhälle är ett vuxensamhälle.

Vi talar så mycket om att integrera, men vi integrerar mellan grupper i betydelsen vuxna med vuxna, barn med barn. Vi integrerar inte vuxna med barn. Barntillsyn har blivit ett begrepp innebärande ett friställande av barnen från de vuxna inom familjen. Vi behöver bara betrakta sydligare länder i vår egen världsdel: barn och föräldrar hör ihop, på resor, vid besök på nöjeställningar, vid kulturupplevelser, vid samtal runt utekaféerna. Man ser säkert inte barnen som vare sig en tillgång eller ett hinder – de hör oupplösligen ihop med de vuxna i familjen. Men så är det inte i vårt land. Att förverkliga sig själv har för många föräldrar blivit liktydigt med att ordna barntillsyn.

Också fritiden blir hos oss alltmer segregerad. För 30 år sedan fanns det familjeföreställningar, familjeutflykter och familjerabatter på allt från resor med tåg till inträdesbiljetter. Nu finns barnföreställningar och vuxenföreställningar, barnkultur och vuxenkultur. På område efter område växer segregationen. Hur skall vi vända på dessa förhållanden? Jag har inte svaret.

Jag bevistade för inte så länge sedan en internationell familjekonferens i Bonn. Då kom det bl. a. från västtysk sida fram att man anser det vara så besvärligt att ha barn. Jag vill tillägga att Västtyskland har det lägsta fruktsamhetstalet i Europa. Man ligger där 20 % under Sverige när det gäller antalet födda per 1 000 kvinnor. Det vanligaste barnantalet per familj i Västtyskland är ett barn – detta, vill jag påpeka, trots att man har kraftigt progressiva barnbidrag. Man tyckte att det var besvärligt och arbetsamt att ha barn, och man ansåg att en ytterligare förstärkning av progressiviteten för barnbidragen skulle ge människorna större möjligheter att klara av de svårigheter som sammanhänger med att man har flera barn. Jag är inte alls säker på att så är fallet. Att skapa ett barnvänligt samhälle tror jag är av mycket större betydelse än en sådan sak som ett kanske inte alltför starkt ökat ekonomiskt stöd. Men naturligtvis måste man utvärdera vad det beror på att människor inte vill ha ett tredje eller fjärde barn.

Av de inlägg som gjorts här i dag har framgått att man ställer frågan om orsakerna, men ingen vill ge sken av att ha svaret på den. Olika antaganden kan göras – och måste göras fritt och öppet. Men när man säger att den nedåtgående fruktsamheten beror på den kraftiga ökningen av kvinnlig förvärvsverksamhet är det alltför vanligt att man möts av frågan: Vill du då att kvinnorna skall stanna hemma? Här är det dock inte fråga om vad jag vill, utan det gäller att klagöra orsakerna till en ny situation som kan bli besvärande. När orsakerna har klarats upp är det tid att göra bedömningar och ställningstaganden med invägande av olika fakta. Därför var det glädjande att höra socialministern redovisa de undersökningar som nu kommer att göras.

Herr talman! När jag nu kommer att ange några tänkbara orsaker till nedgången i fruktsamheten, så innebär det inte primärt att jag påstår att de är de verkliga orsakerna, och det innebär inte heller att jag vill ta bort dem. Men låt mig här nämna några faktorer:

Var tredje graviditet här i landet avbryts genom abort. En minskning av antalet aborter skulle givetvis få en positiv inverkan på antalet födda i Sverige.

Vi vet att antalet barn i en familj är starkt korrelerat till graden av kvinnlig förvärvsverksamhet men också till bostadssituationen och till förhållandena i närmiljön.

Det starkt stigande antalet skilsmässor visar på en ökad instabilitet i samlevnaden och kan därigenom medverka till att antalet barn blir mindre, då man upplever en osäkerhet i de personliga relationerna.

Familjebildning utan äktenskap blir allt vanligare. Vi vet inte i vad mån ogifta föräldrar har större tendens till att skaffa sig få barn än gifta föräldrar. Däremot vet vi att flerbarnsfamiljernas ekonomiska situation är markant

sämre än sådana familjer som har färre barn.

Vi vet också att barntillsynsfrågan är nästan omöjlig att lösa för flerbarnsfamiljerna. Visserligen kan man försöka att entydigt knyta an detta till utbyggnadstakten i barnomsorgen, men enligt min mening är det fel att göra det. Inga föräldrar klarar nämligen av att ha tre eller fyra småbarn på daghem och fritidshem. Med en så stor familj och med arbetet att förflytta alla dessa personer blir det inte vare sig tid eller ork över att sköta vad som i övrigt måste göras i ett hem i form av tvätt, städning, hälsovård, matlagning, disk osv. Här har samhället gjort en felsatsning. Man har planerat och byggt ut barnomsorgen utan hänsyn till flerbarnsfamiljerna. Den som har två barn kan få samhällssubventioner på 50 000 à 60 000 kr. om året, och den som har tre eller fyra barn får ofta inte ett öre utöver barnbidrag och bostadstillägg, när sådana är motiverade.

Vi måste utgå från att de flesta både män och kvinnor vill förvärvsarbete under största delen av sitt vuxna liv. Samhället träder in och hjälper dem med barntillsyn och andra åtgärder som gör det möjligt att förena familjeliv med förvärvsarbete, och det är riktigt. Men samhället måste också acceptera att det finns människor som vill ha mer än två barn och att de också kan vilja förvärvsarbete under huvuddelen av sitt vuxna liv. Här anser jag att samhället har brustit. Man kan få ersättning för att följa sitt barn till förskolan. När familjen får det tredje barnet får man visserligen föräldraförsäkring under några månader, men kan man sedan inte klara barntillsynen blir det inget mer.

Ett sätt att lösa detta hade varit att gå med på det gamla moderata kravet, att kostnader för barntillsyn skulle vara avdragsgilla vid beskattningen – åtminstone för flerbarnsfamiljer. Så fort barnen vårdas någon annanstans än inom hemmets dörrar, t. ex. av familjedagmamma, utgår samhällsstöd till detta. Men om en dagmamma skulle komma hem till en flerbarnsfamilj utgår intet. Har man fler än två barn finns ofta inget annat sätt att kombinera förvärvsarbete med barn. I och för sig innebär rådande förhållande en oerhörd diskriminering av barnens rätt att vara i sitt eget hem – detta skall vara låst och tillbommat för att stöd skall utgå.

En annan utväg kan vara att helt enkelt räkna med att under den långa förvärvsperiod varje frisk människa har avstå från förvärvsarbete under ett antal år. Då går man emellertid miste om stödet för barntillsyn. Alla vet hur svårt det i dag är för en flerbarnsfamilj att klara sig på en familjeinkomst. Vårdnadsersättning skulle här vara en hjälp.

Det finns naturligtvis, herr talman, många olika åtgärder som skulle kunna vidtas. – Jag gav här bara en provkarta på några tänkbara orsaker till den situation vi i dag upplever. Arbetstiden kan förkortas för småbarnsföräldrar – riksdagen har också beslutat om detta. Bostadsbidraget kan höjas för flerbarnsfamiljer. Det råder en diskrepans vad gäller en- och trebarnsfamiljers rätt till ersättning för vård av sjukt barn. I dag innebär det att man har rätt till 12 dagar för ett barn och 18 dagar för tre barn. Men alla barn är ju inte sjuka på en gång. Den diskrepansen kan försvinna. Förvärvsavdraget, som sedan länge har varit 2 000 kr. och kom till i en tid när penningvärdet var helt

annorlunda, kan t. ex. höjas för flerbarnsfamiljer.

Men allt detta fordrar en annan inställning till barn också hos oss politiker. På område efter område har vi kunnat se att familjepolitiken i alltför ringa grad har beaktat flerbarnsfamiljernas problem. Jag har skäl att tro att litet av den ovilja som funnits här har kommit till av rädsla för att alltför många flerbarnsfamiljer i vårt land skulle få negativa verkningar av den ofta hett åstundade höjningen av den kvinnliga förvärvsverksamheten.

Herr talman! Utskottsbetänkandet innehåller mycket positivt och mycket av värde. Våra myndigheter får sina ögon öppnade och effekten på befolkningsfrågan av olika åtgärder kommer att beaktas. Forskning och utbildning inom demografi kommer att förstärkas. Vad som sker inom befolkningsområdet sker med en obönhörlig kraft. Det är ingenting – det har sagts här förut i dag – som kan styras med enkla medel. Forskningen är utomordentligt viktig. Jag skulle liksom utskottet vilja vidga forskningsproblemen utanför det demografiska området. Den demografiska forskningen är visserligen viktig, men andra, närliggande sociala områden är också av stor betydelse. Familjens roll i dagens samhälle, förändringar i familjestrukturen, förvärvsarbete och familjefunktion i ett föränderligt samhälle är områden som vi vet mycket litet om. Forskning på dessa områden kan vara förutsättningslös och därför värdefull. En annan fråga som bör belysas är frågan om vad den geografiska stabiliteten betyder för viljan att ha fler barn – även socialministern berörde denna. Har det faktum att den äldre generationen, dvs. farmors och mormors generation, finns inom räckhåll någon betydelse? Också den ökade isolering som småbarnsfamiljen så ofta upplever verkar kanske i sig avskräckande på viljan att skaffa sig de barn som man egentligen skulle vilja ha. Hur skall i så fall denna isolering brytas?

Herr talman! Jag tror mig kunna påstå att det från denna talarstol i dag har ställts ovanligt många frågor och förvånansvärt få påståenden. Detta är helt följdriktigt och ett tecken på den ödmjukhet vid behandlingen av ett nytt ärende som präglar också utskottsbetänkandet. Vi riksdagsledamöter vet så förfärligt litet, och vi behöver veta mycket mer för att kunna fullgöra våra uppdrag såsom ansvariga för samhällsutvecklingen i vårt land. Utskottets betänkande borgar för att vi och våra efterföljare kommer att kunna få tillgång till material som underlättar vår verksamhet. Utskottets betänkande borgar emellertid inte för att befolkningsminskningen i vårt land skall upphöra, och så var heller inte vare sig möjligt eller önskat. Att vi uppmärksammar problemen och lär oss att praktiskt taget alla åtgärder i vårt samhälle kan få återverkan på den befolkningspolitiska utvecklingen är ett stort steg framåt.

Jag är ytterligt tacksam för den behandling min motion har fått. Jag har en liten känsla av att jag tillsammans med andra motionärer har satt en sten i rullning. Kan detta bidra till att fler föräldrar får glädjas åt att de barn de önskar får födas och att dessa barn kan bidra till ökat välstånd i vårt land och därmed i någon mån i världen i övrigt, då har utskottets betänkande fått en stor räckvidd och kan bringa stor glädje till många, kanske inte minst till framtidens föräldrar.

LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag skall upprepa det som sagts åtskilliga gånger tidigare från denna talarstol, nämligen att det betänkande som vi diskuterar i dag säkerligen kommer att ligga till grund för debatter under såväl det här året som de år som ligger framför oss. Betänkandet är ett av de mest intressanta och tankeväckande dokument som ett utskott i riksdagen har åstadkommit. Vi som motionerat i dessa frågor är oerhört tacksamma för det allvar med vilket utskottet har gripit sig an frågorna, för den grundlighet med vilken utskottet penetrerat problemen och för det vida paraply av åtgärder som skisseras och föreslås i betänkandet.

Det är bra att vi får en statistisk undersökning av orsakerna till den låga nativiteten – vi lär ju knappast ha haft ett lägre födelsetal sedan vi införde folkbokföringen på 1740-talet. Vi är medvetna om, vilket också har framhållits tidigare, att det visst inte bara är i Sverige som en liknande debatt förs. Denna diskussion har flera gånger tagits upp bl. a. i Europarådet, och som alltid har man också vid dessa diskussioner varit mycket osäker när det gäller anledningarna till den låga nativiteten. Somliga hävdar att människor inte vågar skaffa sig barn under den ekonomiska kris som råder, andra säger att det låga födelsetalet beror på att jämställdheten mellan man och kvinna både på arbetsplatsen och inom familjen har gått för långt, och man hävdar att kvinnorna borde gå tillbaka till hemarbetet och känna sitt ansvar för hem och barn. Vi vet inte om förklaringen är denna. Inte heller vet vi om det är riktigt som vissa sociologer säger, bl. a. Kajsa Ekholm och Rita Liljeström, att det här är en kvinnoprotest. Detta har också åtskilliga gånger tidigare framförts från politiskt kvinnohåll.

Sedan 1930-talet har i alla fall några viktiga händelser inträffat. Tack vare tillkomsten av familjeplanering och abortlagstiftning har kvinnan i dag både rätt och möjlighet att själv bestämma det antal barn hon vill ha. Därför kan man säga att den nativitet vi har i dag på ett helt annat sätt än nativiteten förr ger uttryck för hur kvinnan ser på sina och samhällets möjligheter att ta hand om barnen och skapa trygghet åt dem. Vi behöver ju bara se oss omkring för att kunna konstatera hur svårt det är att vara småbarnsförälder i ett samhälle som säkert med all rätt ofta kallas för barnvänligt.

Det finns kanske vissa faktorer som motsäger detta, och jag vill djupt beklaga att regeringen icke fann medel att fortsätta det Gotlandsprojekt som utskottet nu tar till intäkt för förslagen om att man skall sprida liknande runt om i landet.

I ett projekt – som tillkom efter en motion som jag, kamrater här i riksdagen och Socialdemokratiska kvinnoförbundet låg bakom – krävdes en stor samlad insats. Det var ett projekt om sex och samlevnad, och det har redan i dag visat att aborterna minskat i antal och att födelsetalet ökat något.

Det är helt självklart att det tar rätt lång tid att starta ett projekt, och det tar ganska lång tid att få det allmänt accepterat, så att det omfattas av både män och kvinnor. Jag vill verkligen hoppas, att man när nya regionala liknande försök planeras, såsom utskottet föreslår, verkligen tänker på att det krävs tid och insatser. Men de insatser som har gjorts har alltså redan i dag, efter tre år,

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Befolkningsutvecklingen

medfört något av en trend som motsäger det som många hävdar, nämligen att det sjunkande födelsetalet kan vara kvinnornas protest, när kvinnorna nu för första gången har möjlighet att själva bestämma hur många barn de vill sätta till världen.

Jag delar Göran Karlssons och utskottets uppfattning att det inte går att enbart forska efter anledningarna. De är säkerligen mångtydiga. Det är säkert nödvändigt att vi får en kartläggning och att man satsar betydligt mer på den demografiska forskningen.

Jag tror också, att när vi framdeles skall diskutera den långa raden av åtgärder på olika områden över hela det inrikespolitiska fältet, kommer vi ändå att ha olika ideologiska uppfattningar om på vilket sätt vi önskar lösa de här frågorna. Man kan – och det har sagts från borgerligt håll – tala om en politik som främjar jämställdheten. Jag delar inte uppfattningen att den nuvarande politiken verkar för jämställdhet. En hel del inslag inom den borgerliga regeringens politik tyder i stället på att man har den inställningen att kvinnorna skall vara i hemmet. Vårnadsbidraget är ett bra exempel på det. Att i föräldraförsäkringen införa en bestämmelse som innebär att ersättning inte utgår för förlorad arbetsförtjänst under en månad utan bara med en garantisumma på 32 kr. är, enligt vår åsikt, inte heller att främja jämställdheten.

Nej, vi menar från socialdemokratiskt håll att det är helt andra åtgärder som skall till och att det är vårt ansvar att fortsätta med jämställdhetsarbetet. Framför allt måste arbetet på att bryta ner invanda föreställningar om vem som inom familjen skall ha ansvar för barnen fortsätta och intensifieras.

Vi har i detta sammanhang nämnt barnomsorgen, och jag kan också nämna planeringen av våra nya bostadsområden. Oerhört många frågor är integrerade i detta arbete, men jag tror att vi framför allt för att nå målet med att barnet står i centrum och att – vilket är mycket svårt i dag – ge föräldrarna förutsättningar att kombinera yrkesarbete med aktivt föräldraskap, med möjligheten att varje dag gemensamt och avspänt vara tillsammans i familjen, inte får nöja oss med sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar. Det är endast en mycket liten del av föräldrarna som har ekonomiska förutsättningar att tillgodogöra sig denna möjlighet. I dagens läge är det omöjligt för ensamma föräldrar.

Vi har inom vårt kvinnoförbund sedan länge drivit kravet på sex timmars arbetsdag för alla, och vi hävdar att det är viktigt att fortsätta att driva det kravet. Vi menar verkligen allvar när vi hävdar att man bör ge föräldrar och barn möjligheter till ökad samvaro och skapa reella förutsättningar att förena föräldraskap och förvärsarbete. Den kortare arbetsdagen är också nödvändig, om man skall kunna förena ett fackligt och ett politiskt arbete med föräldraskap och en avspänd gemenskap inom familjen.

Jag vill slutligen, herr talman, trycka på att lösningen på de frågor och de problem som vi här har diskuterat under många timmar först och främst är en fråga om solidaritet. Med jämna mellanrum får vi veta att barnfamiljernas ekonomiska standard ligger klart under den som familjer utan barn lever på. Så länge barn utgör en ekonomisk påfrestning för familjerna kommer

solidariteten inom familjen att sättas på prov när man skaffar sig barn.

Det är därför nödvändigt att vi undersöker hur mycket av våra framtida resurser som vi måste avdela för att förbättra barnfamiljernas ställning i förhållande till övriga. Det finns, herr talman, inga enkla lösningar på vår befolkningssituation. Man måste, som också ett enhälligt utskott har uttalat, ta ett ordentligt och samlat grepp över hela problematiken.

Med detta anförande, i vilket Gudrun Sundström, Wivi-Anne Cederqvist och Hagar Normark (samtliga s) instämde, var överläggningen slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 729 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 32 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 729 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 293

Nej - 14

Andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 14 Barn- och ungdomsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:33 med anledning av motioner om barn- och ungdomsvård.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Den fråga vi nu skall behandla har en så klar anknytning till det föregående ärendet att jag tycker det är synd att utskottet inte behandlade det hela i ett sammanhang.

I den föregående debatten om befolkningsfrågan sade Ingrid Sundberg att vi har ett barnvänligt samhälle. Jag delar den uppfattningen och vill tillägga

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Barn- och ungdomsvård

Torsdagen den
18 maj 1978

Barn- och ungdomsvård

att detta inte bara gäller barnen utan att det i hög grad också gäller ungdomarna.

Låt mig kortfattat kommentera socialutskottets behandling av den motion som jag tillsammans med några ytterligare moderater väckte under den allmänna motionstiden och som handlar om samhällets barn- och ungdomspolitik. En motion med likalydande innehåll väcktes även vid det förra riksmötet och avstyrktes även då av utskottet.

Utskottet har denna gång relativt utförligt redovisat olika utredningsaktiviteter som pågått eller pågår kring det breda fält som samhällets barn- och ungdomspolitik utgör. Det är bra att så har skett. Det belyser nämligen ytterligare den principiella skillnad som finns mellan utskottet och motionärerna när det gäller de frågor som tas upp i motionen. Även förra året framkom denna principiella skillnad, då kanske ännu mer markerad än nu, eftersom utskottet nu något har tonat ner den tidigare argumenteringen, som enligt min uppfattning byggde på en felsyn.

Fortfarande har dock utskottet den uppfattningen att det bästa är att på det sätt som nu sker undersöka mera begränsade frågekomplex och söka lösa förekommande problem allt efter de skiftande förutsättningar som kan föreligga inom varje område.

Innebörden i detta sätt att se på problemet har bl. a. den konsekvensen att arbetsmarknadsproblem för ungdom skall lösas inom arbetsmarknadspolitikens ram, att sådana problem som rastlöshet, oro, mobbning och dåliga studieresultat i skolan skall lösas inom skolpolitikens ram, att alkohol- och narkotikaproblem bland barn och ungdom skall lösas inom alkohol- resp. narkotikapolitikens ram, osv.

I förra årets diskussion kring dessa frågor redovisade jag resultatet av några stickprovsvis gjorda undersökningar rörande det samlade resultatet av samhällets barn- och ungdomspolitik under de senaste årtiondena. Resultatet var synnerligen nedslående. Sedan dess har ytterligare undersökningar publicerats, som bekräftar denna nedslående bild i ännu skarpare belysning. Jag syftar här på den av Eckart Kühlhorn i tidningen BRÅ-apropå nr 1 år 1978 redovisade undersökningen om riskerna för att ungdomar hamnar snett i 1970-talets samhälle jämfört med t. ex. 1950-talets samhälle. Enligt denna undersökning skulle riskerna i det närmaste ha fördubblats. Åtskilliga statistikserier anges bekräfta dessa ökade risker. Som en anknytning till den föregående debatten vill jag väcka frågan, om inte en av orsakerna till den låga nativiteten i vårt land kan vara att man helt enkelt inte vill sätta barn till världen med sådana risker som här föreligger för att barn och ungdomar kommer snett i tillvaron.

Enligt min mening kan samhällets barn- och ungdomspolitik därför inte längre ges en så söndersplittrad inriktning som den hittills har haft. Jag tror att tiden är inne för ett samlat åtgärdsprogram, byggt på en ordentlig kartläggning av hela det barn- och ungdomspolitiska fältet.

I andra sammanhang tvekar man inte att tillsätta utredningar och kommittéer. Varför inte låta genomlysas denna problematik, som vi har dragit upp i motionen, på samma sätt som man gjort med andra stora samhällsfrå-

gor? Varför inte tillsätta en offentlig parlamentarisk utredning, med bara en bråkdel av de resurser som t. ex. energikommissionen hade, för att ta fram ett samlat program för samhällets barn- och ungdomspolitik?

Herr talman! Förenta nationerna har beslutat att året 1979 särskilt skall ägnas åt barnen i världen. Åtgärderna under det internationella barnåret bör enligt FN också inrymma ökad forskning om barn och ett vidgat utbyte av rön och erfarenheter. Den svenska regeringen har utsett en beredningsgrupp, som har huvudansvaret för barnårets genomförande. Enligt min mening ligger de förslag som vi motionärer framfört i vår motion väl i linje med dessa intentioner från FN. En kartläggning av det slag som vi efterlyst är, oavsett om den sker inom ramen för en mer vetenskapligt inriktad forskning eller inom ramen för en statlig utredning, ett arbete som snarast bör startas.

Utskottet har i år uttalat att den kartläggning vi har efterlyst mera ter sig som en uppgift för forskningen. Jag vill gärna ta fasta på detta uttalande från utskottets sida och uttrycka den förhoppningen att den beredningsgrupp som regeringen har tillsatt för genomförandet av FN:s barnår kan initiera en forskning med en bredd som vi motionärer har efterlyst.

Men, herr talman, tiden hastar. Allt fler ungdomar förloras som offer för en sedan länge osäker, splittrad och därför handlingsförlamad barn- och ungdomspolitik i vårt land.

Herr talman! Att gå emot ett enigt utskott är fåfängt. Jag har därför inget yrkande.

I detta anförande, under vilket förste vice talmannen övertog ledningen av kammarrens förhandlingar, instämde Rolf Dahlberg (m) och Sten Svensson (m).

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Eftersom herr Körlof inte hade något yrkande kan jag bara med hänvisning till vad utskottet har skrivit i sitt yrkande om avslag på motionerna yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill bara göra en enda liten anmärkning. Det är förvisso ett ungdomsovänligt samhälle som vi håller oss med – det kan jag hålla med om – inte minst med hänsyn till att tiotusentals ungdomar i dag går utan jobb. Däri ligger den verkliga faran, men i det sammanhanget är bl. a. herr Körlof och hans partivänner delaktiga i att inte de åtgärder har vidtagits som har varit nödvändiga.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag delar naturligtvis Göran Karlssons uppfattning att ett av de verkligt stora problemen är att så många ungdomar går utan jobb. Men det är bara en del av det enormt stora problemkomplex som vi motionärer har tagit upp.

Vi menar ju att man skall genomlysra hela det barn- och ungdomspolitiska fältet och få till stånd ett samlat åtgärdsprogram, där man på en mängd olika sätt kan se till att barn och ungdomar inte kommer snett i vårt samhälle.

Torsdagen den
18 maj 1978

*Längre semester
för gruvarbetare,
m. m.*

Självklart har jag den uppfattningen att arbetsmarknadspolitiken är en viktig del av detta.

Däremot delar jag inte uppfattningen att den nuvarande regeringen har en avgörande skuld i att vi har en hög ungdomsarbetslöshet. Den är ett resultat av en ekonomisk politik som är förd under många år med socialdemokratiskt styre.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det är bara den skillnaden att på den tiden fanns det inte så många arbetslösa som det finns nu. Herr Körlof kan ju studera de siffror som gäller i dag – de är tillräckliga för att belysa riktigheten i det svar jag gav.

Herr Körlof talar om en genomlysning, ett samlat grepp och allt vad det är som skulle behövas på det här området. Det är inte det som vi behöver, utan det är andra åtgärder av mångskiftande slag som måste sättas in.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 15 Längre semester för gruvarbetare, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:34 med anledning av motioner om semesterlagstiftningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:295 av Alf Lövenborg (apk), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle föreslå införandet av sex veckors semester för gruvarbetare,

1977/78:706 av Gunilla André (c) och Anne-Marie Gustafsson (c),

1977/78:1094 av Maj-Lis Landberg m. fl. (s),

1977/78:1095 av Inger Lindquist (m) samt

1977/78:1709 av Karin Ahrland (fp) och Hans Lindblad (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande införande av sex veckors semester för gruvarbetare att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:295,

2. beträffande beräkning av semesterlön på övertidsersättning att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:706,

3. beträffande intjänande av semesterlön vid arbetslöshet och arbetsmarknadsutbildning att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1094,

4. beträffande översyn av semesterlagen m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1095,

5. beträffande semesterförmåner för totalförsvarets A-personal att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1709.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl. a. arbetarpartiet kommunisternas förslag om längre semester för gruvarbetare. Utskottet säger nej till motionen, men betänkandet innehåller trots detta en rad argument som stödjer de krav som vi har ställt.

Gruvarbetarna har som bekant under många år på olika sätt sökt aktualisera de faror som själva arbetsmiljön innehåller. Dit hör förekomsten av radon, dieselgas m. m.

Gruvarbetarnas fackliga organisationer har drivit kampanj i frågan och även fått myndigheterna att mera börja uppmärksamma de risker som föreligger.

Strålskyddsinstitutet citeras på s. 3 i betänkandet, där man framhåller att de luftföroreningar som gruvarbetare utsätts för kan tänkas påverka andningsorganens funktionsduglighet. Slutsatsen är: "Det är därför i detta fall icke lätt att frånskriva en semesterförlängning en riskminskande verkan." Så heter det på det något tillkrånglade språket.

Arbetskyddsstyrelsen drar samma slutsats.

Både strålskyddsinstitutets och arbetskyddsstyrelsens yttrande vittnar om stor osäkerhet när det gäller strålningsrisk för gruvarbetare. Man vet inte om riskerna är försumbara eller farliga. Bara denna tveksamhet är i och för sig ett argument för nya åtgärder för att skydda människors liv och hälsa. Tror man att en förlängd semester över huvud taget kan ha en riskminskande verkan, då skall man naturligtvis inte tveka.

Det finns också en rad andra argument att anföra. Vi vet ju att gruvarbete är oerhört pressande. Var och en som bara har besökt en gruva inser det. Gruvarbetarna arbetar ofta i dunkel, i artificiell belysning i en fuktig miljö. De omvärvs ständigt av dålig luft, oljedimma och radongas. Olyckorna är också många. Statistiken visar klart att jobbet är livsfarligt. Mot den bakgrunden blir fritiden så oerhört mycket värd, längtan ut till andra miljöer så mycket större.

I år kommer man förmodligen att tvångspermittera många gruvarbetare, men det är en annan sak. Vi har emellertid i vår motion anknutit till gruvbranschens nuvarande svårigheter och framhållit att det måste vara bättre att ge gruvarbetarna en sjätte semestervecka än att gå fram med avsked. Målsättningen måste vara att jobben skall räcka åt alla, och den målsättningen befrämjas ju genom förlängd semester, även om detta inte är något huvudargument.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 295.

KJELL NILSSON (s):

Herr talman! I föreliggande betänkande behandlas ett antal motioner med anledning av den nya semesterlagen. I motionen 1977/78:295 av Alf Lövenborg föreslås införandet av sex veckors semester för gruvarbetare. Huvudmotivet för sex veckors semester för gruvarbetare är enligt motionären att man har en dålig arbetsmiljö i gruvorna. Att det är en besvärlig arbetsmiljö förnekar inte utskottet.

Torsdagen den
18 maj 1978

*Längre semester
för gruvarbetare,
m. m.*

Semesterkommittén, vars betänkande låg till grund för propositionen om den nya semesterlagen och socialutskottets betänkande 1976/77:32, slog fast att man inte skulle kompensera en dålig arbetsmiljö med en längre semester. Där det förekommer dålig arbetsmiljö måste huvudargumentet för att bekämpa det förhållandet vara att förändra arbetsmiljön och göra den bättre – inte att acceptera en dålig arbetsmiljö genom att ge längre semester. Vi menar att åtgärder i sådana fall skall vidtas för att åstadkomma en drägligare arbetsmiljö för arbetarna, så att de inte utsätts för ohälsa i arbetet. Om det sedan dessutom finns motiv för längre semester för vissa grupper, t. ex. gruvarbetarna, bör den frågan utredas innan riksdagen fattar beslut därom.

Utskottet betonade i sitt betänkande om semesterlagen att flera viktiga frågor var olösta och att många förbättringar av semesterförmånerna behövdes. Man utgick från att en ny utredning skyndsamt skulle tillsättas. Det beställde utskottet av regeringen.

Semesterkommittén 1978 är tillsatt och har börjat sitt arbete. De frågor som aktualiseras i samtliga motioner som tas upp i detta utskottsbetänkande – också Alf Lövenborgs – kommer att behandlas av semesterkommittén. Dit hör också frågan om den längre semestern för gruvarbetare som utsätts för joniserande strålning. Det finns därför enligt utskottets mening ingen anledning att ta något ytterligare initiativ från riksdagens sida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande 1977/78:34.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Vi har under flera år drivit frågan om förkortning av gruvarbetarnas arbetstid både genom sänkning av pensionsåldern och genom längre semester.

Jag är helt överens med Kjell Nilsson om att ett viktigt krav när det gäller gruvarbetet naturligtvis är att arbetsmiljön förbättras, men det ena goda förskjuter inte det andra, och jag håller fast vid att med den karaktär som gruvarbetet har är en längre semester synnerligen välmotiverad. Man har från utskottshåll under alla de år då vi har diskuterat de här frågorna sagt att man ömmar för den här arbetargruppen och hyser oro för dess hälsa. Man har framhållit att det är tänkbart att gruvmiljön förkortar livet eller förstör hälsan för de arbetande. Men därifrån till att vidta åtgärder har steget ofta varit långt, och jag tycker att det verkar vara så den här gången också.

Frågan om förlängd semester bollas över till sittande utredning, och jag vill fråga: Kan utskottets talesman upplysa mig om när utredningen kommer att lägga fram sitt betänkande? Jag tycker att ni skall tänka på det gamla ordspråket: Medan gräset växer dör kon. Det kan uttryckas mer brutalt: Medan utredningskvarnen mal dör gruvarbetare i onödan. Men än en gång: När kan utredningen, som ni anspelar på, förväntas vara klar?

KJELL NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att Alf Lövenborg har samma uppfattning som jag när det gäller arbetsmiljö. Om vi har dålig arbetsmiljö – och det finns det på många ställen – måste huvudfrågan vara att förbättra den och inte att kompensera den med högre lön eller längre semester. Det måste vara det vi i första hand skall angripa, och det pågår ett stort arbete med att förbättra arbetsmiljön i vårt land, också i gruvorna – där man exempelvis vill få bort dieseldriften.

Jag vet inte när semesterkommittén kan vara färdig med sitt betänkande. Den har ju helt nyligen påbörjat sitt arbete. Utskottet framlörde i sitt betänkande beträffande förslag till semesterlag att frågorna borde utredas skyndsamt, och vi lär väl förutsätta att så också kommer att ske.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att Kjell Nilsson och jag är i princip överens. Jag har ingen annan ytterligare kommentar än att utredandet bör påskyndas. Man skulle möjligen kunna behandla den här frågan med förtur. Riskerna med gruvarbetet ligger i öppen dag, och en sjätte semestervecka för den kategorin kan beslutas utan alltför långt utredande, tycker jag.

KJELL NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan också ställa mig bakom kravet att utredningsarbetet skall påskyndas. Jag hoppas att det kan bli så.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag skall be att få ställa en fråga till Kjell Nilsson. Socialutskottet har vid behandlingen av motionen 1095 av Inger Lindquist uttalat följande:

”Direktiven för semesterkommittén har utformats i enlighet med utskottets önskemål. Kommittén är oförhindrad att i delbetänkande framlägga förslag till sådana ändringar i semesterlagstiftningen som bedöms vara brådskande. Med hänsyn till det anförda är det enligt utskottets mening inte erforderligt med några tilläggsdirektiv till semesterkommittén med anledning av vad som anförts i motionen 1977/78:1095. Motionen avstyrks således.”

Jag har i utredningen aktualiserat frågan om tolkningen av de här direktiven, och jag har hävdat att de i Inger Lindquists motion beskrivna problemen skall utredas med förtur, dvs. att svårigheterna när det gäller tillämpningen av den nya semesterlagen bör tas upp till behandling först. Detta krav har majoriteten, med hänvisning till just direktivens utformning, inte ansett sig kunna biträda. Jag konstaterar därför att det inte kommer att läggas fram något delbetänkande från utredningen, i vart fall inte beträffande semesterlagens tillämpning och förenklingen av regelsystemet.

Min fråga till Kjell Nilsson är därför: På vad sätt framgår det av direktiven, såsom utskottet vill uttolka dem, att utredningen – som utskottet anför – är oförhindrad att i delbetänkande framlägga förslag till sådana ändringar?

Torsdagen den
18 maj 1978

*Längre semester
för gruvarbetare,
m. m.*

KJELL NILSSON (s):

Herr talman! Det finns alltså krav på att semesterkommittén skall lämna snabbt besked när det gäller tillämpningen av semesterlagen. I avvägningen mellan de båda frågorna om förlängd semester för vissa utsatta grupper resp. tillämpningen av semesterlagen tycker i varje fall jag att det är angeläget att det förra problemet får belysas först och tillämpningen av den helt nyligen ikraftträdde lagen får komma i andra hand. Jag anser att det är rimligt.

Vi har inte kunnat finna någonting i direktiven som säger att vi inte skall lägga fram ett betänkande om hur man skall förenkla den lag vi f. n. har, men den trädde i kraft vid årsskiftet, och vi bör väl först se hur den verkar. Jag tycker alltså att de andra frågorna bör komma före.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag tackar för Kjell Nilssons svar på denna punkt, även om jag fortfarande vill hävda motsatt uppfattning när det gäller prioriteringen; det är många företag – i synnerhet småföretag – som är angelägna om besked beträffande tolkningen av de många regler som innefattas i semesterlagens tillämpningsföreskrifter.

KJELL NILSSON (s):

Herr talman! Jag förstår att vi inte kan vara överens om prioriteringen, eftersom jag företräder arbetarna och Sten Svensson är moderat.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Även de anställda är betjänta av att man har ett system som är lätt att tolka när man skall räkna ut semestern, så att de kan vara säkra på att uträkningen av semesterlön verkligen är riktigt gjord.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 295 av Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 34 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 295 av Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 294

Nej – 13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Torsdagen den
18 maj 1978

§ 16 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1977/78:40 beträffande propositionen 1977/78:134 med anledning av beslut fattade av internationella arbetskonferensen år 1977 vid dess sextiotredje sammanträde

Utskottets hemställan bifölls.

*Nordisk radio och
television via sa-
tellit*

§ 17 Nordisk radio och television via satellit

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:25 med anledning av propositionen 1977/78:171 om 1979 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet m. m. jämte motion.

Sedan regeringen i propositionen 1977/78:100 bilaga 12 under punkten G 5 (s. 647) beräknat medel till Nordisk kulturbudget m. m. hade regeringen i propositionen 1977/78:171 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att till Nordisk kulturbudget m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 188 000 kr.

I det år 1971 ingångna avtalet om nordiskt kulturellt samarbete ingick bestämmelser om en gemensam verksamhetsbudget för kultursamarbetet. Nordiska ministerrådet fastställde den 22 mars 1978 ett förslag till budget för år 1979. I detta budgetförslag hade bl. a. upptagits medel för en fortsatt utredning av frågan om nordisk radio och television via satellit. I propositionen begärdes medel för att täcka den svenska andelen av denna budget.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:1947 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att planerna på en nordisk radio- och TV-satellit borde avskrivas och utredningsarbetet stoppas,
2. att riksdagen beslutade att till Nordisk kulturbudget m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till propositionen med 723 000 kr. minskat belopp och att anslaget fastställdes till 23 465 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1947, yrkande 1,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:171 och med avslag på motionen 1977/78:1947, yrkande 2, till Nordisk kulturbudget m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 24 188 000 kr.

Torsdagen den
18 maj 1978

*Nordisk radio och
television via sa-
tellit*

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I regeringens proposition 1977/78:171 om nordiskt kultur-samarbete gömmer sig en av de väsentligaste kulturpolitiska frågor riksdagen har att ta ställning till, nämligen frågan om en nordisk radio- och TV-satellit. Riksdagen förutsättes anslå 750 000 kr. till en fortsatt utredning av frågan om en sådan satellit. Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare förklarat sitt principiella motstånd mot detta projekt, och vi lär tyvärr få återkomma till det vid flera tillfällen.

Utskottet hävdar visserligen i sitt betänkande att ett avslag på vår motion om att riksdagen inte skall anvisa medel till ett fortsatt utredningsarbete inte innebär ett ställningstagande för satelliten och att man därmed inte bundit sig i frågan. Men jag delar inte riktigt den uppfattningen. Redan det faktum att man ställer sig positiv till ett fortsatt utredande gör att man trots allt finner projektet värt att satsa närmare tre kvarts miljoner ytterligare på, pengar som kunde ha använts för att stärka den nordiska kulturgemenskapen på andra sätt.

Vidare finns – som jag framhållit tidigare här i kammaren – långt framskridna planer inom industrin, där man redan utgår från att beslut är fattat i positiv riktning. Bakom kulisserna – bortom riksdagens demokratiska beslutsfattande – har man dragit upp riktlinjerna för satellit-TV-marknaden. Det har t. o. m. gått så långt att ett av försäljningsargumenten i radio- och TV-affärer är att TV:n har en satellitknapp. Det är alltså i elektronikindustrins direktionsrum som besluten nu fattas.

Frågan har utretts av Nordiska rådet. Frågan har också varit ute på en bred remiss. Remissvaren visade att så gott som samtliga kulturpolitiska instanser, invandrarorganisationer och fackföreningsrörelsen ställde sig starkt kritiska eller direkt avvisande till projektet. Men det räcker tydligen inte för att man från de övriga partiernas sida skall kunna ta ställning – ytterligare utredningar krävs, allt medan elektronikindustrin gnuggar händerna.

De huvudskäl som angetts för satellitprojektet, nämligen att "stärka den nordiska gemenskapen", att "öka individens valfrihet" och slutligen "att ge de nordiska invandrarna en möjlighet att se hemlandsprogrammen" har samtliga effektivt torpederats av de tunga berörda remissinstanserna. De enda som är odelat för projektet är belysande nog i stort sett Industriförbundet och Radiohandlarnas riksförbund tillsammans med Svenska arbetsgivareföreningen. Remissinstanserna, bl. a. televerket, har ju också påvisat att kostnaderna för projektet är betydligt större än vad som anges i utredningen. Det är främst konsumenterna som får betala kalaset i form av höjda TV-licenser och kostnader för tekniska tillsatsprylar.

Visst behövs ett ökat kulturutbyte inom Norden, men det befrämjar man inte genom detta dyrbara projekt. Det befrämjar man genom ökade resurser till Sveriges Radio/TV, genom fler och bättre program för och om invandrarna i Sverige samt genom att utöka Nordvisionen. För de kostnader Nordsat skulle medföra skulle dessutom en rad andra åtgärder kunna vidtas. En fast finsk teaterensemble är bara ett exempel på ett sedan länge ställt krav från de finska invandrarna. Listan skulle kunna göras lång.

Herr talman! Var folkpartiet och moderaterna står i frågan vet vi. Under sken av ökad valfrihet vill de i själva verket minska valfriheten till att omfatta huvudsakligen dåliga anglosaxiska serier för folkflertalet. Var centerns ledande man i kulturutskottet står vet vi också. Men var står resten av centern och var står framför allt socialdemokraterna i denna mycket viktiga kulturpolitiska fråga? Det tycker jag man kan kräva ett klart besked om. Håller man med TCO och LO samt alla tunga kulturinstanser om deras kritik eller ställer man sig på Arbetsgivareföreningens sida?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-motionen 1947.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Eva Hjelmström anförde stark kritik mot tanken på en nordisk TV-satellit, och hon är inte ensam om dessa kritiska åsikter. Den övervägande delen av den svenska remissopinionen var kritisk mot förslagen i den utredning som gjorts i denna fråga.

Jag vill bara markera att riksdagen i dag inte har att ta ställning till ett genomförande av detta projekt. Hade så varit fallet, tror jag att kulturutskottet inte hade redovisat ett enhälligt betänkande. Vad frågan nu gäller är fortsatt utredningsarbete i enlighet med de riktlinjer som angavs vid Nordiska rådets session i februari 1978 av dess kulturutskott. Det fortsatta och utvidgade utredningsarbetet skall belysa flera av de problem och farhågor som Eva Hjelmström pekade på.

I den svenska delegationens berättelse angående Nordiska rådets 26:e session redovisas i sammanfattning de uttalanden i frågan som gjorts av Nordiska rådets kulturutskott. Det kan kanske vara av intresse att här citera några avsnitt ur den redogörelsen. Där står:

”Utskottet uttalade med anledning härav att det hittills utförda utredningsarbetet måste fortsätta samtidigt som utskottet pekade på att det fortsatta utredningsarbetet särskilt måste beakta vissa problemkomplex. Vidare framfördes att utredningsarbetet kring radio- och TV-samarbetet hittills hade genomförts på ämbetsmannanivå med biträde av teknisk och juridisk expertis. Ett fortsatt utredningsarbete skulle behöva en bredare förankring.

Utskottet betonade vikten av att det i utredningsarbetet beaktades de upphovsrättsliga problemen samt att det etablerades en kontakt med de nordiska upphovsmännens organisationer. Utskottet framförde vidare det angelägna i att man i det fortsatta utredningsarbetet särskilt beaktade de kultur- och programpolitiska frågorna. Utskottet fann det angeläget att verkningarna av ett väsentligt större programutbud studerades ingående i den fortsatta utredningen. Härigenom skulle man få en betydligt klarare uppfattning om hur ett större utbud av TV-program påverkade dels den enskilde tittaren och dennes inställning till andra massmedier och kulturella aktiviteter, dels utvecklingen av dessa andra massmedier inom kulturlivet.

Ytterligare borde utredas hur barn och yngre tonåringar påverkades av ett brett programutbud med många valmöjligheter.”

Herr talman! Jag vill tillägga i anledning av Eva Hjelmströms inlägg att jag personligen anser att den här frågan skall bedömas ur kulturpolitisk och programpolitisk synpunkt och att den inte får göras till en industripolitisk fråga. Jag tror därvid att jag talar för socialdemokratins uppfattning.

Med hänvisning till det nu anförda vill jag yrka bifall till kulturutskottets hemställan.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! När jag hör Georg Andersson blir jag än allvarligare oroad över inställningen till Nordsatprojektet. Georg Andersson framhöll att fortfarande finns en rad oklara punkter – man har t.ex. inte utrett upphovsrätten – och det pekar snarast på att man är positivt inställd till att så småningom genomföra projektet.

Sedan sade Georg Andersson att han *tror sig* ha socialdemokraterna bakom sig när han säger att frågan skall bedömas ur kulturpolitisk synpunkt och att detta alltså inte skall vara en sak för industrin. Men för det första kan ju inte Georg Andersson förneka att det redan i dag finns långt framskridna planer inom industrin på att tillverka komponenterna till TV-satelliten. För det andra går det inte att förneka det kompakta motstånd som redan den förra utredningen mötte från samtliga tunga kulturpolitiska instansers sida, från invandrarverket, från ABF, från LO och från TCO.

Jag kan inte uppfatta Georg Anderssons inlägg som något som helst klart besked om var man står i den här frågan. Snarare förstärktes mitt intryck av att man kan tänka sig en nordisk TV-satellit.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill än en gång betona att kulturutskottets ställningstagande inte innebär ett ställningstagande för genomförandet av Nordsatprojektet. Det har vi särskilt markerat i betänkandet. Utskottets ställningstagande är alltså inte ett uttryck för vare sig positiv eller negativ uppfattning till projektet i sig. Jag sade att hade så varit fallet så hade det inte blivit ett enigt utskottsbetänkande.

Vad vi har gjort är alltså att vi har i enlighet med en bred opinion i Nordiska rådet tillstyrkt att utredningsarbetet skall fortsätta i en rad av de oklara frågor som det här projektet uppvisar. Ganska många också i den svenska remissopinionen har uttalat sig för den inställningen.

Eva Hjelmström märker ord, och det kan hon väl ha rätt att göra. Jag sade att jag tror att jag uttalar mig på socialdemokratins vägnar. För mig är tro ofta lika med en mycket stark övertygelse och ett vetande. Vill Eva Hjelmström ha ytterligare en skärpning på den här punkten, så kan jag uttala en försäkran om att jag här tolkat socialdemokraternas uppfattning.

Låt mig slutligen säga att det här är ju en nordisk fråga. Eva Hjelmström och jag är överens om tolkningen av den svenska remissopinionen, men frågan kan ju på nordisk basis inte behandlas uteslutande utifrån den svenska remissopinionen. Vi vet att remissopinionen i de övriga nordiska länderna, framför allt Norge och Danmark, har varit mycket positiv.

Torsdagen den
18 maj 1978

*Nordisk radio och
television via sa-
tellit*

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Till det sista vill jag säga att det inte finns någon anledning för oss att falla undan för andra nordiska länders eventuella positiva inställning till detta projekt, som jag menar inte har några som helst positiva kulturpolitiska effekter. Det finns, Georg Andersson, möjlighet att redan i dag säga ifrån att man inte vill ha ett fortsatt utredningsarbete på detta område. Många remissinstanser framhöll detta mycket starkt.

Det finns också möjlighet att använda dessa pengar på ett klart bättre sätt. Vi vet att det finns många områden inom kulturlivet som är starkt eftersatta och där alltså detta belopp på tre kvarts miljon kunnat komma till användning.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1947 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 25 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1947 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 14
Avstår - 2

§ 18 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1977/78:26 med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt gäller kulturändamål och internationellt-kulturellt samarbete

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Torsdagen den
18 maj 1978

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:28 med anledning av propositionen 1977/78:141 om kompetensprov för jägare jämte motioner.

*Kompetensprov
för jägare*

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Det är ingen överdrift att säga att det är en historisk dag för landets alla jägare, när riksdagen nu står i begrepp att besluta om införandet av den s. k. jägarexamen.

Jaktmarksutredningen 1974 behandlade frågan om kompetensprov för jägare och föreslog inrättandet av dylikt prov. Naturvårdsverket har därefter utarbetat ett närmare förslag i ärendet, varvid berörda parter har beretts tillfälle att delta. Föredömligt snabbt har nu regeringen lagt fram en proposition.

Det råder inte minst bland jägarna själva stor enighet om att man har rätt att ställa stora krav på jägarnas kunskaper, färdigheter och omdöme vid jaktutövandet. Detta motiveras ur såväl jakt- och viltvårdssynpunkt som från allmänna säkerhetssynpunkter. Därför bör när kompetensprovet skall utformas särskild vikt läggas vid kunskaper om jakt- och viltvård, lagar och förordningar, artkännedom, djurskydd och säkerhetsfrågor. För att kunna uppfylla dessa krav är det nödvändigt att provet, som också har föreslagits, delas upp i en praktisk och en teoretisk del.

Vid all jakt är det av stor betydelse att jaktutövaren har vad man brukar kalla skogsvana. Tidigare generationer fick i stor utsträckning denna skogsvana redan i ungdomen, men av naturliga skäl har tätortsungdomarna i dag oftast inte möjligheter eller tillfälle att få dessa insikter. Med hänsyn härtill skulle jag personligen helst ha sett att en del av det praktiska provet hade förlagts ute i skogen i samband med verklig jaktutövning. Jag har dock förståelse för att ett sådant provförfarande skulle medföra stora praktiska problem.

Herr talman! I motionen 1977/78:1884 har jag inledningsvis med tillfredsställelse noterat att departementschefen föreslagit förenklingar av administrativ, organisatorisk och praktisk art i det av naturvårdsverket framlagda förslaget. På det sättet har man nu fått en god balans mellan den målsättning som uppställts och de kostnader som kan anses rimliga för genomförandet för såväl den enskilde som för statsverket. På ett par punkter i nämnda motion har jag dock ifrågasatt om inte en viss komplettering borde göras i regeringens förslag.

Den första frågan gäller huruvida avlagt prov skall tidsbegränsas eller ej. Jag har i likhet med många remissinstanser föreslagit att avlagt prov med skjutvapen klass I borde tidsbegränsas till tio år. Med hänsyn till den tillgång på materiella och personella resurser som skulle krävas för genomförande av detta förslag, har jag dessutom föreslagit att tidpunkten för starten av tidsbegränsade prov får bestämmas med hänsyn till möjligheten att anskaffa dessa resurser. Trots denna mjuka skrivning har utskottet inte funnit skäl att biträda detta förslag. Regeringen har dock möjlighet att senare pröva denna

frågeställning.

Den andra frågan jag har aktualiserat är huruvida utländska jägare som arrenderar jaktmark och jagar i Sverige skall avlägga åtminstone den praktiska delen av kompetensprovet. För mig förefaller det helt naturligt att så sker. Däremot har jag den uppfattningen att det inte är lika angeläget med kompetensprov för utländska medborgare som under någon enstaka dag som jaktgäst jagar under svensk jaktvårds ledning. Såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet har utländska jägare helt undantagits från kravet på jägarexamen, vilket jag och säkert många andra finner märkligt. Men även på denna punkt kan naturligtvis ändringar ske i ett annat sammanhang.

Herr talman! Av någon oförklarlig anledning brukar det bli våldsamma debatter så snart någon jaktfråga skall diskuteras, oavsett om det sker här i riksdagen eller någon annanstans. Så verkar inte bli fallet i dag. Stor enighet råder om det nu framlagda förslaget, vilket är en stor styrka. Med hänsyn till detta och med den respekt jag har för det gedigna kunnande som finns bakom det eniga jordbruksutskottet, avstår jag från att ställa något särskilt yrkande med anledning av de frågor jag tagit upp i min motion.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall verkligen inte dra i gång någon jaktdebatt i denna fråga, eftersom det råder full enighet, utan jag har begärt ordet främst för att yrka bifall till utskottets betänkande. Jag vill bara helt kort nämna att när vi inte har funnit anledning att tillstyrka Rolf Dahlbergs motion är det framför allt på grund av att vi inte tycker denna fråga skall läggas upp på ett sådant sätt att det innebär orimligt mycket byråkrati och krångel, som det faktiskt skulle bli om vi tillstyrkte motionen.

Naturvårdsverkets förslag innebär inte att samtliga jägare som jagar f. n. skall genomgå dessa prov. Man har inskränkt det till att provet skall gälla den som köper vapen eller förändrar sitt vapeninnehav till andra sorter än han f. n. äger. Det gör att det kommer att ta ganska lång tid innan samtliga jägare har genomgått detta prov. Eftersom provet avses avläggas i samband med inköp av vapen har vi inte heller ansett att man kan begära prov av utländska jägare. Vi är också medvetna om att det i de flesta europeiska länder råder starka restriktioner när det gäller inköp av vapen. Vi tror att de flesta har genomgått sådana prov som det här skulle bli fråga om. Detta är anledningen till att man från utskottets sida har funnit skäl att helt bifalla naturvårdsverkets förslag som har blivit en regeringsproposition.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 28.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! De förslag jag framfört i min motion skulle inte ha inneburit någon orimlig byråkrati, om de hade genomförts.

Det ena förslaget gällde att avlagt prov skulle tidsbegränsas till tio år, vilket skulle betyda att man vart tionde år skulle förnya provet. Jag skulle tro att vi i framtiden, när vi har kommit in i det här systemet, kommer att gå över till ett

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Kompetensprov
för jägare*

tidsbegränsat prov.

Den andra fråga jag tagit upp gäller huruvida utländska jägare som bedriver jakt i vårt land helt skall undantas från bestämmelsen om skyldighet att avlägga kompetensprov. På den punkten är jag faktiskt mera förvånad över utskottets ställningstagande. Vi brukar ju när vi diskuterar sådana här frågor se på hur förhållandet är i våra grannländer i Norden. Jag kan nämna att om en svensk jägare vill jaga på Åland, så räcker det inte med att han säger att han köpt vapnet i Sverige och att han är betrodd att jaga där, utan han är tvungen att avlägga den åländska jägarexamen innan han får börja jaga. Vi kommer nu att få olika bestämmelser inom de nordiska länderna, och jag tror att det också på den här punkten kommer att bli en ändring, så att de utländska jägarna får lov att avlägga examen om de skall jaga i vårt land.

FILIP JOHANSSON (c):

Herr talman! Nog skulle det vara rätt märkligt om vi för det här provet hade en tidsbegränsning, när någon sådan inte gäller för körkortet. Sedan man en gång tagit körkort får man ju köra hela sitt liv. Frågan om tidsbegränsning har diskuterats i samband med körkortet, men vi har inte ansett att en tidsbegränsning varit nödvändig, och det kan rimligen inte vara mera nödvändigt att införa en sådan när det gäller det här jägarprovet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1977/78:29 med anledning av motion om åtgärder för att öka sysselsättningen inom skogsbruket

1977/78:30 med anledning av propositionen 1977/78:143 om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Sovjetunionen om ömsesidiga relationer på fiskets område och protokoll om vissa gränsfrågor

1977/78:31 med anledning av propositionen 1977/78:147 om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Tyska demokratiska republiken om fiske

1977/78:32 med anledning av propositionen 1977/78:149 om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Polen om fiske

1977/78:33 med förslag om uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Näringsutskottets betänkande

1977/78:59 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1977/78:42 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

§ 21 Vidgning av den kommunala kompetensen

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:44 med anledning av motion om vidgning av den kommunala kompetensen.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:433 av Hilding Johansson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag om en vidgning av kommunernas och landstingskommunernas kompetens i enlighet med vad som anförts i motionen.

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:433.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Hans Gustafsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1976/77:433 i denna del hos regeringen begära utredning av frågan om utvidgning av den kommunala kompetensen i enlighet med vad reservanterna anförts,

2. med anledning av motionen 1976/77:433 i denna del ge regeringen till kännna vad reservanterna anförts om behovet av sammanföring till en lag av vissa speciallagar beträffande den kommunala kompetensen.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I motionen 1976/77:433 har vi hemställt att riksdagen hos regeringen anhåller att förslag framläggs som möjliggör för kommuner och landsting att delta i internationella solidaritetsaktioner.

Under senare år har kommuner och landsting vid skilda tillfällen känt behov av att manifesteras sin solidaritet med människor i andra länder. När beslut har fattats i detta syfte har de, om besvär anförts, upphävts därför att de ansetts innebära ett överskridande av de gällande kompetensreglerna. Motionärerna anser att kompetensreglerna på detta område bör anpassas till den förändrade inställning till dessa frågor som ett stort antal beslut och debatter i kommunala församlingar ger uttryck för.

En anpassning av kompetensreglerna har pågått sedan länge. Dessa ändringar har medfört att uppgifter som tidigare ansågs oförenliga med kommunallagens bestämmelser legaliserats som kommunala uppgifter. I allmänhet har dessa ändringar avsett ändamål som varit väl förenliga med den s. k. lokaliseringsprincipen, men under senare år har också sådana ändringar genomförts som haft internationell anknytning. Sålunda har kommunerna medgivits rätt att lämna s. k. katastrofhjälp och rätt att under vissa förhållanden bistå utländska studerande.

Det är visserligen sant att medborgarna i allmänhet genom folkrörelser och politiska partier och på annat sätt kan ge uttryck för sin solidaritet med medborgare i andra länder. Men det får emellertid anses djupt otillfredsställande att kommunens beslutande organ icke kan hindra att kommunen

Torsdagen den
18 maj 1978

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

tvingas att köpa varor som tillhandahålls av företag i andra länder, som icke uppträder på ett anständigt sätt mot sina anställda och som på grund härav utsatts för bojkott.

Sålunda upphävdes beslut av Stockholms kommun och Stockholms läns landsting med uppmaning till nämnder och styrelser att inte köpa vindruvor och sallad från odlare i USA som inte tecknat avtal med Lantarbetareförbundet.

De berörda lantarbetarnas situation har vid flera tillfällen behandlats i svenska massmedia och med rätta upprört många även i vårt land. Man fann nu att både enskilda och företag ansåg det naturligt att stödja bojkottaktionen, medan kommunerna i stället tvingades stödja dem som var utsatta för bojkotten. En lagstiftning som ger ett så orimligt resultat bör icke bibehållas.

Den borgerliga utskottsmajoriteten har nu föreslagit avslag på vår motion med åberopande av det traditionella argumentet att det är riksdag och regering som svarar för den svenska utrikespolitiken. Det finns emellertid ingen som hävdar att vi skulle ha en särskild kommunal utrikespolitik. Det finns ingen anledning anta, att om en och annan kommun eller ett landsting skulle vilja avge en solidaritetsyttring när det gäller t. ex. förtryckta lantarbetare i USA, detta skulle komma att uppfattas som en nyorientering av Sveriges utrikespolitik.

Konstitutionsutskottets majoritet har i sitt betänkande åberopat vad utrikesutskottet anfört i frågan. Det är sannerligen ett bräckligt stöd för dess ståndpunkt. Det visar sig att av utskottets 15 ledamöter är det 8 som icke funnit tillräckliga skäl att tillstyrka motionen, medan 7 ansett att frågan i enlighet med motionärernas önskemål bör utredas.

Utrikesutskottets majoritet har bl. a. gjort det övervägandet att det inte kan uteslutas "att en kommun med anledning av en inträffad händelse fattar beslut om en solidaritetsaktion som inte överensstämmer med den officiella svenska utrikespolitiska linjen. Om ett sådant beslut fattas vid en tidpunkt av internationell spänning, såsom i ett neutralitetsläge då krigstillstånd råder i Europa, kan en besvärande situation uppkomma för regeringen."

Ja, det är då verkligen att ta till när det gäller att beskriva vådan av att en kommun vill visa solidaritet med medborgare, som lever under svåra förhållanden i ett annat land. Risken för Sveriges säkerhet skulle alltså bli större genom ett sådant beslut än vad den kan bli genom att en fri press, radio och TV ges full frihet att agera i frågor som har internationell anknytning. Aldrig förr har jag hört kommunernas betydelse beskrivas så fördelaktigt. Skulle då möjligen inte utskottet kunna tänka sig att det skulle kunna lita på kommunalmännens omdöme?

Herr talman! Jag kan endast beklaga att den borgerliga utskottsmajoriteten inte velat vara med om att ens pröva kommunernas möjligheter att delta i internationella solidaritetsaktioner. Dess hållning strider mot den hållning som i varje fall centerpartiets kommunalmän intagit i Stockholms kommun och Stockholms läns landsting. Vi har för vår del funnit att de nuvarande kompetensreglerna leder till en situation som många kommunalmän och

medborgare upplever som orättfärdig. Vi har också funnit att en ändring av kompetensreglerna är väl förenlig med att det är riksdag och regering som har ansvaret för den svenska utrikespolitiken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår reservation.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Hans Gustafsson brukar ju ofta varna för att vi kan få ett federalt statsskick i Sverige, om vi ger de lokala och regionala organen alltför stort oberoende. Jag trodde att det var det han skulle säga den här gången också, men i stället pläderade han för en motion och en reservation som vill öppna vägen för en vidgad kommunal utrikespolitik.

Majoriteten i KU avstyrkte det här förslaget. Vi menar att utrikespolitiken även i framtiden bör vara en angelägenhet för riksdag och regering. Även i federala stater – ja, i alla stater jag känner till – är utrikespolitiken en angelägenhet för riksgorganen. Det finns inte några kommuner, delstater eller andra federala enheter som bedriver utrikespolitik i andra länder.

Det finns flera nackdelar med att ge kommunerna vidgad kompetens på detta område. För det första kan det uppstå konflikter mellan den politik som bedrivs på kommunal nivå och den som bedrivs i riket. Det är kanske inte någon allvarlig nackdel i fredstid, men det kan naturligtvis, som utrikesutskottet framhåller, bli ett problem i ett mera spänt läge.

För det andra är det faktiskt svårt för kommunerna att bygga upp den kompetens som behövs för att kunna bedöma propåer av det här slaget. På riksplanet har vi utrikesdepartementet, som har till uppgift att följa utvecklingen i andra länder och bistå med underlag. Men på det kommunala planet har man inte den sakkunskapen, och det kan därför vara svårt att bedöma ett förslag om en solidaritetsaktion eller en annan utrikespolitisk manifestation.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ove Karlsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 44 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Gustafsson begärde röst-

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Vidgning av den
kommunala kom-
petensen*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159

Nej – 148

*Trafikpolitiken,
m. m.*

§ 22 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1977/78:26 med anledning av motioner om särskild samordnad gymnasieskola i Simrishamn

1977/78:27 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1977/78:28 med anledning av propositionen 1977/78:85 såvitt den gäller förslagsanslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Näringsutskottets betänkanden

1977/78:57 med anledning av propositionen 1977/78:100 i vad avser vissa anslag inom ekonomidepartementets verksamhetsområde jämte motion 1977/78:62 med anledning av propositionen 1977/78:138 med förslag till lag om ändring i atomenergilagen (1956:306), m. m.

1977/78:63 med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 i vad avser vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 23 Trafikpolitiken, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1977/78:18 med anledning av motioner angående den statliga trafikpolitiken, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1977/78:245 av Åke Gustavsson m. fl. (s),

1977/78:247 av Gunnel Jonäng m. fl. (c), vari hemställdes

1. att riksdagen som sin mening uttalade vikten av att SJ använde järnvägen vid transport av styckegods,

2. att riksdagen som sin mening uttalade att vagnslasttrafiken bibehölls vid Vallsta järnvägsstation i Bollnäs kommun,

3. att riksdagen som sin mening uttalade att vagnslasttrafiken bibehölls på Hudiksvall–Ljusdalslinjen,

1977/78:300 av Ulla Tillander (c),

1977/78:380 av Alf Lövenborg (apk),

1977/78:399 av Eva Winther (fp).

1977/78:467 av Martin Segerstedt m. fl. (s),

1977/78:468 av Rune Torwald m. fl. (c),

1977/78:575 av Anders Björck (m) och Erik Hovhammar (m),

1977/78:576 av Sture Ericson (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s),

1977/78:580 av Margot Håkansson (fp) och Rolf Sellgren (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2,

1977/78:583 av Olle Wästberg i Stockholm m. fl. (fp),

1977/78:634 av Nils Hörberg (fp),

1977/78:641 av Börje Stensson (fp) och Margareta Andrén (fp),

1977/78:762 av Ingrid Andersson (m),

1977/78:765 av Lennart Bladh m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla

1. att proposition innehållande förslag om en ny och mera samhällsekonomiskt inriktad trafikpolitik snarast förelades riksdagen,

2. att i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut SJ inte tilläts vidta några mera övergripande förändringar eller omorganisationer som i nämnvärd omfattning försämrade servicen inom SJ:s verksamhetsområde,

3. att SJ:s instruktion ändrades så att inga organisationsförändringar som berörde kommunernas verksamhet fick vidtas utan kommunernas hörande,

1977/78:767 av Margot Håkansson (fp) och Elver Jonsson (fp), vari hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en större satsning på samarbetet mellan de statliga verken i kommunikationshänseende,

2. att riksdagen uttalade att en ökad del av SJ:s styckeodstrafik borde överföras till spårbunden trafik,

3. att riksdagen hos regeringen begärde att SJ:s prispolitik utformades så att den stimulerade styckeodsbefordran på SJ,

1977/78:770 av Torkel Lindahl (fp) och Hans Petersson i Röstånga (fp),

1977/78:771 av Arne Magnusson m. fl. (c, s, m, fp),

1977/78:773 av Eric Rejdnell (fp),

1977/78:774 av Torsten Sandberg (c),

Torsdagen den
18 maj 1978

Trafikpolitiken,
m. m.

1977/78:775 av Margit Sandéhn m. fl. (s),

1977/78:778 av Sten-Ove Sundström m. fl. (s), vari hemställtts att riksdagen, i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut, uttalade att SJ inte medgavs vidta några övergripande förändringar av styckeogodshanteringen som försämrade servicen inom SJ:s verksamhetsområde,

1977/78:779 av Rune Torwald (c) och Olle Eriksson (c),

1977/78:782 av Rolf Örjes (c) och Rolf Rämgård (c),

1977/78:887 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2) föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om att förslag på grundval av utredningen rörande det allmänna kommunikationsväsendets anpassning till de handikappades behov (HAKO-utredningen SOU 1975:68) snarast förelades riksdagen,

2. att riksdagen uttalade att detta förslag borde innehålla dels förslag om åtgärder som omedelbart kunde företas, dels ett femårsprogram för handikappanpassning av kollektivtrafiken,

1977/78:1200 av Gösta Andersson m. fl. (c, m),

1977/78:1202 av Bengt Bengtsson (c) och Georg Pettersson (c),

1977/78:1204 av Rolf Dahlberg m. fl. (m),

1977/78:1205 av Georg Danell (m),

1977/78:1207 av Olle Eriksson (c) och Rune Johansson i Åmål (s), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen begärde prövning av möjligheterna till statliga insatser för att säkra Dalslands kanals framtida verksamhet,

1977/78:1212 av Nils Hjorth m. fl. (s),

1977/78:1215 av Bertil Johansson m. fl. (c, s, m),

1977/78:1216 av Gunnel Jonäng (c),

1977/78:1218 av Gösta Karlsson (c) och Tage Sundkvist (c), vari hemställtts att riksdagen uttalade att inför den fortsatta trafikplaneringen inga sådana åtgärder borde initieras eller företas från SJ:s sida som förhindrade eller försvårade en harmonisering av trafikpolitiken med andra angelägna samhällsuppgifter,

1977/78:1219 av Ove Karlsson m. fl. (s),

1977/78:1220 av Helge Klöver m. fl. (s), vari hemställdts

1. att riksdagen skulle anhålla om erforderliga åtgärder för att eliminera de negativa lokaliseringpolitiska effekterna av SJ:s nya styckeogodstaxa,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att proposition om ny trafikpolitik snarast framlades,

1977/78:1221 av Sven Lindberg m. fl. (s), vari hemställdts att riksdagen beslutade uttala att planerade indragningar av statens järnvägars person- och godstrafik uppskötts i avvaktan på ett regeringsförslag om den framtida trafikpolitiken,

1977/78:1222 av Eivor Marklund m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen uttalade sig för snara förändringar av SJ:s taxepolitik som en del i en bättre samordning mellan verksamheten i de statliga företagen.

2. att riksdagen uttalade sig emot att transport av tungt gods skedde på landsväg,

3. att riksdagen uttalade sig för en upprustning av malmbanans hela sträckning, även dess södra del,

4. att riksdagen uttalade sig för bibehållande och utvidgning av verksamheten vid Luleå hamn,

1977/78:1223 av Kjell Mattsson m. fl. (c, m, fp).

1977/78:1229 av Börje Nilsson (s),

1977/78:1232 av Elvy Nilsson (s) och Rune Johansson i Åmål (s),

1977/78:1233 av Elvy Nilsson m. fl. (s), vari hemställdts

1. att riksdagen skulle besluta att anmoda regeringen att snarast möjligt förelägga riksdagen proposition innehållande förslag till en ny och mera samhällsekonomiskt inriktad trafikpolitik,

2. att, i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut, riksdagen beslutade uttala att SJ inte borde tillåtas vidta några mera övergripande förändringar eller omorganisationer som i nämnvärd omfattning försämrade servicen inom SJ:s verksamhetsområde,

3. att riksdagen beslutade hos regeringen anhålla att SJ:s instruktion ändrades så att inga organisationsförändringar eller rationaliseringar, som kunde komma att påverka kommunernas utveckling, fick vidtas utan kommunernas hörande,

1977/78:1234 av Kerstin Nilsson m. fl. (s),

1977/78:1235 av Lennart Nilsson m. fl. (s),

1977/78:1238 av Karl-Eric Norrby m. fl. (c), vari hemställdts

1. att riksdagen som sin mening uttalade vikten av att SJ i största

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

Trafikpolitiken,
m. m.

utsträckning använde järnvägen vid transport av stycke gods,

2. att riksdagen uttalade att någon nedläggning av bandelar icke fick ske i avvaktan på förslag till en ny trafikpolitik,

3. att riksdagen som sin mening uttalade att Värmland och Dalsland borde prioriteras när det gällde trafik med de nya motorvagnarna,

4. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att SJ fick i uppdrag att utreda möjligheterna att förse tågen med radioanläggningar för internkommunikation och avlyssning av ljudradio,

1977/78:1242 av Birger Rosqvist m. fl. (s), vari förslagits att riksdagen uttalade att övergripande förändringar i SJ:s service på godssidan inte medförde en avvaktan på behandling av nytt angeläget trafikpolitiskt regeringsförslag,

1977/78:1246 av Roland Sundgren m. fl. (s), vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade anmoda regeringen att snarast möjligt förelägga riksdagen ett förslag om en ny och mera samhällsekonomiskt inriktad trafikpolitik,

2. att riksdagen skulle anhålla att regeringen uppdrog åt SJ att utarbeta en mer decentraliserad organisation för godstransporterna,

3. att, i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut, riksdagen uttalade att en omorganisation av mer övergripande slag av godshanteringen vid SJ icke genomfördes.

1977/78:1247 av Ulla Tillander (c) och Bertil Fiskesjö (c),

1977/78:1248 av Ulla Tillander m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning angående möjligheterna att snarast utvidga statsbidragsbestämmelserna till att även omfatta sådan fast anläggning som erfordrades för elektrisk bussdrift,

1977/78:1251 av Knut Wachtmeister m. fl. (m),

1977/78:1252 av Knut Wachtmeister m. fl. (m),

1977/78:1255 av David Wirmark (fp) och Hans Petersson i Röstånga (fp).

1977/78:1256 av Olle Östrand m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut uttalade att SJ inte medgavs vidta några övergripande förändringar av stycke godshanteringen som försämrade servicen inom SJ:s verksamhetsområde,

1977/78:1406 av Karl-Erik Häll m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen i enlighet med vad som sagts i motionen 1977/78:1405 hos regeringen hemställde att åtgärder snarast vidtogs för en upprustning av järnvägen mellan Gällivare och Luleå.

1977/78:1569 av Arne Fransson (c) och Catarina Rönnung (s),

1977/78:1576 av Lilly Hansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade uttala att den planerade omorganisationen av styckeodstrafiken och en förändring av taxesytemet borde uppskjutas i avvaktan på ett regeringsförslag om den framtida trafikpolitiken,

1977/78:1577 av Alfred Håkansson (c) och Stig Josefson (c),

1977/78:1579 av Torkel Lindahl (fp).

1977/78:1580 av Hans Lindblad (fp) och Rolf Sellgren (fp), vari hemställts att riksdagen uttalade sig för en flygförbindelse Trondheim–Östersund–Sundsvall–Vasa med särskilt beaktande av möjligheterna att därmed också stimulera Åreprojektet,

1977/78:1582 av Sven Mellqvist m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1–3, 5–8) hemställts

1. att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om den trafikpolitiska målsättningen och utgångspunkterna för den framtida trafikpolitiken,

2. att riksdagen hos regeringen begärde en redovisning av erfarenheterna av den regionala trafikplaneringen samt riktlinjer för det fortsatta regionala trafikplaneringsarbetet,

3. att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen anförts angående hamn- och flygplatsplanering,

5. att riksdagen hos regeringen begärde att åtgärder vidtogs för att utveckla den kollektiva trafiken samt skapa förutsättningar för regionala trafikrabatter och ett nytt bussbidragssystem,

6. att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts angående handikappanpassning av kollektivtrafiken,

7. att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts om en sammanhållen syn på statens ansvar för väg- resp. järnvägstrafik,

8. att riksdagen hos regeringen begärde att omedelbara åtgärder vidtogs för att utveckla en effektiv och förbättrad godstrafikförsörjning, syftande till en förstärkning av järnvägens konkurrenskraft och en riktig avvägning mellan landsvägstrafik, järnvägstrafik och sjöfart,

1977/78:1583 av Bertil Måbrink m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen skulle uttala att SJ:s förslag till centralisering av styckeodshanteringen borde anstå tills den samlade trafikpolitiska propositionen förelades riksdagen för sakbehandling samt ge regeringen denna mening till känna,

1977/78:1586 av Johan Olsson m. fl. (c),

1977/78:1587 av Karl-Erik Olsson (c),

1977/78:1593 av Per Petersson (m),

1977/78:1594 av Per Petersson m. fl. (m),

1977/78:1597 av Torsten Sandberg (c),

1977/78:1600 av Sven-Gösta Signell m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen i avvaktan på ett nytt trafikpolitiskt beslut uttalade att SJ inte medgavs vidta några övergripande förändringar av stycke- och godshanteringens som försämrade servicen inom SJ:s verksamhetsområde,

1977/78:1602 av Ivan Svanström (c),

1977/78:1603 av Ivan Svanström (c),

1977/78:1607 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen uttalade sig för en trafikpolitik som utgick från samhälls-ekonomiska beräkningar och som innebar en utveckling av kollektiva transportmedel, järnvägarna, de inre vattenvägarna och kustsjöfarten,

2. att riksdagen uttalade sig för en trafikorganisation med ett statligt trafikföretag med regionala styrelser bestående av lekmän från resp. regioner,

3. att riksdagen hos regeringen hemställde om en samlad trafikpolitisk utredning enligt punkterna 1 och 2 och med beaktande av vad som i övrigt anförts i motionen,

1977/78:1610 av Eva Winther (fp), vari hemställts att riksdagen uttalade att det tunga, långväga transportarbetet i princip borde ske på järnväg.

1977/78:1705 av Torsten Sandberg m. fl. (c) samt

1977/78:1714 av Stig Josefson (c) och Alfred Håkansson (c) såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 4).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle

a. avslå motionerna 1977/78:765, yrkandet 1, 1977/78:1220, yrkandet 2, 1977/78:1233, yrkandet 1, 1977/78:1246, yrkandet 1, och 1977/78:1582, yrkandena 1 och 7,

b. avslå motionen 1977/78:1607,

2. att riksdagen skulle

a. lämna motionen 1977/78:1582, yrkandet 5, utan åtgärd,

b. lämna motionen 1977/78:1232, yrkandet 1, utan åtgärd,

3. att riksdagen skulle

a. lämna motionen 1977/78:1593 utan åtgärd,

b. lämna motionen 1977/78:399, yrkandet 2, utan åtgärd.

4. att riksdagen lämnade motionerna 1977/78:468 och 1977/78:767, yrkandet 1, utan åtgärd,
5. att riksdagen skulle
 - a. avslå motionen 1977/78:634,
 - b. avslå motionen 1977/78:641,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1582, yrkandet 8,
7. att riksdagen skulle
 - a. avslå motionen 1977/78:1579,
 - b. avslå motionen 1977/78:1204,
 - c. avslå motionen 1977/78:1238, yrkandet 2,
8. att riksdagen skulle
 - a. lämna motionerna 1977/78:773, 1977/78:1200 och 1977/78:1602 utan åtgärd,
 - b. lämna motionen 1977/78:775 utan åtgärd,
 - c. lämna motionen 1977/78:1252 utan åtgärd,
 - d. lämna motionen 1977/78:1603 utan åtgärd,
 - e. lämna motionen 1977/78:1586 utan åtgärd,
 - f. lämna motionen 1977/78:1587 utan åtgärd,
9. att riksdagen skulle
 - a. lämna motionen 1977/78:1216 utan åtgärd,
 - b. lämna motionen 1977/78:762 utan åtgärd,
 - c. lämna motionen 1977/78:1238, yrkandet 4, utan åtgärd,
10. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1232, yrkandet 2,
11. att riksdagen skulle
 - a. lämna motionerna 1977/78:247, yrkandet 1, 1977/78:767, yrkandena 2 och 3, 1977/78:778, 1977/78:1220, yrkandet 1, 1977/78:1222, yrkandet 2, 1977/78:1238, yrkandet 1, 1977/78:1242, 1977/78:1246, yrkandena 2 och 3, 1977/78:1256, 1977/78:1576, 1977/78:1583, 1977/78:1600 och 1977/78:1610 utan åtgärd,
 - b. lämna motionerna 1977/78:765, yrkandet 2, 1977/78:1218, 1977/78:1221 och 1977/78:1233, yrkandet 2, utan åtgärd,
12. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:765, yrkandet 3, och 1977/78:1233, yrkandet 3,
13. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1582, yrkandena 2 och 3,
14. att riksdagen skulle
 - a. avslå motionen 1977/78:1597,
 - b. avslå motionen 1977/78:247, yrkandena 2 och 3,
 - c. avslå motionen 1977/78:1238, yrkandet 3,
 - d. avslå motionerna 1977/78:575 och 1977/78:1569,
15. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:245, 1977/78:467, 1977/78:576, 1977/78:782, 1977/78:1219, 1977/78:1223, 1977/78:1234, 1977/78:1235, 1977/78:1247 och 1977/78:1577,
16. att riksdagen skulle
 - a. lämna motionen 1977/78:771 utan åtgärd,
 - b. lämna motionen 1977/78:1251 utan åtgärd,

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Trafikpolitiken,
m. m.*

Torsdagen den
18 maj 1978

Trafikpolitiken,
m. m.

- c. lämna motionen 1977/78:1714, yrkandet 2, utan åtgärd,
17. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:380, yrkandena 1 och 2, 1977/78:399, yrkandet 1, 1977/78:1222, yrkandena 1, 3 och 4, 1977/78:1406 och 1977/78:1594,
18. att riksdagen skulle
- a. avslå motionerna 1977/78:887, yrkandena 1 och 2, 1977/78:1229 och 1977/78:1582, yrkandet 6,
- b. avslå motionerna 1977/78:580, yrkandena 1 och 2, och 1977/78:1202,
19. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:1248 och 1977/78:1705,
20. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:583 och 1977/78:774,
21. att riksdagen skulle
- a. avslå motionen 1977/78:1215,
- b. avslå motionen 1977/78:779,
- c. avslå motionen 1977/78:1205,
- d. avslå motionen 1977/78:1255,
22. att riksdagen skulle
- a. lämna motionen 1977/78:1212 utan åtgärd,
- b. lämna motionen 1977/78:770 utan åtgärd,
23. att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1580 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande den i motionen upptagna frågan om en tvärförbindelse med flyg Trondheim-Östersund-Sundsvall-Vasa,
24. att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1207 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande den i motionen aktualiserade frågan om Dalslands kanals framtida verksamhet,
25. att riksdagen skulle
- a. avslå motionen 1977/78:300,
- b. avslå motionen 1977/78:1714, yrkandet 4.

Följande åtta reservationer hade avgivits av Sven Mellqvist, Essen Lindahl, Nils Hjorth, Kurt Hugosson, Birger Rosqvist, Bertil Zachrisson och Olle Östrand (samtliga s):

1. beträffande den trafikpolitiska målsättningen m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 1 a bort hemställa
- att riksdagen skulle med avslag på motionerna 1977/78:765, yrkandet 1, 1977/78:1220, yrkandet 2, 1977/78:1233, yrkandet 1, och 1977/78:1246, yrkandet 1, samt med anledning av motionen 1977/78:1582, yrkandena 1 och 7, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande den trafikpolitiska målsättningen, utgångspunkterna för den framtida trafikpolitiken och en sammanhållen syn på statens ansvar för väg- resp. järnvägstrafik,
2. beträffande den kollektiva trafiken och trafikrabatter m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 2 a bort hemställa
- att riksdagen skulle med anledning av motionen 1977/78:1582, yrkandet 5,

hos regeringen begära att åtgärder vidtogs för att utveckla den kollektiva trafiken,

3. beträffande godstrafikförsörjning m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1582, yrkandet 8, hos regeringen begärde att omedelbara åtgärder vidtogs för att utveckla en effektiv och förbättrad godstrafikförsörjning, syftande till en förstärkning av järnvägens konkurrenskraft och en riktig avvägning mellan landsvägstrafik, järnvägstrafik och sjöfart,

4. beträffande SJ:s styckegodstrafik m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 11 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:247, yrkandet 1, 1977/78:765, yrkandet 2, 1977/78:767, yrkandena 2 och 3, 1977/78:778, 1977/78:1218, 1977/78:1220, yrkandet 1, 1977/78:1221, 1977/78:1222, yrkandet 2, 1977/78:1233, yrkandet 2, 1977/78:1238, yrkandet 1, 1977/78:1242, 1977/78:1246, yrkandena 2 och 3, 1977/78:1256, 1977/78:1576, 1977/78:1583, 1977/78:1600 och 1977/78:1610 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört rörande SJ:s styckegodstrafik, m. m.

5. beträffande den regionala trafikplaneringen m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1582, yrkandena 2 och 3, skulle dels hos regeringen begära en redovisning av erfarenheterna av den regionala trafikplaneringen samt riktlinjer för det fortsatta regionala trafikplaneringsarbetet, dels ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om hamn- och flygplatsplanering,

6. beträffande motiveringen för yrkandet under punkten 15 angående vissa järnvägsfrågor m. m., vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

7. beträffande malmбанan, m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 17 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med anledning av motionen 1977/78:1406 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört rörande malmбанan, m. m.,

b. avslå motionerna 1977/78:380, yrkandena 1 och 2, 1977/78:399, yrkandet 1, 1977/78:1222, yrkandena 1, 3 och 4, och 1977/78:1594,

8. beträffande vissa frågor rörande kollektivtrafiken m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 18 och 19 bort hemställa

18. att riksdagen skulle

a. avslå motionerna 1977/78:887, yrkandena 1 och 2, 1977/78:580, yrkandena 1 och 2, 1977/78:1202 och 1977/78:1229,

b. med anledning av motionen 1977/78:1582, yrkandet 6, som sin mening

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Trafikpolitiken,
m. m.*

Torsdagen den
18 maj 1978

*Trafikpolitiken,
m. m.*

ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om handikappanpassning av kollektivtrafiken,

19. att riksdagen skulle

a. med anledning av motionen 1977/78:1248 hos regeringen begära en särskild utredning angående möjligheterna att snarast utvidga statsbidragsbestämmelserna till att även omfatta sådan fast anläggning som erfordrades för elektrisk bussdrift,

b. avslå motionen 1977/78:1705.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande upphandling av motorvagnar av Sven Mellqvist, Essen Lindahl, Nils Hjorth, Kurt Hugosson, Birger Rosqvist, Bertil Zachrisson och Olle Östrand (samtliga s).

SVEN MELLQVIST (s):

Herr talman! Intresset för trafik och trafikpolitik är ganska omfattande bland riksdagens ledamöter. Denna riksdags ledamöter har medverkat till inte mindre än 73 motioner, som vi nu skall behandla.

Av dessa 73 motioner kommer ett 50-tal från de borgerliga partierna. Men icke förty har utskottets borgerliga majoritet varit mycket hård i sin behandling av motionerna. Det är väl strängt taget bara 2 motioner av dessa 73 som funnit nåd inför utskottet och vunnit bifall på så sätt att utskottet vill ge regeringen till känna vad man i dessa två motioner har att anföra.

Målet för en socialdemokratisk trafikpolitik är att åstadkomma en god trafikförsörjning och goda trafikmiljöer i landets olika delar. Som vi ser det är det samhällets ansvar att invånarna i landet så långt som möjligt kan nå arbetstillfällen, serviceanordningar, fritidsaktiviteter etc. med kollektiva färdmedel samt att näringslivets trafikbehov kan tillgodoses inom rimliga gränser.

Så som också framhållits i ett flertal motioner som ingår i den knippa av väckta motioner som jag nämnde om, ligger det vidare i vår målsättning att trafikens skadeverkningar både på miljön och i form av trafikolyckor skall på allt sätt kunna begränsas. Det innebär att trafikpolitiken även måste utformas på så sätt att den bidrar till att utjämna skillnader i socialt och ekonomiskt hänseende mellan enskilda eller mellan grupper av människor såväl inom som mellan olika regioner. För att vi skall kunna uppnå detta syftemål måste trafikpolitiken enligt vår uppfattning samordnas med regionalpolitiken och arbetsmarknadspolitiken. En sådan samordning kan också få betydelse vid exempelvis fastläggandet av investeringsplaner och stödet till vissa transporter.

Utformningen av trafikpolitiken betingas vidare av de mål som socialdemokraterna lagt fast för miljöpolitiken och energipolitiken. Särskilt i de större tätorterna skapar stora trafikströmmar problem i form av buller, avgaser och minskad framkomlighet. Behovet av hushållning med våra energiresurser leder till krav på en utbyggnad och en standardmässig förbättring av kollektivtrafiken.

Det var den socialdemokratiska regeringen som tog initiativ till ett

intensivt utrednings- och utvecklingsarbete under 1970-talets första hälft, allt i syfte att skapa underlag för en ny trafikpolitik. Direktiven för detta arbete utgick från vårt samhällsekonomiska synsätt och våra krav på ökat samhällsligt ansvar för utvecklingen på trafikområdet. Förberedelsearbetet hade nått så långt att vi hade för avsikt att förelägga riksdagen förslag om en genomgripande trafikreform under riksdagsåret 1976/77. Den borgerliga regeringen har, trots sina löften, hittills inte fullföljt reformarbetet på trafikområdet.

En nödvändig förutsättning för den framtida trafikpolitiken torde vara att betalningsansvaret vad gäller SJ:s järnvägsnät utformas så, att järnvägens konkurrenskraft ökar och ett samhällsekonomiskt effektivt utnyttjande av järnvägens resurser kan erhållas.

En sammanhållen syn bör framför allt komma till uttryck när det gäller investeringarna. De splittrade uppfattningar som nu råder missgynnar järnvägen och försvarar möjligheterna att förverkliga önskemålen om överflyttning av särskilt tyngre trafik från landsväg till järnväg. I en ny trafikpolitik bör landsväg och järnväg ges mer likartade förutsättningar genom en sammanhållen syn på dessa investeringar, underhåll och kostnader för säkerhetsanordningar, osv. På samma sätt bör likartade förutsättningar gälla även för ersättning för utnyttjande av väg och järnväg. Därigenom torde ett mer rättvist kostnadsansvar kunna uppnås.

Till grund för en sådan investeringspolitik som jag här har nämnt liksom i övrigt insatser från samhällets sida måste det finnas en för olika nivåer bedriven planering. Självva grunden för planeringen skall vara en regelbundet återkommande regional trafikplanering, som samordnar den interregionala trafikförsörjningen.

När det gäller det framtida järnvägsnätet bör utgångspunkten enligt vår mening vara att staten bär ansvaret för det interregionala nätet men också för ett lämpligt länsnät, i likhet med vad som gäller på vägområdet i övrigt. Det är också väsentligt att få till stånd en funktionellt riktig avgränsning för SJ:s affärsbanenät och det bannät för andra trafikslag som på sikt bör vara kvar, för vilket transportalternativ bör kunna diskuteras. Genom att tillskapa regionala ramar där staten garanterar ett busutbud när det gäller såväl landsvägs- som järnvägstrafik bör huvudmännen själva, utan att kostnadsövertvålning sker, kunna välja det trafikutbud och den trafikriktning som anses mest ändamålsenlig från regionens synpunkt.

Det strikta kostnadsansvaret är inte möjligt att upprätthålla, vilket bl. a. den trafikpolitiska utredningen har visat i sitt senaste betänkande. I framtiden bör därför, utifrån ett fastlagt betalningsansvar för trafiksektorn, en politisk avvägning ske hur avgiftsuttag bör hänföras till olika trafikmedel och olika trafik tjänster. Vid en sådan avvägning bör, utöver samhällsekonomiska effektivitetskrav, hänsyn tas till de målsättningar som har ställts upp för arbetet inom energi-, trafiksäkerhets- och miljöområdena.

Jag nämnde tidigare – och vill understryka det än en gång – att det under den socialdemokratiska regeringen påbörjades ett intensivt utredningsarbete för att just ta fram underlag för en mer socialt betingad och samhällsekon-

Torsdagen den
18 maj 1978

*Trafikpolitiken,
m. m.*

miskt inriktad trafikpolitik. Vi fick den trafikpolitiska utredningen, trafikplaneringsutredningen, kollektivtrafikutredningen, kommittén för långsiktig vägplanering, utredningen om handikappanpassad kollektivtrafik och bilarbetstidsutredningen. Alla de här olika utredningarna har lagt fram sina förslag. Därtill kommer förslag om förbättrad hamn- och flygplatsplanering samt förslag om inrättande av ett samordnande organ för trafikplaneringsfrågor. Man bör också nämna trafiksäkerhetsutredningen och trafikbulerutredningen. Man kan väl säga att det – för att använda ett gammalt uttryck – var ett ganska väl dukat bord som den borgerliga regeringen fick överta.

Detta omfattande material och dessa utredningar var avsedda att bilda grundval för ett genomgripande trafikpolitiskt reformarbete. Från den dåvarande borgerliga oppositionen restes ofta krav på en ny trafikpolitik. Trots att den borgerliga regeringen vid sitt tillträde medgav att tillräckligt underlag för en trafikreform förelåg, trots flerfaldiga löften, bl. a. i regeringsdeklarationen och en rad uttalanden, inte minst från kommunikationsministern om att reformarbetet skulle fullföljas, så har ännu ingen trafikpolitisk proposition förelagts riksdagen. Detta får enligt vårt synsätt många negativa konsekvenser på flera avsnitt i trafikpolitiken, inte minst när det gäller kollektivtrafiken på järnväg.

Vi som är reservanter till trafikutskottets betänkande nr 18 ser allvarligt på att den utlovade trafikpolitiska propositionen låter vänta på sig. Regeringen bör redovisa en plan för sitt trafikpolitiska reformarbete med en helhetssyn på dessa frågor. Det är ur demokratisk synvinkel betänkligt att riksdagen inte får en sådan redovisning.

Regeringen har vid flera tillfällen, inte minst under innevarande riksmöte, lagt fram delar av den utlovade trafikpolitiska propositionen. Regeringen har till vårriksdagen lagt fram förslag om åtgärder för att förbättra lokal och regional kollektiv persontrafik samt förslag till ändringar i yrkestrafikförordningen. Detta kan i och för sig vara bra, men vi vill från vår sida starkt understryka det olämpliga i detta tillvägagångssätt. Riksdagen måste, enligt vårt sätt att se saken, få möjlighet att sätta in förslagen i ett mer övergripande trafikpolitiskt sammanhang.

Ett inrättande av ett enhetligt huvudmannaskap för den lokala och den regionala trafiken enligt det förslag som har lagts skulle lägga grunden för en mera genomtänkt ansvarsuppdelning i vad gäller trafikpolitikens olika delar. Innebörden är att man på det regionala planet har ett ansvar för den kollektiva persontrafiken inom regionen. För den interregionala trafiken däremot måste staten ta det övergripande ansvaret.

En grundförutsättning för en väl fungerande trafikförsörjning på riksplanet är att det finns ett väl fungerande och landsomfattande trafiknät. På vägsidan kommer detta till uttryck genom systemet med riksvägar och länsvägar. Ett motsvarande synsätt bör också kunna vara tillämpligt i fråga om järnvägstrafiken. En betydande del av järnvägstrafiken är i dag i vad gäller såväl gods- som persontrafik inriktad på transporter på långa avstånd mellan olika regioner. Till en del fungerar järnvägsnätet emellertid huvudsakligen som trafikmedel för att tillgodose regionala behov.

Ett sammanhållet synsätt på statens ansvar för ett landsomfattande trafiknät aktualiserar självfallet frågan om en övergripande syn på sambandet mellan landsvägs- och järnvägstrafiken. Den splittrade ordning som nu gäller missgynnar framför allt järnvägen och försvårar möjligheterna, som vi ser det, att förverkliga önskemål om överflyttning av trafik från landsväg till järnväg.

I en förnyad trafikpolitik bör järnvägs- och landsvägstrafik ges mer likartade förutsättningar genom en sammanhållen syn på investeringar, underhåll och kostnader för säkerhetsanordningar m. m. På samma sätt bör mera likartade förutsättningar gälla för ersättning för utnyttjande av väg och järnväg. Härigenom skapas också förutsättningar för en ökad samverkan – centralt och regionalt – mellan olika trafikgrenar, vilket från samhällsekonomisk synpunkt är mycket angeläget.

Reservanternas mening är därför att hos regeringen begära en översyn av järnvägsnätet enligt de riktlinjer som jag här något har redogjort för. Den bör kunna ersätta bandelsundersökningar av traditionell modell. En sammanhållen syn på investeringar i järnvägar resp. landsvägar bör också ingå i de förslag om en förnyad trafikpolitik som efterlysts av riksdagen vid så många tillfällen. Häri inbegrips också frågan om ersättning för nyttjandet av de fasta anläggningarna för de båda trafikslagen. Trafikpolitiska utredningen och den regionala trafikplaneringen har gett goda förutsättningar för ett sådant ställningstagande.

Med hänsyn till det omfattande utredningsmaterial som redan nu föreligger borde det vara möjligt att snarast redovisa resultaten av översynen för riksdagen.

Detta är i huvudsak vad vi i vår reservation nr 1 har att anföra i motsats till den skrivning som utskottsmajoriteten har kunnat enas om. Bakom denna reservation och de övriga reservationerna, som andra talesmän för vårt parti närmare kommer att penetrera, ligger en strävan att vi äntligen skall kunna nå fram till en trafikpolitik som ligger i linje med dagens situation och dagens förhoppningar och når upp till de målsättningar som vi så mycket har talat om men ännu inte infriat. Det är vår förhoppning att inte minst de synpunkter som reservanterna framför i betänkandet nr 18 skall vara vägledande för kommunikationsministern att så snart som möjligt göra en kraftansträngning att samlas ihop alla utredningar på detta område – inte minst nu senast den trafikpolitiska utredningen – till ett förslag som kan föreläggas riksdagen senast under instundande höst. Det skulle då få tjäna som underlag för en diskussion kring ett nytt synsätt på den framtida trafikpolitiken som vi alla anammar och som vi alla ser fram emot. Tidsramen för en lösning tycker vi bör avse hösten 1978.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har under riksmötet lagt fram flera motioner som kräver djupgående förändringar av trafikpolitiken. Två av dem, nr 1607 och 887, behandlas i trafikutskottets betänkande, och jag kommer att uppehålla mig vid dessa.

I motionen J607 har vpk krävt en ny inriktning av trafikpolitiken. Med ny trafikpolitik menar vi en kraftig minskning av privatbilismen – framför allt i de stora tätorterna, men också när det gäller långresor av olika slag. Privatbilismen måste ersättas av en utbyggd kollektivtrafik, som har en hög och jämn standard över hela landet, både med avseende på turtäthet och komfort. Vi anser också att en ny trafikpolitik måste innefatta genomgripande åtgärder när det gäller godstransporterna. Den tunga lastbilstrafiken över långa sträckor måste elimineras och detta transportarbete överförs på järnväg i största möjliga utsträckning. Lastbilstransporter bör i princip endast förekomma som ett komplement till järnvägen och för lokala transporter där järnvägen inte är användbar. Det är nödvändigt att åstadkomma ett sammanhållet trafiksystem, där samhällsekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter vägs in och ges ett avgörande inflytande. I detta trafiksystem måste, anser vi, också de inre vattenvägarna och kustsjöfarten arbetas in.

Trafikpolitiken under de senaste årtiondena har helt präglats av anpassning till de krav som ställts till följd av en ohämmad utveckling av privatbilismen. I dag skär trafiklederna hänsynslöst genom landskapet och blir ofta effektiva murar mot vardagliga kontakter mellan människor på vägens båda sidor. Trots upprepade deklarerationer om nödvändigheten av att minska bilismen i de stora tätorterna fortsätter man att bygga breda motorvägar som leder trafiken rakt in i dessa tätorters kärnor. Det senaste tillskottet är som bekant planerna på att bygga en högbro för att leda trafiken in i Stockholms innerstad. Privatbilarnas dominans i de stora tätorterna är i dag så markant att all annan trafik är underordnad.

Allt fler människor blir medvetna om nödvändigheten av att kraftigt minska privatbilismen, och man nöjer sig inte längre med allmänt formulerade deklarerationer. Man kräver att något sker som på ett avgörande sätt förbättrar trafikmiljön.

Vad är det då man vänder sig mot och vad är det som gör att vpk anser att trafikpolitiken måste ändras? – Låt oss ta några fakta. Varje år dödas nära 1 000 personer och ca 20 000 skadas svårt i trafiken. Om man utgår från antalet personkilometer är olycksriskerna för personbil mångdubbelt större än för andra transportmedel. Biltrafiken står i tätorterna för huvuddelen av utsläppen i luften av kolmonoxid, kolväten, polyaromatiska kolväten, kväveoxider, stoft och tungmetaller. Ett flertal av dessa ämnen är bevisat skadliga för människan, och fortlöpande kommer forskningsrapporter om nya upptäckter av avgasämnenas skadlighet. En del av dem visar sig vara cancerframkallande och andra angriper nervsystemet. Och det visar sig också att särskilt barnen är utsatta och mottagliga för inverkan av dessa ämnen.

Privatbilarna slukar oerhörda mängder energi, som skulle kunna användas på ett annat sätt.

Ett trafiksystem där privatbilen utgör grundvalen är också ett ojämlikt system. Alla har inte råd att skaffa sig bil. Låginkomsttagare, barn, ungdomar och äldre och inte minst kvinnorna – både hemarbetande och förvärvsarbetande – ställs utanför och diskrimineras av detta system.

Till dessa grundläggande fakta kommer sociala konsekvenser, som

ändrade livsmönster och ökad isolering för alla dem som inte har bil.

Sett mot den här bakgrunden behöver man inte vara fångad i vad kommunikationsministern någon gång har kallat för ett "onyanserat bilhat" för att inse nödvändigheten av en ändrad trafikpolitik. Man kan mycket väl ändå inse bilens fördelar exempelvis i glesbygd och för vissa grupper som handikappade, för vilka bilen ofta utgör ett villkor för att kunna fungera i samhället. Vad man måste konstatera är att den kollektiva trafiken måste göras till den helt dominerande i trafiksystemet och bilen reduceras till ett komplement till kollektivtrafiken.

Vad säger nu trafikutskottet om de här frågorna i sitt betänkande? Jo, det skall finnas en grundläggande kollektiv person- och godstrafikförsörjning som garanteras av samhället. Järnvägen skall arbeta i ungefär samma omfattning som nu. Man uttrycker ett önskemål om att tunga landsvägs-transporter i största möjliga utsträckning skall överföras till järnväg, men man är inte beredd att göra några ingrepp för att uppnå detta.

Men sedan gör utskottet ett principiellt viktigt ställningstagande när man säger att de olika trafikutövarna bör "ges möjligheter att i marknadsmässiga former göra sig gällande efter sina förutsättningar. Frågan om de olika trafikslagens kostnadsstruktur och kostnadsansvar blir därvid av central betydelse för trafikpolitikens utformning och resultat."

Det är alltså de av borgerskapet så varmt omhuldade marknadskrafterna som återigen skall bestämma samhällsutvecklingen. Man avvisar medveten planering från samhällets sida och slår sig lugnt till ro med förvissningen att marknadskrafterna, dvs. monopolkapitalet och dess företrädare, skall ordna allt till det bästa. Detta väcker misstankar om att den proposition om en samlad trafikpolitik som regeringen har lovat skall komma i början på nästa år, i stort sett bara kommer att bli en bekräftelse av 1963 års trafikbeslut. Möjligen kommer det att bli ytterligare något mer liberalt i sin utformning. Det finns redan tecken på det i och med att man har velat släppa på kontrollen över den yrkesmässiga trafiken.

Det är alltså kostnadsansvaret som skall bli avgörande för trafikpolitikens utformning. Trafikpolitiska utredningen har i dagarna kommit med ett betänkande kring frågan om de olika trafikgrenarnas betalningsansvar. För en tid sedan hörde jag i TV Carl-Wilhelm Lothigius säga att bilismen visst bär sina kostnader och mer till. Det var en ganska sensationell uppgift, och jag blev väldigt nyfiken på vilka beräkningar som låg till grund för det påståendet. Nu har jag fått min nyfikenhet stillad genom att ha läst betänkandet, och jag kunde ganska snabbt konstatera att Carl-Wilhelm Lothigius påstående saknade grund i utredningens material. Man har således använt sig av klart otillfredsställande beräkningsgrunder när det gäller produktionsbortfallet i samband med trafikolyckor. Vad man där talar om är helt enkelt inte ett produktionsbortfall utan ett inkomstbortfall, och det är som bekant två vitt skilda saker. Dessutom finns miljöförstörelsen över huvud taget inte med i beräkningarna.

Ytterligare en anmärkning finns det anledning att göra i sammanhanget, och det är att en beräkning inte blir samhällsekonomisk enbart genom att

man slår ihop alla individers utgifter och inkomster. För att man skall kunna säga att en beräkning har gjorts utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv fordras det också att man tar hänsyn till alternativa användningsområden och disponeringar av samhällets resurser. Detta är ingen kritik mot trafikpolitiska utredningen, utan snarare mot utredningens direktiv, som var alltför snäva.

Men det finns anledning att påpeka att frågan om kostnadsansvaret inte är så enkel att den bara gäller om de olika trafikgrenarna bär sina kostnader eller inte. Mot bakgrund av bilismens konsekvenser – trafikolyckor, miljöförstöring och diskriminering av stora grupper i samhället – måste man också ställa frågan om bilismen skall kunna köpa sig fri från den ödeläggelse den lämnar bakom sig. Vad är i så fall priset på ett människoliv? Vad är priset på en livslång invaliditet? Vad är priset på vår livsmiljö? Vad är priset för ökad isolering av alla dem som inte har bil? Jag är övertygad om att det skulle vara avsevärda skillnader i pris på dessa värden beroende på om det är herr Gyllenhammar på Volvo eller de människor som drabbas som sätter dem. Det är kanske t. o. m. så att de som drabbas inte vill sätta något pris därför att deras liv och deras livsmiljö och möjligheter att fungera i samhället inte är till salu. I så fall överensstämmer deras uppfattning med den som vi försöker hävda inom vpk.

Det har under senare år framlagts en rad utredningsbetänkanden som behandlar delar av trafikproblemen. Vi har trafikpolitiska utredningens två betänkanden. Vi har Vägplaneringen, Den yrkesmässiga biltrafiken och Länskort i kollektivtrafik, för att ta några exempel. Men det saknas fortfarande en utredning som tar upp hela det trafikpolitiska fältet med syfte att presentera ett förslag till sammanhållet trafiksystem utifrån samhälls-ekonomiska beräkningar. Vpk har föreslagit en sådan utredning i motionen 1607. Vi anser att en sådan utredning skulle kunna arbeta tämligen snabbt, eftersom så mycket material redan har samlats av tidigare utredningar. I ett sådant sammanhang anser vi också att man måste ta med sysselsättningsfrågorna. Man måste exempelvis belysa vad en minskning av privatbilismen skulle komma att betyda för sysselsättningen inom bilindustrin och dess kringnäringar och därvid även väga in att samhället måste ta ett ansvar för att trygga sysselsättningen.

Så sent som i går höll bilindustrins företrädare en presskonferens, där man med sysselsättningsshotet som vapen försökte plädera för en fortsatt ohämmad ansvällning av privatbilismen. Inte ens en borgerlig regering borde vara nöjd med en situation där privatkapitalet etablerar sig som utpressare för att tvinga på samhället en politik som tjänar privatkapitalets intressen. Mot detta måste ställas en långsiktig medveten planering. De borgerliga partiernas hyllning av marknadskrafterna innebär inget annat än knäfall för utpressarna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1607.

Vpk:s motion 887 innehåller tre yrkanden. Av dessa har ett redan behandlats och avslagits av riksdagen. Det gällde frågan om medel för forskningsinsatser för en handikappanpassning av kollektivtrafiken. Behand-

lingen av det yrkandet avslöjade än en gång att de handikappade i samhället inte har något annat än svek att vänta vare sig från de borgerliga partierna eller från socialdemokraterna. Även de sistnämnda var nämligen med och avtog vårt yrkande. I det nu aktuella betänkandet från trafikutskottet avstyrker de borgerliga partierna, stödda av en socialdemokratisk reservation, också vpk:s förslag om att en proposition på grundval av HAKO-utredningen snarast bör föreläggas riksdagen liksom att denna proposition även bör innehålla förslag om åtgärder som omedelbart bör vidtas och ett femårsprogram för handikappanpassning av kollektivtrafiken.

I vissa avseenden ger HAKO-utredningen konkreta förslag, medan den i andra avseenden pekar på problem som ännu är helt eller delvis olösta och som det bl. a. fordras forskningsinsatser för att komma till rätta med. Vpk anser att den kollektiva trafiken måste göras tillgänglig för de stora grupper i samhället som i dag utestängs från att utnyttja den på grund av exempelvis höga och smala trappsteg, avsaknad av plats för rullstolar, långa gångavstånd, avsaknad av hiss och lyftanordningar osv. Vi anser att handikappanpassningen av kollektivtrafiken bör påbörjas utan dröjsmål.

Herr talman! Jag yrkar bifall även till motionen 887.

Jag vill avsluta mitt anförande med att ställa ett antal frågor till kommunikationsministern: När kommer den samlade trafikpropositionen? Vilka riktlinjer arbetar man efter när det gäller bilismens utveckling, framför allt i tätorterna, när det gäller den tunga lastbilstrafiken, när det gäller statens järnvägar samt när det gäller transporterna på våra inre vattenvägar? Vilken målsättning har man för arbetet med handikappanpassad kollektivtrafik?

På förslag av förste vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 24 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 maj

1977/78:479 av *Thage Peterson* (s) till industriministern om visst uppdrag att göra utredningar om Sveriges ekonomi och näringsliv:

Kan industriministern lämna riksdagen en redogörelse över de närmare omständigheterna kring att – och varför – regeringen tillsammans med ett svenskt privatföretag uppdragit åt det amerikanska konsultföretaget Boston Consulting Group att utföra utredningar om Sveriges ekonomi och näringsliv?

Torsdagen den
18 maj 1978

*Meddelande om
frågor*

1977/78:480 av *Kjell-Olof Feldt* (s) till industriministern om åtgärder för att förhindra nedläggning av Boxholms järnverk i Horndal:

Vilka åtgärder har industriministern vidtagit eller avser industriministern att vidta för att förhindra en nedläggning av Boxholms järnverk i Horndal?

1977/78:481 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till socialministern om fenoxisyrornas inverkan på människans arvs massa:

Debatten om fenoxisyrornas inverkan på människornas arvs massa eller deras foster har hittills inte lett till att klara bevis kunnat framläggas för vare sig den ena eller andra åsikten.

Den utredning som socialstyrelsen genomfört har kritiserats, som det verkar med all rätt, för uppenbara brister och feltolkningar. Utredningen kom ursprungligen till på grund av misstankar om ett samband mellan besprutningar och fosterskador i Nordvärmland. Kritiken har inte kunnat avfärdas, och det vore därför rimligt att en ny undersökning kom till stånd i denna viktiga fråga.

Jag vill därför ställa följande fråga:

Anser socialministern att den genomförda utredningen är tillräcklig eller kommer han att medverka till att en ny sådan kommer till stånd?

1977/78:482 av *Börje Nilsson* (s) till industriministern om åtgärder för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk:

Ledningen för Sockerbolaget har låtit meddela att man har planer på att lägga ner produktionen vid Karpalunds sockerbruk utanför Kristianstad. En nedläggning får allvarliga konsekvenser för sysselsättningen och jordbruksnäringen i östra Skåne. Utöver 1 100 sockerbetsodlare berörs 140 fast anställda och 70 säsongarbetare. Nedläggningen medför ytterligare koncentration av denna näringsgren, vilket inte kan stå i överensstämmelse med en "decentralistisk politik". Nedläggningen berör f. ö. en näringsgren som är starkt skyddad och reglerad av statliga beslut och förhandlingar.

Med anledning härav vill jag ställa följande fråga till statsrådet Åsling:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk?

1977/78:483 av *Bertil Måbrink* (vpk) till socialministern om tillförlitligheten av vissa testresultat avseende bekämpningsmedel, läkemedel och livsmedel:

I tidningsuppgifter har avslöjats hur ett privat amerikanskt laboratorium, som undersöker kemiska ämnen med avseende på t. ex. cancerteffekter, i stor skala förfalskat sina testresultat. Företaget heter Industrial Bio-Test. Tusentals ämnen har utvärderats på grundval av resultat från detta företag.

I facklitteraturen har Bio-Test-undersökningar använts som underlag för vetenskapliga bedömningar. Bekämpningsmedel har runt om i världen – även i Sverige – blivit godkända på grundval av resultat från Bio-Test.

Det finns också uppgifter om att Bio-Test undersökt läkemedel och livsmedel.

Jag vill fråga:

Vilka åtgärder avser socialministern vidta med anledning av de uppgifter som framkommit om Bio-Tests undersökningsmetoder och testresultat avseende bekämpningsmedel, läkemedel och livsmedel?

1977/78:484 av *Per Bergman* (s) till bostadsministern om åtgärder för att underlätta finansieringen av fjärrvärmearläggningar:

Bostadsministern har för riksdagen anmält (prop. 1976/77:107, CU 1976/77:32) vissa överväganden om finansiering av fjärrvärmearläggningar – överväganden som rörde lånevillkoren. Lån för detta ändamål skulle dock som förut vara oprioriterade.

I den socialdemokratiska reservationen till betänkandet CU 1976/77:32 antogs den av regeringen sålunda presenterade lösningen innebära antingen att krediter inte kan ställas till förfogande på avsett sätt eller att den kommunala kreditmarknaden i övrigt begränsas i motsvarande mån. Riksbankens prövning av ansökningar från kommuner att emittera obligationslån för ändamålet uppges vara restriktiv och utgå från allmänna bedömningar men inte innefatta särskilda hänsyn till kommunernas planering på bostadssektorn. Reservernernas farhågor har därmed besannats.

Bostadsministern har emellertid (prop. 1977/78:76 s. 35) senare uttalat att det är angeläget att få en samordnad utbyggnad av bl. a. distributionssystemen för energi och insatser för hushållningen med energi.

Med hänsyn till fjärrvärmens betydelse för bostadsmiljön och för en förbättrad energihushållning anhåller jag att till bostadsministern få ställa följande fråga:

Övervägs inom regeringen eller dess kansli några åtgärder för att underlätta finansieringen av fjärrvärmearläggningar?

1977/78:485 av *Sten-Ove Sundström* (s) till industriministern om nedläggningen av Gränges Shipping:

Gränges Shipping överväger att upphöra med sin verksamhet. Enligt uppgift planeras en försäljning av företaget till kraftigt nedsatt pris – både fartyg och fraktavtal skall realiseras bort. Därigenom åstadkoms inte bara en kapitalförstöring, utan på sikt – med andra svenska rederiers fartygsförsäljningar – kommer också sjöfartsnettot att påverkas negativt under många år. Ofta seglar de utländska redarna under s. k. bekvämlighetsflagg. De får nu allt större inflytande över den svenska handelsflottans traditionella marknader. Genom en försäljning av Gränges Shipping riskerar betydande delar av vår malm- och stållexport att bli beroende av fartyg under bekvämlighetsflagg

Torsdagen den
18 maj 1978

*Meddelande om
frågor*

samt de 400 anställda i Gränges Shipping att förlora sina jobb.

Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Är statsrådet beredd att verka för att samhället i form av ett direkt ägaransvar går in i rederibranschen och säkrar svensk rederinäringens fortlevnad?

1977/78:486 av *Torsten Karlsson* (s) till industriministern om sysselsättningsfrämjande åtgärder i Motala:

Läget på Motala arbetsmarknad har under den senaste tvåårsperioden drastiskt försämrats från att tidigare ha varit stabilt. Delvis beror detta på konjunkturella förhållanden, men huvudanledningen är utvecklingen vid AB Motala Verkstad. Sedan mars 1976 har nedtrappningen inneburit en minskning med 600 arbetstillfällen. Kommer de senast aviserade planerna vid företaget och övriga företag vid KMW-koncernen att genomföras blir ytterligare 300 avskedade. En avgörande orsak till denna utveckling är varvskrisen och regeringens energipolitik. För Motala Verkstad, som är underleverantör till varven, har detta inte bara inneburit den minskning som blivit följden av varvskrisen, utan kvarvarande beställningar har gått till utländska underleverantörer.

Motala har dessutom under den senaste veckan drabbats av en aviserad nedläggning av Verkstads AB Lindqvist som har 135 anställda.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Åsling:

Vilka åtgärder planerar statsrådet för att kompensera den kraftigt minskade industrissysselsättningen i Motala?

1977/78:487 av *Lars Gustafsson* (s) till utbildningsministern om Uppsala universitets framställning om ytterligare resurser för det s. k. fria utbildningsområdet:

I riksdagens beslut om högskolereformen våren 1977 ingick också det s. k. fria utbildningsområdet. Om tillströmningen till detta blev väsentligt större än planerat och alla regionala och lokala reserver och möjligheter till omdispositioner m. m. tagits i anspråk skulle högskoleenheterna kunna få ett resurstillskott genom beslut i riksdagen. Detta skedde första gången hösten 1977, då 12 324 000 kr. anvisades. I skrivelse den 22 februari 1978 har universitetet i Uppsala begärt ytterligare resurser för det fria området för vårterminen 1978 med 1 070 000 kr. Framställningen har tillstyrkts av regionstyrelsen men avstyrkts av UHÄ. Framställningen om medel för det fria området skall enligt riksdagsbeslutet våren 1977 underställas riksdagen. Riksdagssessionen lider snart mot sitt slut, och något förslag från regeringen till riksdagen föreligger inte ännu.

Mot bakgrund av vad här anförts hemställer jag att till utbildningsministern få ställa följande fråga:

Vad är skälet till att Uppsala universitets framställning inte förelagts riksdagen, och kommer den över huvud taget att föreläggas riksdagen?

1977/78:488 av Björn Eliasson (c) till jordbruksministern om kontrollen av kemiska bekämpningsmedel:

Nr 145

Torsdagen den
18 maj 1978

*Meddelande om
frågor*

Kemiska bekämpningsmedel måste för att bli registrerade av produktkontrollnämnden vara noggrant undersökta, så att en godkänd dokumentation över preparatens verkan och egenskaper föreligger. För att erhålla detta underlag har produktkontrollnämnden beträffande vissa preparat helt eller delvis byggt sin dokumentation på de analyser som genomförts vid det amerikanska företaget Industrial Bio-Test, IBT.

Det har nu visat sig att de analyser som utförts vid IBT varit ytterst bristfälliga och att den dokumentation som produktkontrollnämnden därvid byggt sitt beslut om registrering på därför inte har varit godtagbar. Fusket med analyserna innebär att vi har kemiska bekämpningsmedel i bruk där riskerna med användningen inte är godtagbart belysta. Användningen kan därför innebära risker för allvarliga skador på människor och miljö. Det kan då röra sig om cancer, allergier eller genetiska skador och därutöver oönskade biologiska effekter på flora och fauna. Den situation som nu härigenom uppstått och den osäkerhet som f. n. råder beträffande de bekämpningsmedel som analyserats av IBT måste bedömas ytterst allvarligt.

Med anledning av detta anhåller jag att till jordbruksministern få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar jordbruksministern vidta med anledning av de ytterst bristfälliga analysresultaten och vilka åtgärder avser man att för framtiden vidta för att säkerställa en noggrann kontroll och analys av de kemiska bekämpningsmedlen innan de tas i bruk?

1977/78:489 av Per Gahrton (fp) till utrikesministern om fallet Dagmar Hagelin:

Det är snart 16 månader sedan svenskan Dagmar Hagelin sköts och bortfördes i Buenos Aires. Inom kort kommer VM i fotboll att börja i samma stad. Sveriges landslag kommer att delta. Mot den bakgrunden vill jag fråga:

Är utrikesministern beredd att på nytt med kraft ta upp fallet Dagmar Hagelin med de argentinska myndigheterna, eventuellt i samverkan med det svenska fotbollslandslaget?

§ 25 Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert